

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

ARYKANDA ANTİK KENTİ DOĞU VE BATI VİLLALARI MİMARİSİ

Aynur Miray SERT

Yüksek Lisans

Ankara, 2023

ARYKANDA ANTİK KENTİ DOĞU VE BATI VİLLALARI MİMARİSİ

Aynur Miray SERT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Aynur Miray SERT tarafından hazırlanan “**Arykanda Antik Kenti Doğu ve Batı Villaları Mimarisi**” başlıklı bu çalışma, 28.10.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hacer SANCAKTAR (Başkan)

Doç. Dr. V. Macit TEKİNALP (Danışman)

Doç. Dr. Üyesi şener YILDIRIM (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLşEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02/02/2023

Aynur Miray SERT

1“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisiyle enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. V. Macit TEKİNALP** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Aynur Miray SERT

TEŞEKKÜR

BaŐta, tez çalıŐmamın ortaya çıkması için bana çok emek veren ve desteklerini hiç esirgemeyen Tez DanıŐmanım Doç. Dr. V. Macit TEKİNALP'e sonsuz teşekkür ederim. Çalışmanın bu aŐamaya gelmesindeki sabrı için kendisine Őükran borçluyum.

Ayrıca tez çalıŐmamın malzemelerini aldığım Arykanda Kazısı ve Kazı ekibinin sonsuz destekleri ve emekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez sürecimin bütün sıkıntılarında benim yanımda olan sevgili annem, babam, ablam, canım dostum Berna Ekinci'ye ve bana bu süreçte güç veren tüm dostlarıma minnettarım.

ÖZET

SERT, Aynur Miray, Arykanda Antik Kenti Doğu ve Batı Villaları Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Tezde, kente ait bu iki villa yapısı mimari özellikleri bağlamında detaylı olarak tanımlanmış, evreleri tespit edilerek arkeolojik veriler ışığında tarihlendirilme önerileri yapılmıştır.

Batı Villası, Ticaret Agorası ve Bouleterion'un altından başlayıp güneye doğru teraslar oluşturarak devam eden kentin batı falezinin güneyinde, Arykanda'nın geleneksel mimarisi içerisinde yer alan Teras Evler ve kentin batı girişinde bulunan alan arasına yerleşmiştir. Kentin geleneksel konut mimarisine farklılaşan bu yapının, hem plan hem de malzeme bağlamında önceden planlanarak inşaa edildiği anlaşılmaktadır. Yapı, içerisinde bulunan mekânların birbirleriyle olan ilişkisi, mozaik süslemeleri ve plan biçimi ile Roma İmparatorluk Dönemi atriumlu konut mimarisinin çoğu özelliğini göstermektedir.

Doğu Villası, batıda bir patika ile Batı Villası'na, doğuda ise Sebasteion yapısının batısından gelen yol ile kente bağlanmaktadır. Kentteki anakaya kesilerek oluşan konutlarla benzerlik göstermesi ve ele geçen erken ilk iki evreye ait sikkeler yapının Hellenistik döneme ait olduğunu göstermektedir. Roma dönemi etkisi ile kentte artan nüfus yoğunluğu ve batı villasının da etkisi ile konut zamanla bir avlu etrafında tekrar planlanarak atriumlu konuta çevrilmiştir.

Çalışmada, Anadolu'daki ve Lykia bölgesindeki atriumlu konut mimarisi incelenerek tartışmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda atriumlu konut mimarisinin plan ve işlevsel değişimi, yapılardaki bölgesel değişimler karşılaştırılarak bu iki konut üzerinden Arykanda Kenti'nin Romanizasyon süreci tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Arykanda, Arykanda Doğu Villası, Arykanda Batı Villası, Konut Mimarisi, Lykia

ABSTRACT

SERT, Aynur Miray, Arykanda Antik Kenti Doğu ve Batı Villaları Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

The topic of the thesis is the architecture of the Eastern and Western Villas in the Ancient City of Arykanda, within the borders of the Village called "Arif" in Antalya Province, Finike District.

In the thesis, these two villa structures belonging to the city were described particularly in terms of their architectural features, their phases were defined and dating recommendations were made in the light of archaeological data.

The West villa is located in between the area of West entrance of the City and the terrace houses of traditional architecture of arykanda located south of the West cliff of the City starting from the bottom of the trade agora and bouleterion continuing to the south by forming terraces. It is understood that this structure, differs from the traditional architecture of the City, was built by planning in terms of both material and plan. According to its relations of spaces, mosaic ornemants and plan form the building shows most of the features of roman imperial period residential architecture with atrium

The East Villa is connected to the West Villa by a pathway in the west, and to the city in the east by the road coming from the west of the Sebasteion structure. The resemblance to the houses formed by cutting the bedrock in the city and the coins found belong to the early two periods indicate that the building belongs to the hellenistic period. The building was re-planned around a courtyard and converted into a residence with atrium With the influence of the West villa and the population increase caused by the roman period.

Residential architecture with atrium in Anatolia and Lycia region was examined and included in the study. In this context, the plan and functional change of the atrium house architecture and the regional changes in the buildings were compared and the Romanization process of the Arykanda City was discussed over these two houses.

Keywords

Arykanda, Arykanda East Villas, Arykanda West Villas, Dwelling Architecture, Lycia

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
PLAN VE ÇİZİM LİSTESİ	ix
LEVHALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARYKANDA ANTİK KENTİ	3
1.1. ARYKANDA ANTİK KENTİ TARİHİ.....	3
1.2. ARYKANDA ANTİK KENTİ TOPOGRAFYASI ve YAPILAŞMA SÜREÇLERİ	8
1.3. ARYKANDA ANTİK KENTİ SİVİL MİMARİSİ	9
1.3.1. Yamaç Evler	10
1.3.1.1. Batı Yamaç Evleri.....	10
1.3.1.2. Helios Tapınağı'nın Doğusundaki Yamaç Evler	10
1.3.2. İşlik- Konutlar	12
1.3.2.1. Güneydoğu Konutları	12
1.3.3. Villalar	14
1.3.3.1. Tiyatronun Üstündeki Villa.....	14
1.3.3.2. Hamamlı Villalar	14
1.3.3.2.1. Atriumlu Villa ve Yazıtlı Ev Hamamı	14
1.3.3.2.2. Pierios Villası ve IV. Hamamı	15
3.4. ARYKANDA ANTİK KENTİNDE GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ	15
2. BÖLÜM: KATALOG.....	19
2.1. DOĞU VİLLASI	19
2.1.1. Mimari Tanımlama	19
2.1.2. Mozaikler	33

2.1.3. Ara Değerlendirme – Mimari Evrelendirme	33
2.1.4. Doğu Villası Restitüsyonu	35
2.1.5. Yapı Evrelerinin Tarihlendirme Önerisi	39
2.2. BATI VİLLASI.....	41
2.2.1. Mimari Tanımlama	41
2.2.2. Mozaikler	53
2.2.3. Ara Değerlendirme – Mimari Evrelendirme	54
2.2.4. Batı Villası Restitüsyonu	56
2.2.5. Yapı Evrelerini Tarihlendirme Önerisi	62
3. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME	65
3.1. ROMA DÖNEMİ'NDE ATRIÜMLÜ KONUT MİMARİSİNİN GELİŞİMİ	65
3.1.1. Ev Plan Tipleri.....	66
3.1.1.1. Atrium Tipi Konutlar	66
3.1.1.2. Peristyl Tipi Konutlar	67
3.2. ANADOLU'DA ROMA DÖNEMİ ATRIÜMLÜ KONUTLAR.....	68
3.2.1. Ephesos.....	68
3.2.2. Zeugma	70
3.2.3. Priene	71
3.2.4. Aphrodisias	72
3.2.4. Daphne	73
3.3. LYKİA KENTLERİNDE ATRIÜMLÜ KONUT MİMARİSİ.....	74
3.3.1. Ksanthos.....	75
3.5. ARYKANDA'DA ATRIÜMLÜ KONUT MİMARİSİ ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİNİN NEDENLERİ VE LİKYA BÖLGESİ'NİN ROMALILAŞMASI SÜRECİ.....	76
SONUÇ	78
KAYNAKÇA	80
EK 1. PLAN VE ÇİZİMLER LİSTESİ	86
EK 2. LEVHALAR	105
EK 3. ORJİNALLİK RAPORU	135
EK-4. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU	136

PLAN VE ÇİZİM LİSTESİ

- Plan 1: Doğu Villası Zemin Kat Planı
- Plan 2: Doğu Villası Dilatasyonlu Duvar Planı
- Plan 3: Doğu Villası Dilatasyonlu Duvar Şeması
- Plan 4: Doğu Villası'nın Levha 13' e göre Şematik Planı
- Plan 5: Doğu Villası Evreleri
- Plan 6: Doğu Villası 1. Evre Planı
- Plan 7: Doğu Villası 2. Evre Planı
- Plan 8: Doğu Villası 3. Evre Planı
- Plan 9: Doğu Villası 4. Evre Planı
- Plan 10: Doğu Villası 5. Evre Planı
- Plan 11: Doğu Villası 6. Evre Planı
- Plan 12: Batı Villası Zemin Kat Planı
- Plan 13: Batı Villası Evreleri
- Plan 14: Batı Villası 1. Evre Zemin Kat Planı
- Plan 15: Batı Villası 2. Evre Zemin Kat Planı
- Plan 16: Batı Villası 3. Evre Zemin Kat Planı
- Plan 17: Batı Villası Üst Kat Planı A
- Plan 18: Batı Villası Üst Kat Planı B
- Plan 19: Batı Villası 1. Kat 3B Restitüsyonu A
- Plan 20: Batı Villası 1. Kat 3B Restitüsyonu B
- Çizim 1: Doğu Villası A-A ve A'-A' Kesiti
- Çizim 2: Doğu Villası B-B ve B'-B' Kesiti
- Çizim 3: Doğu Villası C-C Kesiti
- Çizim 4: Batı Villası A-A ve A'-A'
- Çizim 5: Batı Villası B-B ve B'-B' Kesiti
- Çizim 6: Batı Villası C-C ve C'-C' Kesiti
- Çizim 7: Batı Villası D-D ve D'-D' Kesiti
- Çizim 8: Batı Terası Güney Görünüş

LEVHALAR LİSTESİ

- Levha 1: Lykia Bölgesi Haritası
- Levha 2: Arykanda Kent Planı
- Levha 3A: Doğu Villası'nın Kent Planındaki Konumu
- Levha 3B: Batı Villası'nın Kent Planındaki Konumu
- Levha 4: Helios Tapınağını Doğusundaki Yamaç Evler
- Levha 5: Güneydoğu Konut Alanı Şematik Planı
- Levha 6: Atriumlu Ev Planı
- Levha 7: Pierios Evi ve VI. Hamamı Planı
- Levha 8A: Doğu Villası Planı
- Levha 8B: Batı Villası Planı
- Levha 9A: 2 no.'lu mekânın batı duvarında bulunan niş
- Levha 9B: 5 no.'lu mekânın kuzey duvarı
- Levha 10A: 7 no.'lu mekânın güney duvarı
- Levha 10B: 7 no.'lu mekânın batı duvarında bulunan duvar yatağı
- Levha 11A: 9 no.'lu mekânın kuzey duvarı
- Levha 11B: 9 no.'lu mekânın batı duvarı
- Levha 12A: 11 no.'lu mekânın kuzey duvarı
- Levha 12B: 12 no.'lu mekânın kuzey duvarı
- Levha 13A: Doğu Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış
- Levha 13B: Doğu Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış
- Levha 14A: Doğu Villası ve Yol
- Levha 14B: Doğu Villası ve Batı Villası Hava fot.
- Levha 15A: Doğu Villası Kuzey Cepheden Yapıya Bakış
- Levha 15B: Doğu Villası Kuzey Cepheden Yapıya Bakış
- Levha 16A: Doğu Villası Mozaik Tabanlı Oda
- Levha 16B: Doğu Villası Hava Fotoğrafı
- Levha 17A: Batı Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış
- Levha 17B: Batı Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış
- Levha 18A: Batı Villası Ön Hol Taban Mozaiği
- Levha 18B: Batı Villası 12 no.'lu Oda Taban Mozaiği

Levha 19: Batı Villası 1 no.'lu mekânın kuzey duvarı

Levha 20: Batı Villası 3 no.'lu mekânın kuzey duvarı

Levha 21: Batı Villası 6 no.'lu mekânın kuzey duvarı

Levha 22: Batı Villası 8 no.'lu mekânın doğu duvarı

Levha 23: Ephesos Antik Kenti Planı

Levha 24: Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2 olarak adlandırılan yapı grubu

Levha 25: Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2, Konut Birimi 1

Levha 26: Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2, Konut Birimi 2

Levha 27: Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2, Konut Birimi 6

Levha 28: Priene Antik kenti 33 no.'lu konut

Levha 29: Zeugma Antik Kenti Çeşmeli Ev

Levha 30: Zeugma Antik Kenti Çeşmeli Ev

Levha 31: Zeugma Antik Kenti Çeşmeli Ev

Levha 32: Dapne 1 no.'lu Roma Evi

Levha 33: Dapne 2 no.'lu Roma Evi (Meander Evi)

Levha 34: Ksanthos Evi

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Antalya İli Finike İlçesine bağlı Arif Köyü sınırlarında bulunan Arykanda Antik Kenti'ndeki Doğu ve Batı Villalarının mimari olarak belgelenmesi, tarihsel süreç içerisinde yapıların tanımlanarak, bölgesel kimlik üzerinden şekillenen mimari pratiklerin, Roma İmparatorluğu'na aidiyet hissi üzerinden dönüşerek Lykia Bölgesi Romalılaşma süreci yapıların mimarisi üzerinden incelenmiştir.

Arykanda Antik Kenti, sivil mimari çeşitliliği bağlamında oldukça zengindir. Atriumlu plan tipolojisine sahip Doğu ve Batı Villaları hem kentteki konumları hem de plan tipolojileri ile kentteki diğer konutlardan farklılaşmaktadır.

Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. "Arykanda Antik Kenti" başlıklı ilk bölümde, kentin tarihsel sürecinden bahsedilmiş, sonrasında kentin topoğrafyası ile tarih boyunca kentin yapılaşma katmanları incelenmiştir. Bu katmanlar sivil mimari üzerinde detaylandırılarak, kentteki konutlar, konumları, plan tipleri, eklemlendikleri farklı işlevlerdeki yapılar, yapım teknikleri ve malzemeleri bağlamında farklı tipolojiler üzerinden değerlendirilmiştir.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde Doğu ve Batı Villaları'nın kataloglandırılması yapılmıştır. Yapıların mimari özellikleri mevcut halleri ile plan, kesit, görünüş çizimleri ile belgelenmiştir. İki yapının da detaylı mimari tasvirleri yapılmış, evreleri tanımlanmış ve tanımlanan bu evreler üzerinden restitüsyon önerileri sunulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünü "Değerlendirme" kısmı oluşturmaktadır. Bu kısımda başlangıçta Roma Dönemi atriumlu konut mimarisinden bahsedilmiş, atriumlu konut mimarisi Anadolu ölçeğinde örnek kentler üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın devamında Arykanda Antik Kenti'nin bulunduğu Lykia Bölgesi atriumlu konut mimarisi yine örnek kentler üzerinden ele alınmıştır. Anadolu,

Lykia ölçeklerinden sonra Arykanda Antik Kentindeki geleneksel konut mimarisinden bahsedilerek tüm bu süreçlerde Arykanda'da atriumlu konut mimarisinin ortaya çıkış sebepleri, Lykia Bölgesi'nin Romalılaşma süreci üzerinden değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM: ARYKANDA ANTİK KENTİ

1.1. ARYKANDA ANTİK KENTİ TARİHİ

Arykanda Kenti, günümüzde Antalya İli sınırlarında, Elmalı ile Finike arasındaki karayolunun üzerinde ve iki ilçeye yaklaşık olarak aynı mesafede bulunan Arif Köyü'nün kuzey doğusunda yer alır (Lev. 1). Günümüzde Teke Yarımadası olarak bilinen, Antik Dönemde Lykia olarak adlandırılan bölgede bulunan kent, Antik Dönemde Phoinikos Limanı'nı Pisidia Bölgesi ile Kabalia Ovası'na bağlayan önemli bir geçiş güzergâhı üzerinde bulunmaktadır.

Antik kaynaklarda Arykanda şehrinin kuruluşuna dair bir bilgi bulunmamakla birlikte ilk defa şair Pindaros Arykanda Kentinden bahseder¹. İsminden Luwi kökenli olduğu bilinen kentte², MÖ 3. yy'a tarihlenen iki taş balta bulunmuştur. Taş baltaların benzerlerine Limyra, Patara ve Kyaenai rastlanmasıyla birlikte, Arykanda'nın Bronz çağından itibaren başlayan bir yerleşim yeri olabileceğini düşünülmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 26-27). Bu iki taş balta ve Geometrik Dönem seramik parçası haricinde MÖ 5. yy olduğu düşünülen kentin ilk yerleşim dönemine ilişkin başka bir arkeolojik veri bulunmamaktadır (Bayburtoğlu, 2008, s. 8).

MÖ 5. yy'dan itibaren kentte ele geçen buluntular süreklilik kazanmıştır. Kentte bulunan MÖ 4. yy ve MÖ 3. yy'a tarihlenen Aquwami ve Kupprili'ye ait sikkeler ile Attika'dan ithal edilmiş çanak çömlek, Arykanda'nın bu dönemde diğer kentlerle temas içinde olduğu ve bir miktar zenginleştiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 26-27; Sancaktar, 2016, s. 6).

¹ Şair Pindaros epigramında "Lykia da ise Arykanda olarak adlandırılan bir kent vardır, bu kentin de, (bulunduğu) yerin konumundan dolayı önceden Embolos olarak adlandırılan bir kutsal alanı vardır. Bu bölgede, yan yana dizilmiş pek çok ve geniş kayalık dik olarak uzanır..." şeklinde bahsetmektedir (Schol. zu. Pind. Ol. VII, 35b).

² Yüksek kayalığın yanına konumlanan Arykanda Kenti, ismini Hint-Germen dil ailesinden Luwice kökenli "Ary- ka- wanda" yani "Yüksek kayalığın yanındaki yer" anlamına gelen sözcükten almıştır (Neumann, 1991, s. 162IN 5).

MÖ 4. yy'ın başlarında, Arykanda'nın komşu kenti Limyra dynastı Perikle'nin Perslere karşı olan isyanı ve Lykia'nın tek yönetim altında birleştirilmesi üzerine çabaları Arykanda'nın önemli bir kontrol noktası haline geldiğini düşündürmektedir. Limyra'nın Arykanda'ya olan yakın mesafesi, Artumpara'nın Perikle ile savaşında deniz yolunu seçmesi ve Arykanda'da bulunan Perikle'ye ait sikkeler göz önünde bulundurulduğunda³, Arykanda'nın Perikle'nin hakimiyet alanında olduğunu göstermektedir (Tek, 1996, s. 12; Tek, 2002 s. 20). Ancak yine de kentteki bu döneme ait buluntular oldukça zayıftır (Bayburtoğlu, 2003, s. 29).

Arykanda Kenti'nde ilk yerleşimin kentte ele geçen sikkeler ve buluntular ışığında Akropolis olduğu düşünülmekte ve Arykanda'nın kuruluşu ya da kent Akropolisi'nin düzenlemesinin Perikle döneminde olabileceği varsayılmaktadır⁴ (Tek, 1996, s. 13; Tek, 2002, s. 20).

Asya seferi esnasında kışı Phaselis'e geçiren Büyük İskender'in ordularının ya da bizzat kendisinin Arykandos vadisini kullandığı ya da Arykanda'da konaklamış olabileceği düşünülmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 29).

Lykia Bölgesi'nin MÖ 295 Yılında Ptolemaioslar Devleti'nin hakimiyetine geçmesiyle Arykanda'nın ekonomik yönden güçlendiği söylenebilir. Bu durumun en önemli sebebi Ptolemaioslar'ın sedir ihtiyacı ve Arykanda'da bu ihtiyacı karşılayabilmesi ya da kentin kıyı ve iç kesimleri birbirine bağlan yol üzerindeki konumu olarak da düşünülebilir. (Bayburtoğlu, 2003, s. 29; Akşit, 1971, s. 19-50).

³Arykanda Kenti'nde yapılan kazılar esnasında Perikle'ye ait on yedi adet bronz sikke bulunmuştur. Kentteki ilk önemli sikke grubunu oluşturan bu buluntulardan 8 adedinin ticaret agorasında bulunmuş olması, agoranın bir kısmının bu dönemde de var olduğu ya da sikkelerin ilerleyen zamanlarda da sirkülasyonunun devam etmiş olabileceği önerilmektedir (Tek, 2002 s. 19-20).

⁴ Kentteki en erken yerleşim sınırlarına Şair Pindaros'un epigramında da bahsettiği Helios Tapınağının da yer aldığı kentin batısındaki falez ile birlikte kentteki en erken kalıntılar olan MÖ 5.yy ve sonrasına tarihlendirilen "günümüzde "suyun gözü" olarak adlandırılan kaynak civarındaki kaya mezarları ile Nal Tepesi Hamamı'nın güneydoğusunda bulunan ateş altınının da dahil olduğu düşünülmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 29; Tek, 1996, s. 13).

Seleukos İmparatorluğu'nun altıncı hükümdarı olan III. Antiokhos'un Anadolu'da kazandığı zaferler ile zarar gören kentler Roma'nın desteğini de alarak birleşmişlerdir. Lykialılar MÖ 190 yılındaki Magnesia savaşında Antiokhus'un yanında yer almışlardır (Akşit, 1971, s. 53-56; Troxwell, 1983, s. 8; Benek, 2016). Antiokhos'un savaşı kaybetmesiyle Lykia hakimiyeti Rhodos'a geçmiştir (Troxwell, 1983, s. 9; Schuler, 2016, s.47). Rhodos'un sert yönetiminden rahatsız olan Lykialılar Roma'ya elçiler göndererek bağımsızlıklarını geri istemişler, MÖ 167 yılında, Roma Lykia kentlerine bağımsızlıklarını geri vermiştir. Lykia kentleri "Lykia Birliği" olarak adlandırılan devletlerini kurmuşlar, ancak dış politikada Roma Senatosuna bağlı kalmışlardır (Akşit 1971, s.57-67; İplikçioğlu, 2016, s. 60-62).

Lykia Birliğindeki kentlerin büyüklükleri, nüfusları ve güçleri ile orantılı olarak oy hakkına sahip olduğu bilinmektedir (Akşit, 1971, s. 81). Lykia Birliği'nin büyük kentlerinden olan Patara, Pınara Olympos, Myra, Ksanthos, Patara, Pınara kentleri üç oy hakkına sahipti. Orta büyüklükteki kentler iki, küçük kentler ise bir oy hakkına sahipti. MÖ 80 yılından sonra Lykia Birliğine üye olduğu düşünülen Arykanda, tek oyla temsil edilen küçük kentlerdendi⁵ (Dinç, 2010, s.33-34). MÖ 2. yy ile MÖ 1. yy'larda Arykanda'nın siyasi olarak geri planda olmasına rağmen ticari olarak aktif olduğu düşünülmektedir⁶. Arykanda Kenti bu tarih itibariyle Lykia Birliği üyesi olarak yeni sikkeler darp ettirmiştir⁷.

MÖ 1. yy Roma'daki iç savaş Lykia'nın kıyı kentlerini yakından etkilenirken iç kesimlerin bu olaylardan çok fazla etkilenmediği bilinmektedir. Augustus'un Galatia ve Asia seferleri sonrasında Pax Romana ile sağlanan barış ortamı ile birlikte gelen toparlanma ve zenginleşme süreci Arykanda'yı da etkilenmiştir.

⁵ Birliğin kurulduğu dönemden MÖ 80'lere kadar Arykanda Kenti'nde sikke bulunmamakla birlikte MÖ 77 öncesindeki döneme ait olan otonom sikkeler de Arykanda'nın bu dönemde birliğe katılmış olma ihtimalini doğrular niteliktedir (Tek, 2002, s. 16). Ayrıca Lykia Otonom Şehir sikkeleri için bkz. Tek, 2002, Bölüm 2.

⁶ Kentte bu döneme tarihlenen buluntu sayısında gözle görülür bir artış olmuştur. Bununla birlikte kentte hem yerel hem de başka kentlerden gelen sikkeler bulunması kentin ticaret sirkülasyonu bağlamında önemlidir (Tek, 2002, s. 18).

⁷ Arykanda'da Lykia Birliği üyesi olarak darp ettirilen sikkeler için bkz. Tek, 2002, s. 284-285

Kent bu dönemde akropolün dışına taşmış, kentte tiyatro, stadion gibi büyük kamu yapıları inşaa edilmiştir (Bayburtoğlu, 2003, s. 31).

MÖ 43 yılında Lykia Birliği Roma senatosu tarafından fesh edilmiş ve bölge Lykia Eyaleti ismiyle Roma İmparatorluğu'na dahil edilmiştir⁸. Bu tarihten sonra Lykia Bölgesi Roma İmparatorluğunun sıkı kontrolü altına alınmıştır (Akşit, 1971, s. 119-120). Lykia Roma idari sistemine dahil edilmesi ile güç ve bağımsızlık kaybı yaşamıştır. İç işleyişte bölgeye müdahale edilmemesine karşılık savaş, barış, ittifak gibi siyasi kararlar Roma tarafından alınıyordu (Strab, 14, 3, 3)

Roma Senatosu'nun her ne kadar Lykia Bölgesini iç işleyişte serbest bırakmış gibi görünse de ekonomik açıdan yaptığı sıkı kontrolleri ile dolaylı olarak bölgeye kültürel açıdan müdahalede bulunduğu da söylenebilir. Bu bağlamda arkeolojik bulgularda karşılaşılan ithal ürünlerin taklitçiliği, ürünlerdeki batı etkileri ile Lykia da Romalı olmanın özendirildiği söylenebilir (Tek, 2002, s. 21). Bu dönemde Lykia'luların Roma Senato üyeleriyle olan ilişkilerinden övündükleri bilinmektedir⁹ (Akşit, 1971, s. 134-142). Roma'lı olmanın İmparatorlukta önemli görevlerde yer alabilme, İmparatorluğun herhangi bir yerinde yaşayabilme gibi avantajlar oluşturmasının da bölgede böyle bir ortam oluşmasının sebepleri olarak düşünülebilir.

Arykanda'da ele geçen buluntular ile de Lykia'nın Roma kültüründen oldukça hızlı bir şekilde etkilendiğini söylemek mümkündür¹⁰. Arykanda'da bu dönemde önemli görevlerde yer almış ve oldukça zengin kişilerin olduğu bilinmektedir. Doğu Nekropolündeki anıtsal mezar binaları ve bu mezarların bir kısmında sadece Anadolu'nu zengin bölgelerinde görülen mermerlerin kullanılmış olması kentteki

⁸ Roma Senatosu, bazı Romalıların bölgede öldürülmüş olmaları, Lykia kentleri arasındaki çatışmalar gibi gerekçeler ile Birliğin kapatılmasını istemiştir. Ancak bu durumun Romalıların genişleme planları ile bağlantılı olduğu bilinmektedir (Akşit, 1971, s. 119-120).

⁹ Lykiarklık ve Arkhiereusluk makamlarına getirilmiş olan Lykia'nın yerel zenginlerinden Opramoas'ın kendisini Roma Senatörlerinden birinin karısının amcası olduğu iddalarında bulunmaktadır (Akşit, 1971, s. 147).

¹⁰ Kentte ele geçen ithal camlar için bkz. Tek, 1994, seramikler için bkz. Adak, 1995.

zengin nüfusunun varlığını doğrular niteliktedir (Bayburtoğlu, 1987, s. 136; 1988, s. 188) .

Lykia Bölgesi bu dönemde bölgeyi oldukça fazla etkileyen iki deprem ile sarsılmıştır. Bunlardan ilki MS 141 depremidir. Lykia bölgesini dolayısıyla Arykanda'yı da etkileyen bu depremde, Opramoas Arykanda Kenti'ne depremde hasar gören yapılar için yardımda bulunmuştur¹¹ (TAM II, 905; Şahin, 1994, s. 47; Hellenkemper ve Hild, 2004, s. 457-458) Bu yardım sayesinde kent kendisini kısa sürede toparlayabilmiştir. Ancak bir diğer deprem olan MS 240 depreminin yarattığı hasarlar ilki kadar kolay toparlanamamıştır. Bunun başlıca sebebi Roma'yı dolayısıyla Roma'ya bağlı eyaletleri de etkileyen askeri başarısızlıklar, yönetimdeki aksaklıklar olarak düşünülebilir. Bu dönemde III. Gordianus Arykanda'da dahil olmak üzere bölgedeki yirmi Lykia Kentine sikke darp etme yetkisi vermiştir (Bayburtoğlu, 2003, s.34; İplikçioğlu, 2016, s. 67).

MS 4 ve 5. Yüzyıllarda İmparator Maximianus ve Diocletianus Arykanda'ya özel vergi kolaylığı sağladıkları bilinmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 34). Bu durum Arykanda'nın ekonomik sıkıntılarının bu dönemde daha büyük boyutlara ulaştığını göstermektedir.

MS 4. yüzyılda Hristiyanlar ve Paganlar arasında bir mücadelenin olduğu ve bu durumun kentte bulunan yazıtlardan Arykanda gibi kırsal yerleşimlere kadar ulaştığını bilinmektedir (Mitchell, 1988, s.110; Bennett 2015, s.265). MS 3. yy sonrasında İmparatorların Hristiyanlara karşı olan olumlu tutumları ile hristiyan nüfusunda yaşanan artış, Arykanda özelinde MS 4. yüzyılda yapılan kiliseler üzerinden Hristiyanlığın kentteki gelişimi izlenebilmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 34-35).

¹¹ Radiopolisli bir zengin olan Opramoas, 28 Lykia kentine toplam 500000 denarius bağışlamış ve bu yardımları Rhodiapolis'teki anıt mezarının duvarında belirtmiştir (Akşit, 1971, s. 148)

MS 5. yy ortalarında çıktığı düşünölen yangın ile kentin oldukça fazla hazar gördüğü ve Kent halkının günümüzde Arif Köyü sınırlarında bulunan Bizans Kalesi'ne geçtiğı düşünölmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 35).

Türklerin 12. yüzyılda Phileta Kalesini almalarından sonra Lykia Bölgesinin kontrolü tamamen Türklerin eline geçmiştir. Bu süreçten sonra bölgede Yörük Türkmenlerinin yaşadığı bilinmektedir. Ancak Arykanda'da Türklere dair buluntulara 19. Yüzyıldan sonra rastlanmaya başlar. Kentteki bazı yapıları kullandıkları, hatta Arykanda isminden türediğı düşünölen Arif Köyü olarak kentin günümüze kadar ulaştığı düşünölmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 35).

1.2. ARYKANDA ANTİK KENTİ TOPOGRAFYASI ve YAPILAŞMA SÜREÇLERİ

Arykanda'nın kent yerleşimine baktığımızda kentin, arazinin doğal eğimi üzerinde planlandığını görürüz. Kent, Luwice "Yüksek Kayalığın Yanındaki Yer" anlamına gelen adında da belirtildiğı gibi kuzeyde Şahin Kayası, doğu ve batısında ise vadilerle çevrilerek doğal korunaklı bir alanın içinde yaklaşık 700 metre ile 900 metre kotları arasına yerleşmiştir.

Kentin ana girişinin Naltepesi yakınlarındaki kapıdan, daha az kullanıldığı düşünölen bir diğer girişinin ise Doğu Nekropolü'nün güneydoğu köşesi yakınındaki Kızılca Yokuşundan yapıldığı düşünölmektedir¹² (Bayburtoğlu, 2003, s. 49) (Lev 2).

Kentin eğimli topoğrafyasının kentin planlamasının temel unsuru olduğu söylenebilir. Doğu-batı doğrultusunda üç ana caddenin bulunduğu kentte, kentin doğu ve batı kısmındaki cadde ve sokak düzenlerinin birbirinden farklı olduğu görölmektedir¹³. Kentteki bu üç ana caddeyi kesen iki merdivenli sokak ile

¹² Bayburtoğlu, günümüzde Arif Köyü'nü karayoluna bağlayan yerden sadece yayaların kullanabileceğı üçüncü bir girişinin de olabileceğinden bahsetmiştir (Bayburtoğlu, 2003, s. 49).

¹³ Kentin doğu kısmında bulunan Tiyatro, Stadion ile Devlet Agorası'nın bulunduğu alanda birbirini dik kesen sokaklar bulunmaktadır (Bayburtoğlu, 2003, s. 49).

günümüzde dere yataklarının iki tarafındaki ayaklarına ait kısmen korunmuş haldeki duvarlardan anlaşıldığı kadarıyla iki adet köprü bulunmaktadır¹⁴.

Kentin en güneyindeki cadde, kentin güneybatısına denk gelen ana girişten başlayarak sel yatağını köprü ile geçtikten sonra plaestranın batı kapısına kadar devam etmektedir. Bu caddeye paralel ikinci caddede ise Bazilikanın batısındaki merdivenli sokak ile dik açı yaparak birleşen yol yine Bazilikanın kuzeyi boyunca devam eder ve Nekropol ile birleşerek sel yatağından sonra yönünü değiştirir. Caddenin bu kısmında Devlet Agorası'nın doğusunda bulunan merdivenli sokak başlamaktadır. Kentteki üçüncü cadde ise batıda bulunan merdivenli sokaktan başlayarak agoranın güneyini takip ederek doğudaki merdivenli sokağa kadar devam etmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 53).

Kentin caddelerine nazaran daha iyi korunmuş durumda olan sokaklarından en belirgin olanı Devler Agorası'nın batısındaki sokaktır. Kentteki üç ana caddeyle de birleşen bu sokak agora ile birleştiği yerde araziden kaynaklı olarak kuzey doğu ve kuzey batıda iki kola ayrılmaktadır. Bir diğer cadde ise sel yatağının bulunduğu köşeden başlayarak Tiyatro'nun batısına kadar dik bir biçimde devam ederek sonrasında Stadion'un merdiveni ile birleşmektedir (Bayburtoğlu, 2003, s. 53-54).

1.3. ARYKANDA ANTİK KENTİ SİVİL MİMARİSİ

Arykanda Antik Kentinde bulunan konutlar, kentteki konumları, plan tipolojileri, farklı işlevlerdeki yapılarla eklemlenmeleri, yapım teknikleri ve malzemeleri bağlamında farklı kategorilerde değerlendirilmiş, kendi içerisinde ayrışan ancak benzer özellikleri üzerinden Yamaç Evler, İşlik – Konutlar, Hamam Evler ile Doğu

¹⁴ Bayburtoğlul kenti Bağbelen'e bağlayan üçüncü bir köprünün daha bulunma ihtimalinden bahseder (Bayburtoğlu, 2003, s. 55) .

ve Batı Villalarının da bulunduğu villa tipi konutlar olarak dört farklı grupta ele alınmıştır¹⁵.

1.3.1. Yamaç Evler

Yamaç Evler konut grubu grubu kentteki konumlarına göre Batı Yamaç Evleri ve Helios Tapınağı'nın Doğusundaki Yamaç Evler olarak iki grupta incelenmiştir. Hem kazı esnasında ele geçen buluntular hem de yüzey buluntuları burada Hellenistik- Erken Roma Dönemleri, MS 241 depremi öncesi ve MS 241-410/420 arasındaki dönemleri yansıttığı bilinmektedir (Tek, 1994, s.23).

1.3.1.1. Batı Yamaç Evleri

Batı Yamaç Evleri, kentin en batısında yer alır ve arazi eğiminden dolayı teraslar halinde inşaa edilmişlerdir (Lev. 3). Cepheleri güneye dönük bir biçimde planlanmış olan bu evler, yan yana ya da alt alta dizilmiş olan kare veya dikdörtgen plan biçimine sahiptirler. Yamaç evlerinde bulunan odalar ve döşemeler anakayanın pürüzsüz bir şekilde oyulması ile elde edilmiştir. Odaları boyut olarak farklılaşması ise işlev olarak farklı görevleri olduğu yönünde bir fikir oluşturmaktadır (Gürgezoğlu, 2006, s. 31).

1.3.1.2. Helios Tapınağı'nın Doğusundaki Yamaç Evler

Kentin kuzeybatısında bulunan Helios tapınağının doğusunda yer alan teraslama arazi üzerinde yer alan, bazılarında gözlemlenen hatıl delikleri dolayısıyla üst kata da sahip olduğu düşünülen evlerdir. Evlerden birinin üst katında korunmuş oda duvarlarının bulunması da bu düşünceyi desteklemektedir. Cepheleri güney yönüne bakmaktadır. Bahsi geçen yamaç evleri plan şemaları sebebiyle iki gruba ayrılmaktadır. İlk grup önde bir avlu ve ana bir odadan oluşmaktadır. Bu grupta

¹⁵ Arykanda Kenti'nde bulunan konutlar Ayşegül Gürgezoğlu tarafından doktora tezi kapsamında çalışılmıştır (Gürgezoğlu, 2006).

avlunun dörtgen olduğu ancak oda planının düzgün olmadığı görülmektedir. İkinci grupta ise avlu bulunmamakla beraber dörtgen formlu odalar yer almaktadır (Lev 4).

Odaları duvarlarının genel olarak anakayadan oluştuğu gözlenmekle birlikte Bazı odalarda bahsi geçen kaya duvarların üzerine düzensiz taş örgü eklemeler yapıldığı gözlenmektedir. Bazı örneklerde ise aynı oda içerisinde hem anakaya duvarların hem de örgü duvarların varlığı gözlenmektedir. Üst katlarının yamaçla bitişik olmadığı ve arka duvarlarının anakayaya açılmadığı durumlarda ise malzeme olarak ahşap ve kerpiç kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Yamaç evlerin alt katlarında günlük yaşam alanlarının bulunduğu ve üst katlarında ise muhtemel ki yatak odalarının ve özel kullanımlı alanların yer aldığı düşünülmektedir. Tek katlı olan yamaç evlerde ise günlük ihtiyaçları ve yatma işlevlerinin aynı mekân içerisinde yapıldığı düşünülmektedir.

Zeminlerinde işlenmemiş anakaya kullanılmıştır. Bazı mekânların zemininde çakıl mozaik rastlamakla birlikte bu mekânlardan birinin zemininde önce çakıl mozaik uygulandığı ve sonrasında da harçlı kalın bir sıva ile kaplandığı görülmektedir. Başka bir örnekte ise çakıl mozaikle kaplı zeminin üzerinin çatı kaplama malzemesi olan pişmiş kiremitlerin ters çevirilerek kullanıldığı gözlenmiştir.

Bazı evlerde eşik taşlarının in situ olarak korunduğu ve kapı üzerlerinde mil yerlerinin, sürgü yuvalarının izleri gözlemlenmektedir. Bu yapılarda dikmeler, hatıl delikleri ve çeşitli boyutlardaki nişler de göze çarpmaktadır. Bahsi geçen nişlerin evle ilgili tapınım alanları olduğu da düşünülmektedir. Yamaç evlerin birinde ise odanın batı duvarı boyunca dışarıdan devam eden bir kanalın varlığı gözlenmektedir. Bu kanalın eğimli arazi boyunca akan yağmur sularını diren etmek amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Duvarları anakaya kesilerek oluşturulan odanın bahsi geçen duvarının ayrıca iç taraftan küçük taşlarla örülüp sıvanarak nem ve soğuşa karşı mekânı yalıtılmak üzere kurgulandığı düşünülmektedir.

Yamaç evleri çatıları bölgede bulunan mezarlardan ve geleneksel ahşap mimari örneklerde yola çıkarak genel olarak yatay vaziyetteki tomrukların üzerinin sıkıştırılmış toprak ile örtülerek oluşturulmuş düz damlar biçiminde olduğu düşünülmektedir. Bahsi geçen bu düz damlar ayrıca günlük işler ve depolama için de kullanılabilir alanlar olmuşlardır. Ayrıca eğimli çatı ile örtülen evlerin de varlığı mümkündür (Gürgezoğlu, 2006, s. 32).

1.3.2. İşlik- Konutlar

Kentte bulunan Güneydoğu konutları ve şaraphane, plan ve kullanım tipolojileri bağlamında bu başlık altında incelenmiştir.

1.3.2.1. Güneydoğu Konutları

Arykanda da Güneydoğu Konutları olarak adlandırılan sel yatağının ve Büyük Hamam'ın batısında bulunan konut alanlarında farklı nitelikler gösteren odalara rastlanmıştır bahsi geçen bu odalarda bulunan işlikler dolayısıyla buraların hem konut hem de işlik olarak kullanıldıkları düşünülmektedir. Bu özellikleri dolayısıyla da ev sahiplerinin zanaatkârlar oldukları düşünülmektedir (Bayburtluoğlu, 2003, s.150).

Konut alanını neredeyse ortasından kuzey güney eksenli ve daha sonrasında doğuya dönen bir merdivenli sokak bulunmaktadır. Sonraki dönemlerde ise bahsi geçen bu sokağın üzerine daha kaba işçilik gösteren başka bir merdivenli yol kurgulanmıştır. Sokağın doğusuna kurgulanan mekânların işlevleri kesin olarak anlaşılmamakla birlikte, mekânların birinde cam cürüfleri ve bol miktarda tuğla parçaları bulunması göz önünde bulundurulduğunda bu mekânın bir cam ustasına ait olduğu düşünülmektedir (Bayburtluoğlu, 1998, s.153). Orta kısmında işlenmiş ve formu düzgün taşlarla kaplı geniş bir alan bulunmaktadır buranın ise atrium olduğu düşünülmektedir. Sonraki dönemlerde ise bahsi geçen bu mekânın

basit bölücü taş duvarlar ile bölünerek kullanıldığı anlaşılmaktadır (Gürgezoğlu, 2006, s. 34).

Merdivenli sokağın batı kısmında birbirine bitişik iki oda bulunmaktadır. Mozaik ile kaplı olan odalardan birinin misafirler için düzenlenmiş olabileceği düşünülmektedir. Diğer odanın ise burada bulunan in situ kaplar dolayısıyla ya kiler ya da depo olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Bayburtluoğlu, 1998, s.153).

Bahsi geçen bu odaların güney doğusunda yer alan zemini ve duvarları taş levhalarla kaplı atriumun ise izole edilmek amacıyla bulunduğu anlaşılmaktadır. Yapı içerisindeki kot farkları ise atriumun zaman zaman havuz olarak kullanıldığı yahut sonraki dönemlerde tamamen havuza dönüştürüldüğü hususunu düşündürmektedir (Bayburtluoğlu, 2003, s.150).

Güneydoğu konut alanının batısında yer alan peristilli mekân ise gerek boyutları gerek mimarisi açısından önemlidir (Lev. 5) Bahsi geçen alanda kullanılan sütunlar gövde ölçüleri bakımından 28 cm ve 38 cm olarak iki grupta toplanmaktadır. Farklı gövde boyutları bu sütunların farklı amaçlarla kullanıldıklarını göstermektedir. Bunun yanısıra bölgede bulunan fazla miktarda sütun parçaları mekânda çok fazla sütun kullanıldığını göstermektedir. Bahsi geçen alanda bulunan kalın taşıyıcı duvarlar, çok miktarda ve farklı boyutlardaki sütunlar yapının iki katlı olduğunu düşündürmektedir. Üst katın ise alt katta yer alan sütunlar hizasında kurgulandığı düşünülmektedir. Herhangi bir merdiven yapısına denk gelinmeyen mekânda merdivenin ahşaptan üretildiği düşünülmektedir. Zemini taş ile kaplı olan Peristilli evin kazılar sırasında taş kaplı zeminde çok miktar mozaik parçası bulunması dolayısıyla üst kat zemininin mozaik kaplı olduğu düşünülmektedir (Gürgezoğlu, 2006, s. 34).

Yapının daha alt kotlarında yan yana dizilmiş olan odaları ile birlikte sütunlu alan birlikte düşünüldüğünde yapının kompleks bir yapı olduğu söylenebilir. Ayrıca alt kotlardaki odalarda bulunan pişmiş topraktan yapılan kiremit parçaları çatı örtüsünün bu materyalden üretildiğini düşündürmektedir (Gürgezoğlu, 2006, s. 34).

1.3.3. Villalar

Arykanda Antik Kenti'nde bulunan villalar Doğu ve Batı Villaları, Tiyatronun üstündeki Villa ve Hamamlı Villalar'dır. Teze konu olan Doğu ve Batı Villaları detaylı bir biçimde inceleneceğinden bunlardan başka Tiyatronun Üstündeki Villa ve Hamamlı Villalar Arykanda Antik Kenti Sivil Mimarisi bağlamında incelenecektir.

1.3.3.1. Tiyatronun Üstündeki Villa

Kentin doğusunda ve Tiyatronun üstünde konumlanan villanın, bulunduğu konum sebebi ile hangi işlevde kullanıldığı tartışma konusudur. Villanın atriumu, yapının güneydoğu köşesindedir. Genel ölçüleri bağlamında Batı Villası ile benzemekle birlikte atriumunun yeri ile farklılık gösterir. Villanın mevcut mimarisine uymayan duvarlar, önceki evrelerde yapılmış olan bir kamu yapısının üzerine inşa edildiğini işaret etmektedir (Bayburtluoğlu, 2003, s.191).

1.3.3.2. Hamamlı Villalar

Geç Antik Dönem Mahallesi'nde bulunan iki hamamın kentteki diğer hamamlardan farklılaşarak Pierios Evi ve Atriumlu Ev ile doğrudan ilişkili olmaları bağlamında evlere ait hamamlar olduğu anlaşılmıştır (Seviç, 2022, s. vi).

1.3.3.2.1. Atriumlu Villa ve Yazıtlı Ev Hamamı

Yazıtlı Ev Hamamı olarak isimlendirilen hamamın, Atriumlu Ev'in güneydoğu köşesinde ve en alt kotta yapıya bitişik konumdadır (Lev. 6). MS 3. yy sonu ile 4. yy başında yapıldığı düşünülen konutta, toplam on sekiz mekân bulunmaktadır. 700 metrekarelik bir alanda konumlanmış olan mekânın 120 metrekarelik bir alanında hamam bulunmaktadır. Hamama hem dışarıdan hem de konutun içinde bulunan mahalden sağlanan bir hol ile ulaşılmaktadır. Hem içeriden hem de

dışarıdan ulaşım sağlanan hamamı hane halkı ile birlikte hane dışından kişilere de hizmet verdiği düşünülmektedir (Seviç, 2022, s. 140).

1.3.3.2.2. Pierios Villası ve IV. Hamamı

MS 3. yy sonu, 4. yy'ın başlarında ilk evresinin yapıldığı düşünülen Pierios Villası'na hamamın eklenmesi 4. yy ortalarına tarihlendirilmektedir (Lev. 7).1600 metrekarelik bir alanda planlanmış olan evin, yaklaşık 260 metrekaresi hamamdan oluşmaktadır. Atriumlu Villa'da bulunan hamamda olduğu gibi burada bulunan hamama da hem konutun içerisinden hem de dışarıdan giriş yapılabilmektedir. Bu durum, bu hamamın da hem konuta ait hem de dışarıdan gelenlerin kullanabildiğini göstermektedir (Seviç, 2022, s. 140).

3.4. ARYKANDA ANTİK KENTİNDE GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ

Yapılan çalışmalarda Arykanda Antik Kentinde bulunan farklı konut tipleri bakımından oldukça çeşitlilik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Konutların tek tip plan şemalarından oluşmadığı buna karşılık bu planlarda bazı ortak mekânların yer aldığı görülmektedir. Villaların tamamında ya bir atrium ya da bir perystil bulunduğu, yamaç evlerin çoğunun önünde bir avlunun yer aldığı görülmektedir. Villa plan şemalarında farklılıkları bahsi geçen hacimlerin villalardaki konumlarıdır. Doğu ve Batı villalarında atrium ortada, Tiyatronun üstündeki villada ise atrium yapının güneydoğu köşesine rastlamaktadır.

Plan ve büyüklükleri farklı olan yamaç evleri de ortak özelliklere sahiptir. Helios Tapınağının Doğusunda bulunan yamaç evler plan şemaları açısından iki ayrı grupta toplanır. İlk grupta anakayaya açılan bir oda ve ön avlu bulunur. İkinci gruptakiler ise dörtgen planlı bir ya da birden fazla odalı ve avlusuzdurlar. Batı yamaç evlerinin plan şemaları ise genelde kare ya da dikdörtgen olmakla birlikte birbirine benzemekte ve yapılarda kullanılan işçiliğin çok kaliteli olduğu gözlenmektedir.

Güneydoğu konut planlarında ise belirli bir standartın bulunmadığı ve odaların her birinin birbirinden farklı formlarda düzenlendiği, kullanım amaçlarına göre şekil aldıkları düşünülmektedir. Bazı odalarda ocak bazı odalarda ise su kanallarına rastlanan bu yapılarda oda büyüklükleri ise ihtiyaca göre şekillenmiştir.

Tüm konut türlerinde inşada kullanılan malzemelerin aynı olduğu gözlenmektedir. Anakayanın oyulduğu ve poligonal taşların belirli bir düzen olmadan örüldüğü sistematiğin yanı sıra bu iki inşaa tipinin bir arada kullanıldığı örnekler de vardır. Anakaya duvarların sağlam duvarlar olduğu bilinmektedir. Örgü duvarlarda ise genellikle farklı büyüklüklerdeki moloz taşların düzensiz olarak kullanıldıkları görülmektedir. Bazı duvarlarda özellikle köşe kısımlarında blok taşlar kullanılmıştır. Anakaya duvarların üst kısımlarında düzensiz bir şekilde taş örgü uygulamasının yapılması yanı sıra bazı örneklerde de anakaya duvarların orta kısımlarında moloz taşından ek yapıldığı gözlemlenmiştir. Yamaç evler ile villaların bir ortak özelliği de iki tip konut yapısında da anakaya oyulmak suretiyle odalar açılmasıdır. Bunun yanısıra aynı oda içerisinde bazı duvarların anakaya bazı duvarların ise örgü moloz taş oldukları da gözlemlenmektedir.

Malzeme niteliği bakımından günümüze ulaşan kalıntılara bakarak anakaya yahut taş kullanıldığını söyleyebildiğimiz duvar yapılarının yanısıra bugün her ne kadar izine rastlayamasak da ahşap ve kerpicin de bu yapılarda kullanılmış olması gerekmektedir. Taşlar ile örülerek yükseltelen duvarların üst kısımları muhtemel ki ahşap-taş yahut ahşap-kerpiç yapı malzemeleri ile bitirilmiş olmalıdır. Konut iç mekânlarını bölmelendirmek, taşınabilir (hafif) bir üst kat inşa etmek tahıl ambarı, depo gibi yardımcı mekânlar üretmek, çatı kapatmak, merdiven kurmak ve kapı kurgulamak için muhtemel ki fazlaca ahşap malzeme kullanılmış olmalıdır. Çatısı ve üst örtüsü ahşap malzemedan kurgulanan konutların bu yapı öğeleri günümüze kalmamıştır. Konutlarda, kaya mezarlarda ve Lykia bölgesinde bugüne ulaşan geleneksel ahşap yapı öğelerinden anlaşılacağı ve buluntularda az miktarda yer alan metal çivilere bakarak ahşapların geçme yöntemi ile birbirlerine tutturulmuş oldukları düşünülmektedir.

Anakaya ve örgü duvarların da belirli bir seviyeye kadar günümüze ulaşmasında yola çıkarak duvar üst kısımlarının ahşap malzeme ve kerpiç karışımında yapıldığı düşünülebilir.

Konut zeminlerine bakacak olursak ise şu şekilde başlıklar oluşturabiliriz; anakaya zemin, düzgün tıraşlanmış anakaya zemin, mozaik zemin, çakıl mozaik zemin, pişmiş toprak zemin, taş levha kaplanmış zemin ve harçla sıvanmış zemin denilebilir. Zemin kaplamalarına ve çeşitlerine bakarak konutları gruplandıramayız çünkü aynı kaplama malzemesi ile kaplanmış zeminler farklı konut tiplerinde ortak olarak kullanılabilir.

Antik dönemde zemin seviyesinde bulunan kalın duvarlar genelde bir üst katın varlığına işaret eder. Arykanda konutlarının duvar kalınlıkları 50 ila 110 cm aralığındadır. Bunun yanısıra konutlarda tespit edilen giriş ve dikme boşlukları da üst katın varlığına delil sayılabilir. Tek duvarda hatıl delikleri olan yapılarda odaların dikmeler ile desteklendiği anlaşılır. Üst kat duvarları ahşap-kerpiç ve ahşap-taş olarak inşa edilmekte idi zeminlerinde ise sıkıştırılmış toprak üzeri kaplama malzemesi kullanılmaktaydı.

Konutların çatı örtülerinin de yine ahşap malzemedен yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca konutların çoğunun özellikle yamaç evlerin çatılarının düz dam olarak inşa edildiği bilinmektedir. Düz damlar sadece üst örtü görevi görmemekte aynı zamanda kışlık yiyeceklerin kurutulup depolandığı hacimler olarak da kullanılmaktaydı. Düz damlarda ayrı olarak yine ahşap malzemedен yapılan kırma çatıların da varlığı bilinmektedir. Villalar ve Güneydoğu Konut alanında bulunan pişmiş toprak çatı kaplama malzemeleri buna işaret etmektedir.

Arykanda da kent kurgulanırken herhangi bir düzenli yapı dağılımı düşünülmediği dikkat çekmektedir. Kimi yapılar kamu yapılarıyla bir arada düşünülürken kimi yapılar da mezarlar ile iç içe konumlandırılmışlardır.

Konutların tamamı neredeyse kuzey güney aksında ve cepheleri güneye dönük olarak kurgulanmıştır. Villaların girişleri ise doğuda, güneydoğu konutları ve yamaç evlerin girişleri ise güneyde yer almaktadır. Konutlar bölgenin topografyası dolayısıyla manzaraya hakim bir konumdadırlar.

2. BÖLÜM: KATALOG

2.1. DOĞU VİLLASI

2.1.1. Mimari Tanımlama

YERİ

Doğu Villası, kentin güneybatısında, batı yamaç evlerinin doğusunda yer almaktadır (Lev. 1).

Doğu-batı yönünde, yamaç sırtına yerleşmiş ve kuzey duvarı boyunca üzeri düzgün taşlarla kapatılmış su kanalı bulunan yapı, güneybatıda batı villasından bağlanan patika, doğuda ise Sebasteion yapısının batısından gelen yol ile kente bağlanmaktadır (Lev. 1A).

PLAN TASVİRİ

Doğu villası, doğu-batı aksında yaklaşık 36,00 x 41,00 m (dıştan) ölçülerinde olup, kuzey cephesi anakayaya yaslanmış bir biçimde konumlanmıştır. Yapı zamanla kendisine eklenen mekânlarla birlikte doğu-batı ve kuzey- güney aksında genişlemiş ve günümüze on altı mekân ve atriumdan oluşan mevcut haline ulaşmıştır (Plan 1).

İç Tasvir¹⁶¹⁷

Villanın mekânları yapının en güneyindeki mekândan başlayarak saat yönünün tersinde numaralandırılmış olup, her bir mekânın planı ayrı ayrı ele alınacaktır.

1 no.'lu mekân

Yapının güneyindeki en son mekândır. Kuzeyde 4 no.'lu mekân ile bağlantılıdır¹⁸. Doğu-batı aksında 6,50 x 9,00 m ölçülerinde olan mekân, ortalama 761,40 m kotundadır.

Mekânın kuzey duvarı, doğu köşeden itibaren 3,56 m uzunluğunda, 0,60 m yüksekliğinde ve 0,60 m kalınlığındadır. Duvar kaba yonu taş ile örülmüştür.

Batı duvarı 6,50 m uzunluğunda, ortalama 0,60 m yüksekliğindedir. Duvar, kuzey köşesinden itibaren 2,00 m boyunca kaba yonu taş, 4,50 m boyunca ise anakayadan kesilmiş bir biçimde farklı kalınlıklarda devam etmektedir.

Mekânın 9,00 m uzunluğundaki güney duvarı ile 6,50 m uzunluğundaki batı duvarı zemin kotunda korunmuş kalıntılardan anlaşılmaktadır.

2 no.'lu mekân

Yapının güney- doğu köşesinde ve yapının en üst kotunda bulunan mekân, batıda 3 no.'lu hol ile bağlantılıdır. Yaklaşık 6,70 x 7,50 m ölçülerinde olan

¹⁶ İç bölmelerde, daha önce Dr. Gürgezoğlu'nun verdiği numaralar kullanılmıştır. Dr. Gürgezoğlu tezinde yapıyı on beş mekâna ayırmıştır (Gürgezoğlu, 2006) (Levha 2A). Tezde, yapının doğu girişinde bulunan alan ile yapının merkezinde bulunan alan da numaralandırılarak toplam on yedi mekândan bahsedilmiştir.

¹⁷ Yapının sınırları içerisinde yer almayan ancak yapının girişinin batı hizasında, yaklaşık 760,60 m kotunda olan mekândan, yapının evlendirme sürecinde bahsedilmesinden dolayı burası da 18 no.'lu mekân olarak tanımlanmıştır.

¹⁸ Dr. Gürgezoğlu'nun çizimlerinde 4 nolu mekân ile bağlantı görülmemektedir (Levha 2A).

mekânın tamamı anakaya kesilerek yapılmıştır. Zemin kotu ortalama 763, 50 m'dir.

Doğu- batı aksında yükselerek gelen mekânın kuzey duvarı 6,00 m uzunluğunda olup, batıda zeminden başlayıp doğuda 1,00 m'ye kadar yükselmektedir¹⁹.

Mekânın doğu duvarı 6,70 m uzunluğunda olup, güney köşede 0,10 m'den başlayıp kuzeyde 0,90 m'ye kadar yükselmektedir²⁰. Doğu duvarında 6,00 m boyunca 0,30 m kalınlığında, zeminden ortalama 0,20 m yüksekliğinde bir kademe mevcuttur.

Mekânın güney duvarı 7,50 m uzunluğundadır. Duvarın doğu köşesinden 1,50 m uzaklıkta, 1,10 m genişliğinde güneye doğru bir geçiş mevcuttur²¹. Duvar, kuzeyde 0,40 m yüksekliğinde olup, batıya doğru devam eden kısmı zemin kotunda korunmuş kalıntılardan anlaşılmaktadır.

Mekânın batı duvarı 7,20 m uzunluğundadır. Güney köşede duvarın yüksekliği 0,15 m olup, kuzeye doğru duvar zeminden izlenebilmektedir. Duvarın kuzey köşesinde bulunan 2,40 m genişliğindeki kapı ve zeminde bulunan 1,53 m uzunluğunda, 0,75 m genişliğinde bir eşik ile 3 no.'lu mekâna geçilmektedir. Duvarın kuzey köşesinde, 0,60 m genişliğinde, 2,00 m uzunluğunda, zeminde 'L' biçimli bir niş oluşturan sıralı taşlar mevcuttur²² (Lev. 9A).

¹⁹ Zemin kotu batı köşede 763,47 m, doğu köşede 763,60 m'dir.

²⁰ Zemin kotu kuzey köşede 763,60 m, güney köşede 763,79 m'dir.

²¹ Zemin kotu doğu köşede 763,79 m, batı köşede 763,47 m'dir.

²² Zemin kotu güney köşede 763,47 m, kuzey köşede 763,47 m'dir. 'L' biçimli bu niş, batıda 3 no.'lu mekânda da devam ederek kareye yakın bir form oluşturduğu görülmektedir. Niş'in zemin kotu 762,49 m'dir.

3 no.'lu mekân

3 no.'lu mekân, doğuda 2 no.'lu mekân ile batıda 4 ve 5 no.'lu mekânlar arasındaki hol ile bağlantılı olan ikinci bir hol niteliğindedir²³.

Mekânın 2,20 m uzunluğunda, 0,25 m yüksekliğindeki kuzey duvarı anakayadan oluşmaktadır²⁴.

Mekânın doğu duvarı 7,20 m uzunluğunda, güneyde 0,90 m kuzeyde 0,30 m yüksekliğindedir.

Güney duvarı 1,10 m uzunluğunda, 0,30 m yüksekliğinde olup, sonraki evrede 1,40 m uzunluğu, 0,60 m genişliğindeki tek bir blok taş ile kapatılmıştır²⁵.

7,70 m uzunluğundaki batı duvarı, güneyde 4 no.'lu mekânın doğu duvarı boyunca 0,90 m yüksekliğinde, kuzeyde 5 no.'lu mekânın doğu duvarı boyunca 0,30 m'dir.

4 no.'lu mekân

Yapının güneyindeki ikinci mekân olup, güneyde 1 no.'lu mekân, kuzeyde ise 1,60 m genişliğindeki hol ile bağlantılıdır. 2,80 x 4,90 m ölçülerindeki mekân 762,60 m kotundadır.

Mekânın kuzey duvarı; 4,90 m uzunluğunda, batıda 0,50 m, doğuda 0,70 m yüksekliğinde, 0,50 m kalınlığında olup, tamamı kaba yonu taş ile örülmüştür²⁶.

²³ Zemin kotu ortalama 762, 65 m'dir.

²⁴ Zemin kotu 762,60 m'dir.

²⁵ Zemin kotu 762,70 m'dir.

²⁶ Zemin kotu 762,60 m'dir

Duvarın batı köşesinden 1,50 m uzaklıkta, 0,40 m uzunluğunda, mekânın kuzeyindeki koridora bağlanan bir açıklık vardır²⁷.

Doğu duvarı, 2,80 m uzunluğunda, 0,50 m yüksekliğinde ve 1,40 m kalınlığındadır.

Güney duvarı, mekânın doğu köşesinden itibaren 2,60 m uzunluğundadır.

Kuzey köşeden itibaren 1,90 m uzunluğunda olan batı duvarı, kuzeyde 0,40 m yüksekliğinde olup, güneye doğru ise zemindeki taş sırasından okunabilmektedir.

5 no.'lu mekân

5 no.'lu mekân, atriumun güneyinde yer almaktadır. Yaklaşık 3,30 x 6,50 m ölçülerinde olan alanın zemin kotu 762,80 m'dir.

Anakaya ve üzerinde yer yer kaba yonu taştan oluşan 6,50 m uzunluğundaki kuzey duvarı 0,10 m yüksekliğinde korunmuştur (Lev. 9B).

Tamamı kaba yonu taştan oluşan; 2,25 m uzunluğundaki doğu duvarı 0,10 m yüksekliğinde, 6,60 m uzunluğundaki güney duvarı 0,20 m yüksekliğinde ve 3,30 m uzunluğundaki batı duvarı 0,15 m yüksekliğindedir.

Doğu ve batı duvarlarının kuzey duvarı ile birleşiminde dilatasyon bulunmaktadır.

Atriumun güneyinde yer alan mekânın, zemininde düzgün kesimli taş döşeme bulunmaktadır ve herhangi bir mekân ile bağlantısı yoktur.

²⁷ Ancak burada bir kapı tanımlanmasını işaret eden eşik taşı bulunmamasından dolayı Bu sebeple duvarda taş kaybı da söz konusu olabilir.

6 no.'lu mekân

6 no.'lu mekân, 7 no.'lu mekâna geçiş holü niteliğinde olup, yaklaşık 3,60 x 7,00 m ölçülerindedir. Mekânın günümüzdeki hali ile kuzey ve batı duvarı mevcuttur. Doğu cephesi, zeminde bulunan basamaklar nedeniyle anlaşılabilir²⁸.

Tamamı kaba yonu taş ile örülmüş olan 7,00 m uzunluğunda, 2,18 m yüksekliğindeki kuzey duvarından, 7 no.'lu mekâna 1,95 m yüksekliğinde kapıdan üç basamak ile geçilmektedir²⁹.

Mekânın batı duvarı, 4,50 m uzunluğunda, 1,69 m yüksekliğinde olup, tamamı kaba yonu taş ile örülmüştür³⁰. Kuzey duvar ile birleşiminde dilatasyon bulunmaktadır.

Mekânın doğu duvarı, 5 no.'lu mekânın batısındaki hole bağlanan iki basamaktan oluşmaktadır³¹.

7 no.'lu mekân

Yapının batıdaki girişine göre güneyindeki ilk mekândır. 5,60 x 6,20 m ölçülerindeki mekâna güneyde 6 no.'lu mekândan giriş yapılmaktadır. Zemin kotu ortalama 760,60 m olup, yapının en alt kattaki mekânıdır³².

Mekânın kuzey duvarı 6,20 m uzunluğunda, batıda 2,90 m, kuzeyde 1,70 m yüksekliğinde olup tamamı kaba yonu taş ile örülmüştür³³.

²⁸ Zemin kotu 760,98 m'dir.

²⁹ Basamakların kotu sırsıyla 761,50 m, 761,22 m ve 760,98 m'dir.

³⁰ Zemin kotu 761,52 m'dir.

³¹ Basamakların kotu sırsıyla 762,08 m ve 762,50 m'dir.

³² Yapının avlu kotundan yaklaşık 2,40 m daha aşağı kottadır.

³³ Zemin kotu 761,05 m'dir.

Mekânın doğu duvarı 5,60 m uzunluğunda, 2,00 m yüksekliğindedir. Yer yer anakaya kesilerek, yer yer de kaba yonu taş ile örülmüştür³⁴.

Güney duvarı 6,20 m uzunluğunda, 3,40 m yüksekliğindedir. Doğu duvarından 2,00 m uzaklıkta, 1,20 m uzunluğunda, 1,95 m yüksekliğinde, 6 no.'lu mekâna geçiş yapılan bir kapı mevcuttur. Duvarın batı köşesinden 1,00 m uzaklıkta, zeminden 2,00 m yükseklikte, 0,30 x 0,45 m ölçülerinde pencere mevcuttur³⁵ (Lev. 10A).

Mekânın batı duvarı 5,15 m uzunluğunda, yaklaşık 3,00 m yüksekliğindedir³⁶. Duvarın güney köşesinden başlayan, zeminden 2,00 m yükseklikten itibaren 3,00 m uzunluğunda, 0,40 m derinliğinde kademelenme bulunmaktadır (Lev. 10B). Batı duvarı, yer yer anakaya kesilerek, yer yer ise kaba yonu taş ile örülmüştür.

Mekânın giriş kapısının solunda, 2,00 m uzunluğunda, 0,80 m yüksekliğinde, 0,50 m kalınlığında bir duvar bulunmaktadır.

8 no.'lu mekân

8 no.'lu mekân; kuzeyde 10 no.'lu mekân, doğuda atrium, batıda ise yapının girişi ile bağlantılı olup, ara hol niteliğindedir³⁷. Mekân yaklaşık 2,40 x 7,60 ölçülerindedir.

Ana yapıya 8 no.'lu hol'ün batı cephesinden üçü korunmuş olan basamaklar ile giriş yapılmaktadır. Batıdan doğuya doğru 2,70 m boyunca yaklaşık 764, 25 m kotundadır. 1,20 m boyunca iki basamak ile devam eden mekân, 762,59 m kotunda doğu sınırına ulaşmaktadır³⁸. 10 no.'lu mekânın kapısına denk gelen yerde, zeminde 763,12 kotunda, 1,17 m uzunluğunda zemin seviyesinde

³⁴ Zemin kotu 760,62 m'dir.

³⁵ Zemin kotu batıda 760,86 m, doğuda 760,62 m'dir.

³⁶ Zemin kotu güneyde 760,86 m, kuzeyde 761,05 m'dir.

³⁷ Zemin kotu yaklaşık 777,01 m'dir.

³⁸ Basamak kotu sırasıyla 763,81 m, 763,88 m'dir.

korunmuş duvar kalıntısı bulunmaktadır³⁹. 2,40 m uzunluğundaki doğusundan 762,99 m kotundaki 17 no.'lu mekâna iki basamak ile geçilmektedir ⁴⁰.

9 no.'lu mekân

Yapının kuzey batıdaki girişine göre ilk mekânıdır. 4,95 x 5,00 m ölçülerindeki mekân, güneydeki yapının girişi, doğuda 10 no.'lu mekân ile bağlantılıdır. Zemin kotu ortalama 764,51 m'dir.

Mekânın kuzey duvarı 5,00 m uzunluğunda, 2,70 m yüksekliğindedir^{41 42}. Kuzey ve doğu duvarının birleştiği yerde, zeminden 1,10 m yükseklikte ve 0,40 m derinliğindeki niş, duvarın bitimine kadar devam etmektedir. Duvarın tamamı az kaba yonu taş ile örülmüştür. 767,21 m kotundaki kuzey duvarının, 766, 51 m kotundaki batı duvarı ile birleştiği yerde, kuzey duvarının açıkta kalan kısmında sıva bulunmaktadır (Lev. 11A).

Mekânın doğu duvarı, kuzeyden güneye doğru 3,50 m uzunluğundaki kısmı ortalama 765,17 m kotunda, 1,20 m uzunluğundaki kısmı ise 764,06 m kotundadır⁴³.

Mekânın güney duvarı 4,55 m uzunluğundadır. Mekânın güneybatı köşesinde bulunan ağaç sebebiyle tahrip olan bu duvarın doğu köşesinden 0,75 m uzunluğundaki, 2,00 m genişliğindeki açıklıktan 8 no.'lu hole geçiş sağlayan kapı olduğu anlaşılmıştır⁴⁴.

³⁹ Bu taşlar 11 no.'lu mekânın batı duvarı ile aynı doğrultudadır.

⁴⁰ Basamakların kotu sırsıyla 763,16 m ve 763,01 m'dir.

⁴¹ Zemin kotu batıda 764,51 m, doğuda 764,47 m'dir.

⁴² Duvarın batı köşesinden 1,20 m uzaklıkta, zeminden 2,30 m yükseklikte, 0,02 m çapında daire şeklinde bir delik mevcuttur.

⁴³ Mekânın zemin kotundaki bu kısmından 10 no.'lu mekân geçiş bulunmaktadır.

⁴⁴ Eşik kotu 764,62 m'dir.

Mekânın batı duvarı 4,60 m uzunluğunda, 2,00 m yüksekliğindedir⁴⁵. Kaba yonu taş ile örülü olan duvarın, güney köşeden 2,40 m uzaklıktaki kısmında dilatasyon mevcuttur (Lev. 11 B).

10 no.'lu mekân

Yapının kuzeybatıdaki kapıdan girildiğinde kuzeyden ikinci mekândır. Güney cephede 8 no.'lu ara hol ile, batıda ise 9 no.'lu mekân ile bağlantılıdır. 6,20 x 6,30 m ölçülerinde yaklaşık kare planlı olan mekân, ortalama 763,50 m kotundadır.

Mekânın kuzey duvarı 6,30 m uzunluğunda, ortalama 2,50 m yüksekliğindedir⁴⁶. Tamamı anakayaya yaslanan duvar, az kaba yonu taş ile örülmüştür. Duvarın doğu köşesinden sırasıyla 1,50 m ve 2,00 m uzaklıkta, zeminde 0,90 m genişliğinde, 763,92 m kotunda ve zeminde 0,86 m genişliğinde 763,65 m kotunda, hem doğu duvarına hem de zemine bitişik devam eden anakayadan oluşan yükselti bulunmaktadır.

Mekânın doğu duvarı 6,20 m uzunluğunda, kuzey köşede 1,16 m yüksekliğinde ve 0,70 m kalınlığındadır. Duvarın güney köşesinden 1,10 m uzaklıkta, 1,30 m uzunluğundaki kapıdan 11 no.'lu mekâna geçiş bulunmaktadır. Ancak sonraki bir evresinde burası moloz taş ile doldurularak kapatılmıştır⁴⁷.

Güney duvarı, 4,90 m uzunluğunda, 1,00 m yüksekliğinde ve 0,50 m kalınlığındadır⁴⁸. Duvarın doğu köşesinden 3,30 m uzaklıkta, 1,30 m genişliğinde bir kapı ile 8 no.'lu hole geçilmektedir⁴⁹.

⁴⁵ Zemin kotu kuzey köşede 764,51 m'dir.

⁴⁶ En yüksek zemin kotu 764,02 m'dir.

⁴⁷ Zemin kotu 763,50 m'dir.

⁴⁸ Batıda 763,67 m, doğuda 763,60 m'dir.

⁴⁹ Eşik kotu 763,85 m'dir.

Mekânın batı duvarı; güney köşeden 1,20 m boyunca 764,06 m kotunda korunmuş, kuzey duvarı ile birleştiği köşeye doğru 4,00 m boyunca 765,17 m kotunda devam etmektedir⁵⁰.

Mekânın zemininde, doğu duvarından 2,30 m uzaklıkta, güney duvarından 1,90 m uzaklıkta 0,34 x 0,34 m ölçülerinde 763,56 m kotunda düzgün kesimli bir taş mevcuttur. Taşın 0,50 m batısında, düzgün kesimli taşlardan oluşturulmuş, 0,70 x 0,70 m ebatlarında, 'U' biçimli bir niş mevcuttur⁵¹.

11 no.'lu mekân

Yapının kuzeyinde bulunmaktadır ve doğrudan 17 no.'lu mekân ile bağlantılıdır. 6,00 x 7,20 m ölçülerinde olan mekân 763,95 m kotundadır.

Anakayaya yaslanmış olan kuzey duvarı 6,00 m uzunluğunda, yaklaşık 3,00 m yüksekliğinde ve 1,40 m kalınlığındadır⁵². Duvar boyunca, batı duvarından 1,40 m uzaklıkta, 764,68 m kotunda, 0,20 x 0,10 m ölçülerinde, doğu köşeden 1,65 m uzaklıkta, 764,19 m kotunda, 0,15 x 0,35 m ölçülerinde ve doğu köşeden 0,90 m uzaklıkta, 763,87 m kotunda, 0,50 x 0,32 m ölçülerinde üç ahşap hatıl deliği bulunmaktadır. (Lev. 12A).

Doğu duvarı, 7,20 m uzunluğunda, 1,40 m genişliğinde olup kuzey köşede 2,40 m'den başlayıp, güneyde 0,90 m yüksekliğine kadar devam etmektedir. Kuzey duvarı ile birleşiminde dilatasyon olduğu anlaşılan duvar, kaba yonu taş ile örülmüştür.

⁵⁰ Zemin kotu güneyde 763,67 m, kuzeyde 763,55 m 'dir

⁵¹ Üst kotu 763,55 m'dir.

⁵² Zemin kotu 763,22 m'dir.

Güney duvarı, 6,00 m uzunluğunda, ortalama 0,40 m yüksekliğinde ve 0,60 m kalınlığındadır. Doğu köşeden 2,00 m uzaklıkta yaklaşık 1,30 m genişliğinde, bir eşik ile 17 no.'lu mekâna bağlanmaktadır⁵³.

Batı duvarı 7,06 m uzunluğunda, ortalama 0,90 m yüksekliğinde ve 0,75 m kalınlığındadır. Duvarın güney köşesinden 1,50 m uzaklıkta, 1,30 m uzunluğundaki kapıdan 10 no.'lu mekâna geçildiği ancak sonraki evrelerde moloz taş ile kapatıldığı anlaşılmıştır. Kuzey duvarı ile birleşiminde dilatasyon mevcuttur.

Mekânın yer yer çakıl ile kaplı olan zemininde, kuzey duvardan 1,90 m, doğu duvarından 0,75 m uzaklıkta, 0,50 m çapında, 0,10 m derinliğinde etrafı çakıl ile çevrili çukur bir alan mevcuttur. Batı duvarından 0,90 m, güney duvarından 0,90 m uzaklıkta, 0,40 m çapında, derinliği 0,20 m olan ve zemine gömülü taş kap bulunmaktadır. Batı duvarının zemininde, duvarın 10 no.'lu mekâna geçiş olduğu düşünülen ve sonradan kapatılmış olan kısmında 1,10 m genişliğinde ve 0,20 m yüksekliğinde eşik olabileceği düşünülen bir taş mevcuttur⁵⁴.

12 no.'lu mekân

Güneyde atrium, doğuda 13 ve 14 no.'lu mekânlar ile bağlantılıdır. 16 no.'lu mekânın batı duvarının devamı ile sınırlanarak güneyde daralan bu mekân, doğu-batı aksında 6,50 x 7,00 m ölçülerinde olup, zemin kotu 763,08 m'dir.

Kuzey duvarı 6,50 m uzunluğunda, 2,95 m yüksekliğindedir. Tamamı az kaba yonu taş ile örülmüş olan duvarın batı köşesinden 0,40 m uzaklıkta, zeminden 1,44 m yükseklikte 0,30 x 0,17 m ölçülerinde dikdörtgen biçimli ahşap hatıl deliği olduğu düşünülen bir boşluk görülmüştür (Lev. 12B)⁵⁵.

⁵³ Eşik kotu 763,13 m'dir.

⁵⁴ Eşik kotu 763,32 m'dir.

⁵⁵ Zemin kotu 763,00 m'dir.

Doğu duvarı 4,56 m uzunluğunda, 0,55 m kalınlığında, kuzey köşede 1,00 m yüksekliğinde olup, güney köşede ise zeminde okunabilmektedir⁵⁶.

Güney duvarı 3,40 m uzunluğunda olup, mekân doğu köşeden 0,80 m uzaklıkta 2,60 m genişliğindeki eşik ile atriuma bağlanmaktadır⁵⁷. Duvar, batı köşede 0,26 m yüksekliğindedir⁵⁸. Atriumun doğu duvarının yaklaşık 0,80 m'lik kısmı 12 no.'lu mekânda devam etmektedir.

Mekânın batı duvarı, 7,00 m uzunluğunda, güney köşeden itibaren 3,00 m boyunca 0,90 m, kuzeye doğru 3,50 m boyunca ise 2,40 m'ye kadar yükselmekte olup, tüm duvar 1,40 m kalınlığındadır. Tamamı kaba yonu taş ile örülü bu duvarın güney köşesinden 1,20 m uzaklıkta, zeminden 0,38 m yüksekliğinde 0,20 x 0,30 m ölçülerinde hatıl deliği bulunmaktadır.

Mekânın zemininde, batı duvardan 0,80 m uzaklıkta, kuzey duvarından 2,40 m uzaklıkta 1,20 x 1,10 m ölçülerinde U biçimli bir niş mevcuttur⁵⁹. Kuzey duvarından aynı uzaklıkta, doğu duvarından 2,50 m uzaklıkta 0,42 x 0,42 m ölçülerinde kare biçimli, üzerinde 0,30 m çapında yuvarlak izden oluşan düzgün kesimli bir taş bulunmaktadır⁶⁰.

13 no.'lu mekân

Tamamı üç duvardan oluşan bu mekân, batıda 12, kuzeyde 14 no.'lu mekânla bağlantılıdır. 14 no.'lu mekândan 'L' planlı duvar ile ayrılan mekânın zemin kotu 763,25 m'dir.

Anakayadan oluşan kuzey duvarı 2,85 m uzunluğunda, 0,35 m yüksekliğindedir.

⁵⁶ Zemin kotu 762,98 m'dir.

⁵⁷ Eşik kotu 763,06 m'dir.

⁵⁸ Zemin kotu 763,05 m'dir.

⁵⁹ Duvar kotu 763,36 m, iç kotu 763,13 m'dir.

⁶⁰ Üst kotu 763,08 m'dir.

5,00 m uzunluğunda olan güney duvarının da tamamı anakayanın kesilmesi ile oluşmuştur.

Doğu duvarı 1,53 m uzunluğundadır. Güney köşeden 0,80 m boyunca anakaya duvar, kuzeye doğru 0,40 m yüksekliğinde moloz taş ile kapatılmıştır.

14 no.'lu mekân

Atriuma 12 no'lu mekân üzerinden geçişi olan L planlı bu mekân, doğu – batı doğrultusunda 4,40 x 6,60 m ölçülerinde olup, zemin kotu 763,36 m'dir. Mekânın, güneybatı köşesindeki kapı ile 12 ve 13 no.'lu mekânlara geçiş yapılabilmektedir.

Kuzey duvarı 6,60 m uzunluğunda, 2,26 m yüksekliğinde, anakayaya yaslanmış, olup tamamı az kaba yonu taş ile örülmüştür⁶¹.

Doğu duvarı 3,60 m uzunluğunda, kuzeyde 1,00 m, güneyde 1,73 m yüksekliğinde olup, anakaya kesilerek düzenlenmiştir. Mekanın mevcut hali ile doğu duvarından 15 no.'lu mekâna geçiş yapılabilmektedir.

Tamamı anakayadan oluşan güney duvarı, 3,06 m uzunluğunda 0,66 m yüksekliğinde, 0,60 m kalınlığındadır⁶².

Batı duvarı 1,83 m uzunluğunda, 0,37 m yüksekliğinde, 0,40 m kalınlığındadır⁶³. Anakaya kesilerek oluşturulmuş zemin üzerine kaba yonu taş ile örülmüştür.

⁶¹ Zemin kotu 763,36 m 'dir.

⁶² Zemin kotu 763,30 m 'dir.

⁶³ Zemin kotu 763,32 m 'dir.

15 no.'lu mekân

Yapının kuzeyindeki en son mekândır. 5,40 x 5,40 m ölçülerinde olup zemin kotu 763,35 m'dir.

5,40 m uzunluğundaki kuzey duvarı 2,15 m yüksekliğindedir. Kuzey duvarından başlayıp mekânın doğusuna doğru zemini kaplayan, yaklaşık 763, 64 m kotunda 3,00 x 4,00 m ölçülerinde anakaya mevcuttur.

16 no.'lu mekân

16 no.'lu mekân mevcut hali ile yapıya doğudan girilen ilk mekândır. 6,60 x 6,40 m ölçülerinde olan mekân, güneyde 2 no.'lu mekân, kuzeyde 13 no.'lu mekân, batıda ise atrium ile çevrelenmiştir⁶⁴. Mekânın batısında bulunan kapıdan atriuma geçiş bulunmaktadır. Kuzey ve güney duvarının tamamı ile batı duvarının zemin seviyesinde korunmuş olan 2,00 m'lik kısmı anakayadır.

17 no.'lu mekân

6,45 x 11,70 m ölçülerindeki atrium doğu batı yönünde dikdörtgen planlıdır⁶⁵.

Atrium kuzeyinde 11, 12 no.'lu mekânlar, doğusunda 16 no.'lu mekân, güneyinde ise 5 no.'lu mekân ile çevrelenmiştir⁶⁶.

⁶⁴ Zemin kotu 762,83 m 'dir.

⁶⁵ Zemin kotu 762,99 m 'dir.

⁶⁶1994 yılında yapılan kazı çalışmasında, 11 no.'lu odanın doğu ve batı duvarlarının 17 no.'lu mekânın doğu batı aksında orta kısmına kadar uzandığı ve 11 no.'lu odanın ikinci bir güney duvarının bulunduğu görülmektedir (Levha 13- plan 4). Ancak 1996 yılında çizilen kazı arşivindeki plan çizimleri, yapının güncel hali ile aynıdır (Levha 8).

2.1.2. Mozaikler

Doğu Villasında 1994 yılında yapılan kazı çalışmalarında, 16 no.'lu mekân ile atrium olarak tanımlanan 17 no.'lu mekânların zemininde mozaik görülmektedir⁶⁷ (Lev. 13).

2.1.3. Ara Değerlendirme – Mimari Evrelendirme

Arykanda antik kentinde bulunan ve katalogda tanıtılan (Bölüm 2.1) Doğu Villası, günümüzdeki hali ile atrium etrafında doğu- batı yönünde inşa edilen mekânlardan oluşmaktadır.

Yapının genel planına baktığımızda, yapının güneyinde bulunan 1 ve 2 no.'lu mekânların anakaya kesilerek düzenlendiği görülmektedir. Anakayadan meydana gelen bu iki mekân yapının en erken evrede yapılmış olan mekânları olmalıdır. Anakayanın kesilmesi ile oluşturulan 2 no.'lu mekânın kuzey duvarının bitiminde⁶⁸, bu duvar ile aynı doğrultuda, 5 no.'lu mekânın batı sınırına kadar devam eden, 763,06 m kotunda zemin seviyesinde korunmuş duvar kalıntıları bulunmaktadır. Bu duvar kalıntıları ile yapının anakayadan kesilmiş 1 ve 2 no.'lu mekânları 'A' evresi olarak tanımladığımız Birinci Yapı Evresi'ne ait mekânlar olarak yorumlanabilir⁶⁹.

Yapının mevcut hali ile kuzeyinden başlayan ve batı sınırı boyunca devam eden, batısındaki basamakların bir kısmı korunmuş olan bir yol bulunmaktadır (Lev 14A)⁷⁰. Bu yolun batısında, yapının 6 ve 7 no.'lu mekânları ile yaklaşık aynı kotta 18 no.'lu mekân bulunmaktadır. Yapının diğer mekânlarından yaklaşık 2,00 m daha alt kotta düzenlenmiş olan bu mekânın aynı kotta olması ve birbirlerine olan yakınlıkları, 6, 7 ve 18 no.'lu mekânların aynı evrede yapılmış olduğunu

⁶⁷ Söz konusu mozaikler günümüzde kapatılmıştır.

⁶⁸ Mekânın bu kısmı 763,47 m kotundadır.

⁶⁹ Anakayadan oluşan 2 no.'lu mekânın doğu duvarı, kuzeyde 0,80 m uzunluğunda, 0,65 genişliğinde devam etmektedir. 16 no.'lu mekânın doğu duvarı niteliğinde olan bu kısmın bu evrede düzenlenip düzenlenmediği tartışma konusudur.

⁷⁰ Yapının batıdaki girişine kuzeyden bu yol ile ulaşılmaktadır.

göstermektedir. 6 no.'lu mekânın girişinin 1 ve 2 no.'lu mekânların bulunduğu doğu kısmından yapılması, bu üç mekânın yapının 'A' evresinden sonraki 'B' evresi olarak tanımladığımız ikinci evrede yapılmış oldukları şeklinde yorumlanabilir.

'B' evresinin sonrasında 6, 7 no.'lu mekânlar ile 18 no.'lu mekân, yapının kuzeyinden başlayıp batı hizası boyunca devam eden yol ile ayrılmış ve bu yol yapının girişine bağlanmış olmalıdır. Yapının girişinin tanımlandığı bu evrede, yapının kuzeyinde bulunan mekânlar da eklenmiş olmalıdır.

9, 11, 12 ve 14 no.'lu mekânların kuzey duvarlarının benzer malzeme ve tekniğe sahip olmaları bu mekânların aynı evrede yapılmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir. 8 no.'lu mekânda bulunan zemin seviyesinde korunmuş olan duvar kalıntısı 11 no.'lu mekânın güney duvarı ile aynı doğrultudadır. 9 no.'lu mekânın batı ve kuzey duvarı birleşiminde gördüğümüz sıva, 9 no.'lu mekânın batı duvarının 0,55 m kalınlığındaki kısmının daha sonraki evrede eklendiğini göstermektedir. 'C' evresi olarak tanımladığımız bu evrede 9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 15 no.'lu mekânların yapılmış olduğu söylenebilir.

Yapıdaki dilatasyonlu duvarlara baktığımızda, bu evrede 9 ve 10 no.'lu mekânların tek mekân olarak düzenlendiği ve bu mekândan 11 no.'lu mekâna kapı ile geçiş yapılabildiği söylenebilir. 11 ve 12 no.'lu mekânları ayıran duvardaki dilatasyondan ve mekânların zemininde ele geçen mutfak malzemelerinden dolayı bu iki mekânın da bu evrede tek mekân olarak kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Yapının 'C' evresinde kuzey, güney ve batısındaki mekânlar ile çevrelenen 17 no.'lu mekânın ortaya çıkmış olabileceği düşünülürse 'D' evresi olarak tanımladığımız bir sonraki evrede 16 no.'lu mekânın yapıya eklendiği söylenebilir. 17 no.'lu mekân ile birlikte bir merkez etrafında toplanan mekânlardan oluşan yapıda 8 no.'lu holün bulunduğu giriş de genişletilerek 9 ve 10 no.'lu mekânın güney duvarlarının günümüzdeki halini almış olmalıdır.

Yapının 'E' evresi olarak tanımladığımız bir sonraki evresinde ise 17 no.'lu mekân ile 1 no.'lu mekânın orta kısmında bulunan sığ havuz eklenmiş olmalıdır⁷¹.

4 no.'lu mekân, yapının son evresi olan 'F' evresinde eklenmiş olmalıdır. Yine bu evrede 11 no.'lu mekân ile 12 no.'lu mekânlara ek duvarlar yapıldığını ve günümüzdeki hali ile bu duvarların kaldırılmış olduğunu söyleyebiliriz (Plan 4).

2.1.4. Doğu Villası Restitüsyonu

Doğu Villası'nda, mekânların birbirlerine göre konumlanması, duvarlardaki dilatasyonlar, kapatılmış kapılar ve yapının malzemeleri incelendiğinde yapının en az altı evresinin olduğu anlaşılmaktadır (Plan 5).

Birinci Evre (Plan 6)

Anakayadan kesilmesi ile oluşturulan 1 ve 2 no.'lu mekânlar yapının en erken evresinde yapılmış olmalıdır. 2 no.'lu mekânın kuzey duvarı ile yine anakayadan kesilmiş olan 3 no.'lu ara hol ve 5 no.'lu mekânın kuzey duvarı aynı doğrultuda devam etmektedir. Yapının mevcut halini 17 no.'lu mekân ile kuzey ve güney olarak ikiye bölen bu durumdan dolayı, erken evrede 17 no.'lu mekânın güney kısmında ayrı bir yerleşim yeri olmalıdır (Plan 6).

1 no.'lu mekânın doğu duvarı ile 2 no.'lu mekânın güney duvarının birleşiminde, yapının güney– doğu bitiminde bir alan oluşmaktadır. 2 no.'lu mekânın güney duvarının güney cephesinde bulunan hatıl delikleri ve yine bu mekânın güney duvarının doğu köşesinden 1,50 m uzaklıkta, 1,10 m genişliğindeki kapıdan

⁷¹ 5 no.'lu mekân

dolayı burada önceki evrelerde 2 no.'lu mekândan geçiş yapılabilen ahşap bir teras olduğu anlaşılmaktadır⁷².

Yapının bu evrede, 1 ve 2 no.'lu mekânlar ile bu iki mekânın kuzey batısındaki ön avlu olarak kullanıldığı düşünülen alan ve güneyde ahşap bir terastan oluştuğu söylenebilir. Kuzey batı köşeden giriş yapıldığı düşünülen yapıya, ön avlunun güney ve doğusundan 1 ve 2 no.'lu mekânlar ile güney doğu köşesinden terasa geçiş yapılıyor olmalıdır.

İkinci Evre (Plan 7).

Yapının ikinci evresinde, yapının diğer mekânlarına göre daha alt kotta bulunan 6, 7 ve 18 no.'lu mekânları eklenmiş olmalıdır.

1 no.'lu mekânın batı duvarı, 6 no.'lu mekânın batı sınırı ile aynı hizadadır. Burada ilk evredeki ön avlunun batısından, 6 no.'lu mekânın doğusunda bulunan basamaklar ile 6 ve 7 no.'lu mekânlara geçiş düzenleniyor olmalıdır.

Mevcut yapının güney kısmına ayrı bir yapı olarak baktığımızda, güney- batı köşede erken evrede bu yapıya ait başka mekânların olması da beklenmelidir⁷³. Bu evrede 18 no.'lu mekâna, 1 ve 6 no.'lu mekânların arasındaki alandan geçiş yapılabilir ya da güneybatı köşede bulunduğu düşünülen erken evredeki mekânlar ile bağlantılı olabilir.

Üçüncü Evre (Plan 8).

Yapının üçüncü evresinde, yapının girişine bağlanan ve batı sınırı boyunca devam eden yol düzenlenmiş olmalıdır. Yapının batı girişinin tanımlanmasından

⁷² Batıda 1 no.'lu mekân, kuzeyde 2 no.'lu mekân ve doğuda anakaya ile çevrelenen bu alanda, yaklaşık 761,30 m kotundaki duvarlarda oluşan kademeler de burada ahşap bir teras olduğunu doğrulamaktadır.

⁷³ 1985 yılında çizilen Arykanda Kent Planında, yapının güneybatısında, 6 no.'lu mekân ile aynı aks üzerinde bulunan bir mekân daha görülmektedir (Lev. 14).

hemen önce kuzeydeki mekânların yapıya eklenmiş olmalıdır. Ancak bu ekleme ile birlikte yapının genel planında yeni bir organizasyon oluşturulduğu söylenebilir.

9, 11, 12 ve 14 no.'lu mekânların kuzey duvarlarının malzeme ve teknik bağlamında birbirleri ile olan benzerliklerinden dolayı, üçüncü evrede bu duvarların eş zamanlı yapıldığı önerilebilir. Yapının kuzey kısmına eklenen bu mekânlar ile birlikte bu evrede 9 ve 14 no.'lu mekânların bitişiğindeki 10 ve 11 no.'lu mekânların da yapılmış olduğunu söyleyebiliriz.

Mekânlardaki dilatasyonlu duvarlara baktığımızda 11 ve 12 no.'lu mekânların arasındaki duvarın sonraki evrelerde eklendiği ve buranın tek mekân olarak düzenlenişini önerebiliriz. 11 no.'lu mekânın güney- batı köşesinden girilen bu mekândan 13 ve 14 no.'lu mekânlara ve 9 no.'lu mekâna bir geçiş düzenlenmiş olmalıdır⁷⁴.

8 no.'lu mekânda zemin seviyesinde korunmuş olan duvar izleri, 9 ve 10 no.'lu mekânların güney duvarlarının bu evrede 11 ve 12 no.'lu mekânların güney duvarları ile aynı hizada yapılmış olduğunu göstermektedir. 9 no.'lu mekânın kuzey duvarında gördüğümüz sıva kalıntısı da bu mekânın batı duvarının, mekânın ilk evresinde 0,55 m daha batıda sonlandığını göstermektedir. Yine 9 ve 10 no.'lu mekânları ayıran duvarda görülen dilatasyon, bu iki mekânın başlangıçta tek mekân olarak inşa edildiğini göstermektedir.

Dördüncü Evre (Plan 9)

Yapı, dördüncü evredeki plan şemasında güneydeki yerleşim ile birleşmiş olmalıdır. İlk evredeki mekânın kuzey duvarı bu evrede kaldırılmış olmalı ve Mekânları bir araya getiren 17 no.'lu mekân da bu evrede ortaya çıkmış olmalıdır.

⁷⁴ 10 ve 11 no.'lu mekânlar arasında sonraki evrelerde kapatılmış olan bir kapı bulunmaktadır.

17 no.'lu mekân ile bir merkez etrafında düzenlenmiş mekânlardan oluşan yapıda bu evrede, üçüncü evrenin hemen sonrasında ana girişin de tanımlandığı ve yapının doğu kısmına eklenen 16 no.'lu mekânın eklenerek yapıya tek bir yerden giriş sağlandığı düşünülebilir.

16 no.'lu mekânda bulunan mozaikler, buranın yapının tabliniumu olarak kullanılmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Yapının kuzey- batısından yapılan giriş ile 8 no.'lu mekânın genişletilerek 9 ve 10 no.'lu mekânların güney duvarları mevcut haline getirilmiş olmalıdır. Yine bu evrede 9, 10 ve 11,12 no.'lu mekânlar arasındaki duvarlar eklenerek dört ayrı mekân düzenlenmiş olmalıdır.

Beşinci Evre (Plan 10)

Yapının bu evrede 1 no.'lu mekânın kuzeyinde bulunan ve ilk evrede ön avlu olarak kullanıldığı düşünülen mekân ile 17 no.'lu mekânın oluşturduğu merkez etrafında düzenlenmiş mekânlardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Roma dönemi avlulu konutlarda gördüğümüz sığ havuz niteliğindeki 5 no.'lu mekân yapıya bu evrede eklenmiş olmalıdır.

Altıncı Evre (Plan 11)

Yapının altıncı evresinde, 1 no.'lu mekânın kuzeyine bitişik bir biçimde düzenlenmiş olan 4 no.'lu mekân eklenmiş olmalıdır. 4 no.'lu mekânın günümüzdeki hali ile güney cephesinden geçiş olabileceği düşünülürse bu mekânın 1 no.'lu mekânın bir eklentisi şeklinde düzenlenmiş olabileceği düşünülebilir.

1994 yılı kazı fotoğraflarında gördüğümüz ancak günümüzde mevcut olmayan 11 ve 12 no.'lu mekânlara eklenen duvarların da yapının son evresinde eklendiğini söyleyebiliriz.

2.1.5. Yapı Evrelerinin Tarihlendirme Önerisi

Doğu Villası'nda bulunan arkeolojik veriler, kentin tarihsel süreçte yapılaşma alanlarının değişimi ve yapının mimari özellikleri üzerinden incelenmesi ile yapıya tarihlendirme önerisinde bulunulmuştur.

Yapıda bulunan en erken sikke MÖ 2. yy sonu, MÖ 88/84 arasına tarihlendirilmektedir (Tek, 1996, s. 60). Yapıda 1994 yılı kazı çalışması esnasında 19. yy sonu 20. Yy başlarına tarihlenen, yapıdaki 2 no.'lu odanın kuzey doğu köşesinde Define ele geçmiştir. 1994a definesi olarak isimlendirilen bu buluntu grubunda 1822-1856 tarihleri arasında basılmış olan on bir adet sikke bulunmuştur (Tek, 1996, s. 194).

Grafik 1: Doğu Villası'nda ele geçen sikkelerin yüzyıllara göre dağılımı

Yapıda yine aynı dönem kazısında bulunan bir diğer define ise 1994a definesi ile aynı odada olan 1944b definesidir. Ahşap bir kutuya saklanmış olan sikkeler, darp

yılı 1879-1914 olan kırk üç gümüş Osmanlı tam ve yarım mecdiyesi ile bir adet İngiliz Halg Soverein bulunmuştur (Tek, 1996, s. 194).

Yapıda bulunan en erken seramik MÖ 2-1. yy'lar arasında tarihlendirilmektedir⁷⁵.

Bayburtoğlu, Doğu Villası'nın kentin zenginleşmeye başladığı ve kentte yaşayanların kendilerine villa yapabilecek refah seviyesine ulaştığı dönemde yapıldığını, yapının ilk evresinin MS 1.yy ile MS 2. yy'da olduğunu önermiştir (Bayburtoğlu, 1996, s. 132).

Gürgezoğlu, Doğu Villası'nın ilk evresini MS 1. yy, ikinci evresini MS 3. yy olarak önermiştir (Gürgezoğlu, 2006, s. 121).

Yapı mimari bağlamda incelendiğinde, kentteki anakaya kesilerek oluşan konutlarla benzerlik göstermesi açısından erken ilk iki evresinin ele geçen sikkelere göre de Hellenistik dönem olduğu söylenebilir.

3. yy 'da yapıda artan sikke yoğunluğu, yapının üçüncü ve hemen sonrasına denk gelen dördüncü evresinin MS 3. yy, beşinci evresinin MS 4. yy sonu 5. yy başı ve son evresinin ise 19-20.yy olduğu şeklinde değerlendirebiliriz.

⁷⁵ Doğu Villası'nda ele geçen seramik buluntuları Dr. Kudret Sezgin tarafından incelenme sürecindedir.

2.2. BATI VİLLASI

2.2.1. Mimari Tanımlama

YERİ

Batı Villası, Ticaret Agorası ve Bouleterion'un alt kısmından başlayan ve birçok teraslara bölünmüş olan Batı Terasının güneyinde, kentin batı girişinde yaklaşık 6,00 m yüksekliğindeki falezin üzerine inşa edilmiştir (Lev. 1B). Yaklaşık 160,00 m uzunluğunda, 42,00 m genişliğindeki batı terasının en alt terasında bulunan yapı, üst teraslarda bulunan Yamaç Evler ile bulunduğu alanın altında bulunan falezin orta kısmındadır.

Yapının hemen doğusunda bulunan işliklerin önünden geçen patika Doğu Villasına doğru devam eder. Batı terasına devam eden merdivenle kesişen yol, yapının ana girişine bağlanır (Lev. 1B).

PLAN TASVİRİ

Yapı, doğu-batı yönünde ana kaya kesilerek inşa edilmiş, ön cephesi güneye yönelik olacak şekilde yerleşmiştir.

Batı Villası, doğu-batı yönünde 19,42 x 20,54 m (dıştan) ebatlarında olup, kareye yakın bir plana sahiptir.

Yapının ana girişi güneydoğu cephededir. Kuzey, güney ve doğu cephesinin anakaya kesilerek düzenlenen yapı, on üç mekândan oluşmaktadır (Plan 12).

İç Tasvir⁷⁶

Villanın iç bölmeleri kuzeybatıdan başlayarak saat yönünde numaralandırılmış olup, her mekânın planı ayrı ayrı ele alınacaktır.

1 no.'lu mekân

Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan mekân, 6,90 x 7,10 m ölçülerinde olup, zemin kotu yaklaşık 774.98 m'dir. Batıda 5 numaralı mekân ile bağlantılıdır.

Mekânın kuzey duvarı 6,90 m uzunluğunda, yaklaşık 3,15 m yüksekliğinde olup, tamamı anakayaya yaslanan az kaba yonu taş ile örülmüştür⁷⁷. Kuzey duvarında, batıdan 3,30 m uzaklıkta başlayan, zeminden 1,80 m yüksekliğinde 0,15 x 0,15 m ölçülerinde ahşap hatıl deliği bulunmaktadır. Hatıl deliği, mekânın zemininde bulunan 0,3 x 0,3 m ölçülerindeki taş ile aynı hizadadır (Lev. 19).

Mekânın doğu duvarı, 7,10 m uzunluğunda, 0,60 m yüksekliğinde, 0,50 m kalınlığındadır. Batı duvarının hem kuzey hem de güney duvarları ile birleşiminde dilatasyon bulunmaktadır. Kuzey köşeden 4,20 m uzaklıkta, 5 no.'lu mekâna geçilen, yaklaşık 1,33 m genişliğinde kapı bulunmaktadır⁷⁸. Duvarın kuzey köşesinden 0,70 m uzaklıkta, 1,00 m genişliğindeki kapıdan 2 no.'lu mekâna geçiş düzenlendiği ancak sonraki evrelerde kapatıldığı anlaşılmıştır.

Mekânın güney duvarı, 6,90 m uzunluğunda, 0,64 m yüksekliğinde, 0,60 m kalınlığındadır⁷⁹.

⁷⁶ İç bölmelerde, daha önce Dr. Gürgezoğlu'nun verdiği numaralar kullanılmıştır (Gürgezoğlu, 2006) (Lev. 2B).

⁷⁷ Zemin kotu 775,00 m'dir.

⁷⁸ Eşik kotu 775,21 m'dir.

⁷⁹ Zemin kotu 774,96 m'dir.

Mekânın batı duvarı, 7,10 m uzunluğunda, 1,06 m yüksekliğinde, 0,60 m kalınlığındadır⁸⁰. Tamamı az kaba yonu taş ile örülü duvarın, güney duvarı ile birleşiminde dilatasyon görülmüştür.

2 no.'lu mekân

Yapının kuzeyindeki ikinci mekân, 1,70 x 2,58 m ölçülerinde olup, güneyde 5 numaralı mekân ile bağlantılıdır. Zemin kotu 774,86 m'dir.

Tamamı anakayadan oluşan kuzey duvarı, 1,70 m uzunluğunda olup, 6,35 m yüksekliğindedir.

Doğu duvarı, 0,60 m kalınlığında olan zemin kotunda korunmuş kalıntılardan anlaşılmaktadır.

Güney duvarı, 1,15 m yüksekliğinde, 0,50 m kalınlığında olup, bu mekânı 5 no.'lu mekâna bağlayan 1,00 m genişliğinde kapı mevcuttur. 2,58 m uzunluğunda, tamamı kaba yonu taş ile örülü olan batı duvarı ile kuzey duvarı arasında dilatasyon mevcuttur.

Batı duvarının kuzey köşesinden 1,00 m uzaklıktaki kısmından 1 no.'lu mekâna geçiş bulunmaktadır. Ancak daha sonraki bir evresinde moloz taş ile doldurularak kapatılmıştır.

3 no.'lu mekân

Yapının kuzeyindeki üçüncü mekân, 2,50 x 2,58 m ölçülerinde olup, 1 ve 2 no.'lu mekânlar gibi bu mekân da 5 no.'lu mekân ile bağlantılıdır. Zemin kotu 774,45 m'dir.

⁸⁰ Zemin kotu 775,00 m'dir.

Mekânın Kuzey duvarı 2,50 m uzunluğunda, tamamı anakayadan inşa edilmiştir. Duvarın batı köşesinden 0,25 m uzaklığında, zeminden 1,80 m yüksekliğinde 0,20 x 0,20 ve 0,30 x 0,20 m ebatlarında iki adet ahşap hatıl deliği bulunmaktadır⁸¹(Lev. 20).

Mekânın doğu duvarı 0,15 m yüksekliğinde korunmuş kalıntılardan anlaşılmaktadır.

Güney duvarının yüksekliği 1,45 m, kalınlığı 0,50 m olup, duvarın doğu köşesinden 0,50 m uzaklıktaki 1,30 m genişliğindeki kapıdan 5 no.'lu mekâna geçilmektedir.

4 no.'lu mekân

Yapının kuzeyindeki dördüncü mekân, 2,40 x 2,45 m ölçülerinde olup, zemin kotu 775,62 m'dir. Mekân, 5 no.'lu mekân ile bağlantılıdır.

Tamamı anakayadan oluşan 2,40 m uzunluğundaki kuzey duvarı 5,40 m yüksekliğindedir. Mekânın kuzey duvarında başlayan ve yapının doğu duvarının sonuna kadar devam eden, 780,25 m kotunda, yaklaşık 0,15 cm derinliğinde bir kademe oluşturan yatay bir iz bulunmaktadır. Kademenin altında, mekânın kuzey ve doğu duvarı kesişimine de denk gelecek şekilde üç adet yaklaşık 0,50 x 0,50 m ölçülerinde hatıl deliği bulunmaktadır⁸².

Mekânın doğu duvarı, 2,45 m uzunluğunda, 1,00 m yüksekliğinde ve 0,65 m kalınlığında olup tamamı anakayadan meydana gelmektedir. Duvarın kuzey köşeden 1,55 m uzaklıkta, 0,90 m genişliğindeki kapıdan 6 no.'lu mekâna geçiş

⁸¹ Zemin kotu 775,17 m'dir.

⁸² Hatıl delikleri alt kotu 779,74 m'dir.

bulunmaktadır. Ancak sonraki bir evresinde burası moloz taş ile doldurularak kapatılmıştır.

Mekânın güney duvarı, 2,40 m uzunluğunda, 0,65 m kalınlığındadır. Doğu köşeden 1,50 m boyunca devam eden duvar 1,45 m yüksekliğinde olup, üst kısımlarda daralarak 0,50 m genişliğinde 0,60 m yüksekliğinde pencere açıklığı olacak şekilde devam etmektedir. Duvarın batı köşesinde 1,10 m genişliğindeki kapıdan 5 no.'lu mekâna geçişi yapılmaktadır⁸³. 4 no.'lu mekânın girişinde bulunan eşik taşı 3 no.'lu mekânın doğu ve güney duvarları kesişimine kadar devam etmektedir.

5 no.'lu mekân

5 no.'lu mekân, yapının kuzey-güney aksının orta kısmında, kuzeyde 2, 3, 4 no.'lu mekânlar, doğuda 7 no.'lu mekân, güneyde ise atrium ile bağlantılıdır. Mekân, 4,80 x 7,30 m ölçülerinde olup, zemin kotu 774,94 m'dir.

Mekânın kuzey duvarı 7,30 m uzunluğunda, ortalama 1,20 m yüksekliğinde ve 0,50 m kalınlığındadır⁸⁴. 2, 3 ve 4 no.'lu mekânların güney duvarı olan bu duvar, batı ve ortada kaba yonu taş, doğu kısmı ise anakayadan kesilerek düzenlenmiştir.

Doğu duvarı, 4,80 m uzunluğunda, 0,80 m yüksekliğinde, 0,50 m kalınlığındadır⁸⁵. Kuzey köşeden 3,00 m uzaklıkta, 1,00 m genişliğinde bir kapı ile 7 no.'lu mekâna geçilmektedir. Tamamı kaba yonu taştan inşa edilen duvarın, kuzey duvarı ile olan birleşimindeki dilatasyondan bulunmaktadır.

⁸³ Eşik kotu 775,20 m'dir.

⁸⁴ Zemin kotu 774,94 m'dir.

⁸⁵ Zemin kotu 774,95 m'dir.

Güney duvarı, 7,30 m uzunluğunda, doğu köşeden 2,30 m boyunca 1,00 m yüksekliğindedir⁸⁶ Duvarın batısında bulunan ağaç ve toprak dolgudan dolayı yüksekliği okunamamıştır⁸⁷. Duvarın doğu köşesinden itibaren 2,30 m uzaklıkta 1,90 m genişliğinde 5 no.'lu mekân yönünde açılan bir kapıdan 11 no.'lu atriuma geçilmektedir⁸⁸.

Batı duvarı 4,80 m uzunluğunda, güneyde 0,50 m⁸⁹, kuzeyde yaklaşık 0,80 m'dir⁹⁰. Duvarın güney köşesinden 2,00 m uzaklıkta, zemininde eşik taşı bulunan 1,90 m genişliğinde bir kapı ile 1 no.'lu mekâna geçilmektedir⁹¹.

6 no.'lu mekân

Mekân, yapının kuzey- doğu köşesindedir. Mekâna iki kapı ile güneyde 7 no.'lu mekândan geçiş mevcuttur. Kuzey ve doğu duvarları anakaya kesilerek oluşan bu mekân 3,84 x 2,30 m ölçülerindedir⁹².

Tamamı anakayadan oluşan 3,84 m uzunluğunda, ortalama 6,20 m yüksekliğinde olan kuzey duvarı üzerinde, zeminden 5,20 m yükseklikte, 4 no.'lu mekân da dahil olmak üzere uzanan ve duvar üzerinde 0,15 cm'lik bir kademe oluşturan yatay bir iz bulunmaktadır⁹³. Mekânın kuzey duvarı ile batı duvarının birleştiği yerde, zeminden 5,00 m yükseklikte ve izin doğrultusunda 0,20 x 0,20 m, doğu yönünde sırasıyla 0,30 x 0,30 m ve 0,20 x 0,20 m ölçülerinde üç adet hatıl deliği bulunmaktadır⁹⁴. Kuzey duvar boyunca üç adet büyük aşınma mevcuttur. Bunlardan ilki zeminden 1,68 m yükseklikte, batı duvarından 0,50 m uzaklıkta 1,50 x 1,50 x 0,55 m ölçülerinde dairesel bir aşınmadır. İkincisi zeminden 1,50 m

⁸⁶ Zemin kotu 774,95 m'dir.

⁸⁷ Zemin kotu 774,41 m'dir.

⁸⁸ İki kademedden oluşan eşik, 5 nolu mekân tarafında 0.25 m kalınlığında ve 774,94 m kotunda, atrium tarafında 0.40 m kalınlığında ve 774,77 m kotundadır.

⁸⁹ Zemin kotu 774,95 m'dir.

⁹⁰ Zemin kotu 774,41 m'dir.

⁹¹ Tamamı 5 nolu mekân tarafında olan eşik taşı 775,21 m kotunda olup, 1.90 x 0.25 x 0.03 ölçülerindedir.

⁹² Zemin kotu 775,48 m'dir.

⁹³ Yatay iz 780,05 m kotundadır.

⁹⁴ Hatıl delikleri alt kotu 779,75 m'dir.

yükseklikte doğu duvarından 0,60 m uzaklıkta 0,90 x 1,50 x 0,50 m ölçülerindedir. En alttaki aşınma ise zeminden 0,20 m yükseklikte, doğu duvarından 0,40 m uzaklıkta 1,20 x 0,87 x 0,25 m ölçülerindedir. Duvarın doğu aksında, ikinci aşınmanın üstünde, yaklaşık 2,10 x 2,00 m ölçülerinde kareye yakın, düz bir yüzey oluşmuştur⁹⁵ (Lev. 21).

Mekânın doğu duvarı, 2,30 m uzunluğunda, ortalama 6,00 m yüksekliğinde ve tamamı anakayadan oluşmaktadır⁹⁶. Duvarın kuzey köşesinden, zeminden 2,00 m yükseklikte başlayan ve duvarın güney köşesinde 1,60 m 'ye kadar uzanan, yaklaşık 0,10 m kalınlığında diyagonal bir aşınma mevcuttur.

Mekânın güney duvarı 3,84 m uzunluğunda, 0,60 m kalınlığında olup, yüksekliği doğuda 0,85 m batıda 1,50 m 'dir⁹⁷. Batıdan doğuya doğru sırasıyla; Batı köşesinde 0,65 m genişliğinde bir açıklık⁹⁸, 1,00 m genişliğinde bir duvar⁹⁹, 1,00 m genişliğinde zeminde eşik taşı bulunan 7 no.'lu mekâna geçiş niteliğinde olan bir kapı¹⁰⁰ ile duvarın en doğusunda 1,20 m genişliğinde duvardan¹⁰¹ oluşmaktadır.

Mekânın batı duvarı, 2,45 m uzunluğunda, 1,15 m yüksekliğinde olup, 0,65 m kalınlığındadır. Anakaya kesilerek düzenlenen bu duvar, 0,90 m genişliğindeki kısmı sonraki evrelerde taş ile kapatılmıştır¹⁰².

7 no.'lu mekân

7 no.'lu mekân, yapının orta – doğu kısmında, doğu duvarı anakayaya yaslanmış bir şekilde kuzeyde 6 no.'lu mekân, güneyde 8 no.'lu mekân ve batıda 5 no.'lu

⁹⁵1987 yılı kazı raporunda mekânın kuzey duvarının birikinti sularını yönlendirici eğime sahip olduğundan bahsedilir (Bayburtoğlu, 1988, s. 191).

⁹⁶ Zemin kotu 775,67 m'dir.

⁹⁷ Zemin kotu 775,41 m'dir.

⁹⁸ Zemin kotu 775,45 m'dir.

⁹⁹ Üst kotu 777,45 m'dir. 1.00 m yükseklikten sonra duvar, 0,30 m daralarak pencere açıklığı oluşturacak biçimde 1.00 m daha yükselmektedir.

¹⁰⁰ İki parçadan oluşan eşik taşı 775,30 m kotunda olup, 1.00 m x 0.40 m ölçülerindedir.

¹⁰¹ Üst kotu 776,66 m'dir

¹⁰² Zemin kotu 775,54 m'dir.

mekâna geçişleri bulunan ara mekân niteliğindedir. Mekân, doğu-batı doğrultusunda 3,84 x 4,30 m ölçülerinde olup, zemin kotu yaklaşık 774,97 m'dir.

Kuzey duvarı, 3,84 m uzunluğunda, 0,60 m kalınlığında, doğuda 1,35 m, batıda 2,00 m yüksekliğindedir. Duvarın tamamı ankayadan meydana gelmiştir.

Anakayadan oluşan doğu duvarı, 4,30 m uzunluğunda, kuzeyde yaklaşık 6,00 m en güneye doğru yaklaşık 1,70 m yüksekliğine inmektedir¹⁰³. Duvarın batı köşesinden 2,10 m uzaklıkta, 3,40 m yüksekliğine kadar olan kısmı düz¹⁰⁴, duvarın güney duvarı ile kesişimine doğru ise eğimle gelmektedir¹⁰⁵.

Güney duvarı, 3,84 m uzunluğunda, solda 0,85 m genişliğinde 0,90 m yüksekliğinde, 0,50 m kalınlığında düzgün kesme taş ile örülmüş bir duvar ile başlayan daha sonrasında 2,20 m bir açıklık ile 8 no.'lu mekâna geçiş sağlayan bir aralık ve en sağda, mekânın batı duvarı aksına kadar uzanan 1,20 m genişliğinde 0,65 m kalınlığında ve 1,12 m yüksekliğinde düzgün kesme taş ile örülmüş duvardan meydana gelmektedir¹⁰⁶. Güney duvarında diğer duvarlardan farklı olarak pembe harç ile siva yapıldığı görülmüştür.

Batı duvarı, 4,30 m uzunluğunda, 0,78 m yüksekliğinde¹⁰⁷, 0,60 m kalınlığında olup, mekânın kuzey duvarından itibaren 3,00 m boyunca az kaba yonu taş ile örülmüştür¹⁰⁸. Duvarın, mekânın güney duvarı ile kesiştiği yere kadar 1,30 m genişliğinde bir kapı ile 5 no.'lu mekâna geçiş mevcuttur.

¹⁰³ Zemin Kotu 775,03 m'dir.

¹⁰⁴ Duvardaki bu düzlük, yapının giriş kısmında batı yamacına doğru yükselen merdivenli yol ile sahanlık oluşturacak biçimde kesişmektedir.

¹⁰⁵ Eğmin bittiği kot 776,63 m'dir.

¹⁰⁶ Zemin Kotu 774,98 m'dir.

¹⁰⁷ Zemin Kotu 774,95 m'dir.

¹⁰⁸ Duvarın, mekânın kuzey duvarı ile birleşimindeki dilatasyon bulunmaktadır.

8 no.'lu mekân

Yapının doğu girişine göre sağdan ikinci mekândır. Batı sırtı tamamen anakayaya yerleşmiş olan mekâna kuzeyde 7 no.'lu mekândan giriş yapılmaktadır. Doğu-batı doğrultusunda 3,30 x 3,70 m ölçülerinde olup, zemin kotu 774,95 m'dir.

Kuzey duvarı, içten içe 3,30 m uzunluğunda, 0,90 m yüksekliğinde, 0,50 m kalınlığındadır. 2,20 m uzunluğundaki kapıdan 7 no.'lu mekâna geçilmektedir¹⁰⁹.

Tamamı anakayadan oluşan doğu duvarı, 3,70 m uzunluğunda olup, yüksekliği kuzeyde 3,20 m'den başlayıp güney duvarı ile kesiştiği yerde 2,10 m'ye inmektedir¹¹⁰. Duvarın kuzeyinden itibaren yatayda 1,85 m boyunca anakaya devam etmekte, düşeyde ise anakayanın bittiği yerde 1,50 x 2,00 m ölçülerinde düz alan oluşmaktadır. Duvarın bu kısmında yine kuzeyden 0,90 m uzaklıkta, 0,90 m yükseklikte 0,08 x 0,04 x 0,02 m ölçülerinde hatıl deliği olabileceği düşünülen düzgün dikdörtgen bir boşluk bulunmaktadır. Duvarın 1,85 m uzunluğundaki güney kısmında ise 0,88 m yüksekliğe kadar sonraki bir evrede moloz taş ile doldurulan 0,94 m derinliğinde bir niş bulunmaktadır. Duvarın güney duvarı ile birleşiminde toplam 1,60 m yüksekliğinde, 1,00 m derinliğinde üç adet düzgün kesme taş mevcuttur.

Mekânın güney duvarı, 3,30 m uzunluğunda, ortalama 0,65 m yüksekliğinde, 0,60 m kalınlığındadır¹¹¹. Doğu duvarı ile birleşiminde dilatasyon vardır.

Batı duvarı 3,70 m uzunluğunda, 0,82 m yüksekliğinde ve 0,60 m kalınlığındadır¹¹². Duvarın güney köşesinden 1,50 m uzakta 1,10 m genişliğinde

¹⁰⁹ Zemin kotu 774,95 m'dir.

¹¹⁰ Zemin kotu 774,18 m'dir.

¹¹¹ Zemin kotu 774,95 m'dir.

¹¹² Zemin kotu 774,95 m'dir

atriuma geçiş yapılan kapı bulunmaktadır. Ancak sonraki bir evrede kapı düzegen kesme taş ile kapatılmıştır (Lev 22).

9 ve 10 no.'lu mekânlar¹¹³

Mekân, yapının güney batı kösesinde, ana girişin devamındaki koridorun hemen karşısında, doğuda atrium ile bağlantılır. Mekanın batıda ise dışarıya açılan iki kapısı mevcuttur. 7,03 x 12,30 m ölçülerindeki bu mekân yaklaşık 774,08 m kotundadır.

Mekânın kuzey duvarı 7,03 m uzunluğunda, 0,84 m yüksekliğinde ve 0,60 m kalınlığındadır¹¹⁴. Mekânın batı duvarı ile benzer renkte olan kaba yonu taş ile örülmüştür. Kuzey duvarı ile batı duvarı arasında dilatasyon bulunmaktadır.

Mekânın doğu duvarı, 12,30 m uzunluğunda, ortalama 1,10 m yüksekliğinde, 0,60 m kalınlığındadır¹¹⁵. Kuzey köşeden 1,10 m uzaklıkta 1,15 m uzunluğunda, 0,75 m genişliğinde, mekânı atriuma bağlayan kapı bulunmaktadır¹¹⁶. Batı köşeden 7,00 m uzaklığa kadar kaba yonu taş ile örülmüş olan duvarın, 8 ve 12 no.'lu mekânların ara duvarı ile aynı doğrultuda bulunan yerde, 1,00 m uzunluğundaki kısmının sonraki evrelerde doldurulmuş, duvarın güneyine doğru da yine taş dolgu ile yükseltilmiştir. Duvarın güney köşesinde ise yapının ana giriş koridoruna açılan 1,20 m uzunluğunda bir kapı bulunmaktadır¹¹⁷.

¹¹³ Dr. Gürgezoğlu, tezinde bu mekânı 9 ve 10 nolu iki ayrı mekân olarak ele almıştır. Kazı raporunda ise 9 ve 10 nolu mekânlar arasında 7,30 x 1,90 m ölçülerinde olan, batı ucunda villanın dışına açılan küçük bir kapı ve doğu ucunda ise atriuma açılan bir koridordan bahsedilir (Bayburtoğlu, 1988; Gürgezoğlu, 2006). Ancak mevcut hali ile yapıda 9 ve 10 no.'lu mekânları birbirinden ayıran bu duvar günümüze ulaşmamıştır.

¹¹⁴ Zemin kotu güney köşede 774,32 m'dir.

¹¹⁵ Zemin kotu 774,32 m'dir.

¹¹⁶ Eşik kotu 774,86 m'dir.

¹¹⁷ Eşik kotu 774,57 m'dir.

Tamamı anakayadan oluşan güney duvarı 7,03 m uzunluğunda, sonraki evrelerde anakaya üzerine yerleştirildiği anlaşılan taşlar hariç 0,60 m yüksekliğindedir¹¹⁸.

Mekânın batı duvarı, 12,30 m uzunluğunda olup, yüksekliği ortalama 0,90 m'dir¹¹⁹. Duvarın güneyi, zemin kotunda korunmuş taşlar üzerine sonradan koyulduğu anlaşılan büyük kayalıklardan oluşmaktadır. Duvarın güney köşesinden 2,55 m uzaklıkta, 2,67 m uzunluğunda 0,90 m derinliğinde kapı bulunmaktadır¹²⁰. Duvarın kuzey köşesinden 0,75 m uzaklıkta bulunan 0,75 m genişliğindeki açıklıktan da mekânın dışına çıkılmaktadır¹²¹.

11 no.'lu atrium

Yapının güney orta kısmına denk gelen mekândır. Yaklaşık 8,10 x 7,20 m ölçülerinde olan mekânın zemin kotu ortalama 774,74 m'dir.

Mekânın 8,10 m uzunluğundaki kuzey duvarından 5 no.'lu mekâna geçiş yapılabilen bir kapı bulunmaktadır.

7,20 m uzunluğundaki doğu duvarından 8 ve 12 no.'lu mekanara geçiş düzenlenen kapı bulunmaktadır. Ancak sonraki bir evrede bu kapılar kapatılmıştır. Doğü duvarının zemininde 0,60 m genişliğinde, 774,89 m kotunda anakayadan kesilmiş taş bulunmaktadır. Bu taş, 8 no.'lu mekâna geçilen kapının bulunduğu yer dışında duvar boyunca devam etmektedir.

¹¹⁸ Zemin kotu 774,00 m'dir.

¹¹⁹ Zemin kotu 773,98 m'dir.

¹²⁰ Eşik kotu 773,86 m'dir.

¹²¹ Zemin kotu 774, 37 m olan bu açıklık, mekânın batı duvarındaki atriuma geçiş yapılan kapısı ile aynı aks üzerindedir.

Mekânın güneyinde, ortalama 0,50 x 0,50 x 0,08 m ölçülerinde, on iki adet düzgün kesimli taş bulunmaktadır¹²².

Mekânın batı duvarından 9 no.'lu mekâna geçiş yapılabilen 0,75 m genişliğinde kapı bulunmaktadır.

Atriumun batı duvarından 1,20 m, kuzey duvarından 2,00 m uzaklıkta, doğu-batı doğrultusunda 4,00 m, kuzey- güney doğrultusunda 1,50 m uzunluğunda 'L' biçimli bir eklenti mevcuttur¹²³.

12 no.'lu mekân

Yapının doğu girişine göre sağdaki ilk mekândır. Yalnızca 13 no.'lu mekândan geçiş yapılabilmektedir. Mekân, doğu –batı doğrultusunda 3,30 x 4,00 m ölçülerinde ve ortalama 774,95 m kotundadır.

Mekânın kuzey duvarı, 3,30 m uzunluğunda, ortalama 0,85 m yüksekliğinde ve 0,60 m kalınlığındadır¹²⁴. Kaba yonu taş ile örülmüş olan duvarın doğu duvarı ile birleşiminde dilatasyon bulunmaktadır.

Doğu duvarı, 4,00 m uzunluğunda, 1,50 m yüksekliğindedir¹²⁵. Tamamı anakayaya yaslanmış olan duvar zeminde yaklaşık 0,20 m 'lik anakaya üzerine, yer yer anakaya, yer yer de düzgün olmayan taş ile örülmüştür. Duvarın zemininde kuzey köşesinden 2,80 m uzaklıkta 0,50 x 0,30 m ölçülerinde yapının dışına açılan dikdörtgen bir delik mevcuttur¹²⁶.

¹²² Taşlar ortalama 774,85 m kotundadır.

¹²³ Zemin kotu 774,74 m, üst kotu 775,27 m'dir.

¹²⁴ Zemin kotu batıda 774,95, doğuda 774,91 m'dir.

¹²⁵ Zemin kotu kuzeyde 774,91 m, güneyde 774,81 m'dir.

¹²⁶ Su gideri olarak yapıldığı düşünülmektedir.

Mekânın güney duvarı, 3,30 m genişliğinde, ortalama 1,50 m yüksekliğinde ve 0,60 m kalınlığındadır¹²⁷. Doğu köşeden 1,75 m uzaklıkta, 1,55 m genişliğinde 13 no.'lu alana geçişin sağlandığı bir kapı mevcuttur. Duvarın, doğu duvarı ile birleşimindeki dilatasyon, duvarın daha sonradan eklendiğini göstermektedir.

Mekânın batı duvarı, 4,00 m uzunluğunda, yaklaşık 1,00 m yüksekliğinde ve 0,85 m kalınlığındadır¹²⁸. Kaba yonu taş ile örülmüş olan duvar, kuzey köşeden 0,60 m uzaklıkta, 1,33 m genişliğindeki bir kapı ile atriuma geçiş yapılmaktadır. Ancak sonraki bir evrede bu kapı kapatılmıştır.

13 no.'lu mekân

13 no.'lu mekân, yapınının güneydoğudaki ana girişi ile 10 no.'lu mekânın arasındaki koridor niteliğindedir. Mekân, kuzeyde 12 no.'lu mekân ve atrium, batıda ise 10 no.'lu mekân ile bağlantılıdır. Mekâna doğu cephesinden, yapının da ana girişi olan 2,66 m uzunluğundaki kapı ile girilmektedir¹²⁹. Mekânın zemini doğudan batı cephesine doğru yaklaşık 0,50 m azalan bir eğimle devam etmektedir. 12 no.'lu mekân boyunca 3,50 x 4,00 m, atriuma denk gelen kısmında ise 3,85 x 7,75 m ölçülerindedir¹³⁰. Mekânın batı duvarı zemin kotunda korunmuş olan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Batı duvarında, güney köşeden 0,80 m uzaklıkta, 0,75 m genişliğindeki açıklıktan 10 no.'lu mekâna geçiş yapılmaktadır.

2.2.2. Mozaikler

1987 yılında yapılan kazı çalışmalarında, yapının beş mekânın zemininde mozaik bulunduğu bilinmektedir (Lev. 17B)¹³¹.

¹²⁷ Zemin kotu 774,81 m'dir.

¹²⁸ Zemin kotu 774,91 m'dir.

¹²⁹ Eşik taşı, 774,90 m kotunda olup, 2,66 x 0,90 x 0,05 ölçülerindedir.

¹³⁰ Zemin kotu doğuda 774,59 m, batıda 774,86 m'dir.

¹³¹ Söz konusu mozaikler günümüzde kapatılmıştır.

Yapının doğu girişinden itibaren sırasıyla ilk mozaikli mekânı, girişteki ön holdür. Kazı notlarında mekânın tabanı gri beyaz tesseralardan oluşan, birbirine geçmiş zincir baklavası motifi mozaik ile kaplı olduğu belirtilmiştir (Bayburtoğlu, 1987, s.191) (Lev. 18A).

Yapının ikinci mozaikli mekânı, sağdan ilk odası olan 12 no.'lu mekândır. Kazı notlarında; tabanı duvar kenarında yaklaşık 0,20 m'lik beyaz tesseralardan yapılmış çerçeve ve ortada baklava motifi oluşturacak şekilde düzenlenmiş gamalı haçlardan oluşan mozaik tabana sahip olduğu belirtilmiştir. Yapının üçüncü mozaikli mekânı sağdaki ikinci oda olan 8 no.'lu mekândır. Burada bulunan mozaiklerin de 12 no.'lu mekân ile benzerlik gösterdiği ve iki odanın da zemininde bordürlerinin bulunduğu belirtilmiştir (Bayburtoğlu, 1987, s.191) (Lev. 18B).

Yapının mozaik zeminli dördüncü mekânı 7 no.'lu mekândır. Mekân, birbiri ile keşişen dörtlü daire gruplarından oluşan mozaik zemine sahiptir (Lev. 17B).

Yapının mozaik zeminli son mekânı, yapının orta kuzeyindeki 5 no.'lu mekândır. Kazı notlarında buradaki mozaiklerle ilgili olarak yapının diğer mozaikli zeminlerinden daha özenli bir işçiliğinin olduğu, göbekte kutu meander süslemeli, bordürleri belirli aralıklarla serpiştirilmif ortada birleşen dörtlü yıldız motifli, pembe renkli taşların da kullanıldığı halıya benzer bir mozaik süsleme olduğu belirtilmiştir (Bayburtoğlu, 1987, s.191) (Lev. 17B).

2.2.3. Ara Değerlendirme – Mimari Evrelendirme

Arykanda antik kentinde bulunan ve katalogda tanıtılan (Bölüm 2.2) Batı Villası, günümüzdeki hali ile kuzey ve batı cephesi anakaya kesilerek inşa edilerek atrium etrafında aksenal olarak yerleştirilmif mekânlardan oluşan kareye yakın planlı bir yapıdır.

Yapının genel planına baktığımızda; atrium etrafındaki mekânlar doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda simetrik bir biçimde yerleşmiştir. Yapının kuzey ve doğu cephelerinin anakaya kesilerek inşa edilmiş olması, ilk inşa sürecinden itibaren yapının genel sınırlarının korunmuş olduğunu göstermektedir.

Yapının güneydoğu ve güneybatıda iki ayrı girişi bulunmaktadır. Yapının genel planı incelendiğinde; ana girişinin, bir hol niteliğinde olan 13 no.'lu mekâna açılan ve yamaç boyunca devam eden merdivenli sokakla da bağlantılı olan güneydoğu cephesindeki kapıdan yapıldığını söyleyebiliriz.

Yapıyı malzeme ve dilatasyonlu duvarlar üzerinden incelediğimizde; yapının kuzey ve doğu cephesinin tamamı ile 4 no.'lu mekânın doğu ve güney duvarı, 6 no.'lu mekânın güney duvarları anakaya kesilerek düzenlenmiştir. Ankaıadan meydana gelen 4 ve 6 no.'lu mekânlar, yapının en erken evrede yapılmış olan mekânları olmalıdır. 12 no.'lu mekânın güney, batı ve kuzey duvarları birleşimi, 8 no.'lu mekânın kuzey ve batı duvarı birleşimi, 7 no.'lu mekânın doğu ve güney duvarı dilatasyon bulunmaktadır. Yapının anakayadan kesilmiş olan 4 ve 6 no.'lu mekânları ile kuzeyde 2, 3 ve 5 no.'lu mekânlar, kuzeybatıda 1 no.'lu mekân ile güneybatıda 9 ve 10 no.'lu mekânları 'A' evresi olarak tanımladığımız Birinci Yapı Evresi'ne evresine ait mekânlar olarak yorumlanabilir. Yapının 'A' evresinde 7, 8, 12 ve 13, no.'lu mekânların atrium etrafında kuzeyden güneye doğru ters 'L' biçimli bir koridor oluşturduğu söyleyebiliriz (Plan 14).

Yapının İkinci Evresi'nde 12 no.'lu mekânın kuzey, güney ve batı duvarları, 8 no.'lu mekânın batı ve kuzey duvarı ile 7 no.'lu mekânın güney duvarı eklenerek atrium etrafında düzenlenmiş olan ters 'L' biçimli koridor, 4 farklı mekân olarak planlanmış olmalıdır. Yapıdaki dilatasyonlu duvarlara baktığımızda 'B' evresi olarak tanımladığımız yapının ikinci evresinde, 8 ve 12 no.'lu mekânların batı duvarlarından atriuma geçiş yapılabilen kapılar bulunuyor olmalıdır. Yapının 4 ve 6 no.'lu mekânlarının arasındaki kapı ile 1 no.'lu mekândan 5 no.'lu mekâna açılan kapı da bu evrede kapatılmış olmalıdır (Plan 15).

Yapının 'C' evresi olarak tanımladığımız üçüncü evresinde, 8 ve 12 no.'lu mekânlardan atriuma yapılan geçiş kapatılmış olmalıdır. Yine bu evrede 5 no.'lu mekândan 2 no.'lu mekâna geçiş yapılan kapının da kapatılarak, 5 no.'lu mekânın başka bir işlevde kullanılmış ve yapı günümüzdeki halini almış olmalıdır (Plan 16).

2.2.4. Batı Villası Restitüsyonu

Batı Villası'nda, yapının mevcut hali ile plan şeması, duvarlardaki dilatasyonlar, kapatılmış kapılar ve yapının malzemeleri incelendiğinde en az üç evresinin olduğu anlaşılmaktadır (Plan 13).

Yapının genel planını incelediğimizde; kuzey ve doğu cepheleri ile güney cephesinin tamamının anayaka kesilerek yapıldığı görülmektedir. Bu sebeple yapının günümüze ulaşan sınırlarında herhangi bir değişiklik olmadığı düşünülmektedir. Yapının iç bölmelerini oluşturan duvarlardaki dilatasyonlar, malzeme- teknik bağlamındaki değişimler, yapının zeminindeki mozaikler, duvarlardaki hatıl delikleri yapının hem evrelendirilmesi hem de restitüsyonu için veri sağlamıştır.

Birinci Evre (Plan 14)

Yapının planı, güneydoğu girişinden başlayarak incelendiğinde; 12 no.'lu mekân ile 8 no.'lu mekânı ayıran ara duvar ile bu mekânların batı duvarlarının birleşiminde dilatasyon bulunmaktadır. Atriumun kuzey ve doğu zemininde bulunan ve stilobat olduğu düşünülen taşlarla birlikte değerlendirildiğinde, yapının ilk evresinde stilobatlar üzerinde bulunan sütunlar ile birlikte 8 ve 12 no.'lu mekânların atriumla doğrudan bağlantılı bir koridor olarak kullanıldığı söylenebilir¹³².

¹³² 12 no.'lu mekânın doğu duvarının güney köşesinde bulunan delik, bu evrede atriumdan gelen yağmur sularının tahliyesi için kullanılıyor olmalıdır.

Yapının mevcut halinde atriumun batı duvarından 1,20 m, kuzey duvarından 2,00 m uzaklıkta, doğu-batı doğrultusunda 4,00 m, kuzey- güney doğrultusunda 1,50 m uzunluğunda 'L' biçimli bir eklenti bulunmaktadır. Bu eklenti, yapının ilk evresinde atriumun ortasında bulunan bir sığ havuz olarak kullanılmış olmalıdır¹³³.

7 no.'lu mekânın güney duvarında bulunan dilatasyon, bu duvarın da sonraki bir evrede eklenmiş olduğunu göstermektedir. Yapının birinci evresinde 7, 8, 12 ve 13 no.'lu mekânların atriumun doğu ve güneyinde çevrelenmiş ters 'L' biçiminde geniş bir koridor olarak kullanıldığı düşünülebilir¹³⁴.

5 no.'lu mekâna bu evrede, yapının doğusundaki koridordan giriliyor olmalıdır. Mekânın güney duvarında bulunan 1,90 m genişliğindeki kapı ile atriuma geçiş yapılmaktadır¹³⁵. Batıda ise, 1 no.'lu mekâna geçiş yapılabilen bir kapı bulunmaktadır¹³⁶. Kuzeyde ise mekân 2, 3 ve 4 no.'lu mekânlarla bağlantılıdır. 5 no.'lu mekânın yapının diğer mekânlarına nazaran daha özenli bir işçiliğinin olması, zemininde bulunan mozaikler ve atriumla olan bağlantısı göz önünde bulundurulduğunda, buranın yapının ilk evresinden itibaren tablinium olarak kullanılmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Anakaya kesilerek düzenlenmiş olan 4 ve 6 no.'lu mekânlar, yapının en erken evresinde yapılmış mekânlarıdır. 6 no.'lu mekânın kuzey duvarında üç adet ahşap hatıl deliği ile birlikte 4 no.'lu mekân da dahil olmak üzere uzanan ve duvar üzerinde 0,12 cm'lik bir kademe oluşturan yatay bir iz bulunmaktadır^{137 138}. 3 ve

¹³³ 12 no.'lu mekânın doğu duvarının zemininde bulunan 0,50 x 0,30 m ölçülerindeki yapının dışına açılan ve su gideri için kullanıldığı düşünülen dikdörtgen delik de atriumda bulunan sığ havuzun su gideri olarak kullanılmış olmalıdır.

¹³⁴ Yapının günümüzdeki mevcut halinde, 5 no.'lu mekânın batı duvarının bitimi, atriumun doğu cephesinde bulunan stilobatlarla aynı hizadadır. Bu durum 7, 8 ve 12 no.'lu mekânların sonradan eklendiğini doğrulamaktadır.

¹³⁵ İki kademedden oluşan eşik, 5 nolu mekân tarafında 0.25 m kalınlığında ve 774,94 m kotunda, atrium tarafında 0.40 m kalınlığında ve 774,77 m kotundadır.

¹³⁶ 1 no.'lu mekânın doğu duvarında, kuzey köşeden 4,20 m uzaklıkta, 5 no.'lu mekâna geçilen, yaklaşık 1,33 m genişliğinde kapı bulunmaktadır.

¹³⁷ Hatıl delikleri 779,75 m kotundadır.

¹³⁸ Yatay İz 780,05 m kotundadır.

4 no.'lu mekânların da kuzey duvarlarında bulunan ahşap hatıl delikleri¹³⁹, yapının bu evrede günümüze ulaşmayan ikinci bir katının bulunduğu işaret etmektedir. Önceki evrelerde bulunduğu düşünülen yapının ikinci katına çıkış yeri ise yapının ana girişine olan mesafesi, bağlantılı olduğu mekânlar ve mekânın ölçüleri göz önünde bulundurulduğunda 6 no.'lu mekân olmalıdır.

6 no.'lu mekânın güney duvarından 1,00 m genişliğindeki bir kapı ile mekânın doğusu cephesi boyunca devam eden koridora geçiş yapılabilmektedir. Yine mekânın güney duvarında 0,30 m daralarak yükselen duvar, 6 no.'lu mekânın güney duvarında bir pencerenin de bulunduğunu göstermektedir¹⁴⁰. Bu evrede mekânın batı duvarından 4 no.'lu mekâna geçiş yapıyor olmalıdır¹⁴¹.

3 ve 4 no.'lu mekânlar yapının mevcut hali ile aynı kotta planlanmıştır¹⁴². 2 no.'lu mekân ise 0,50 m daha alt kottadır¹⁴³. Bu sebeple erken evrede 2 no.'lu mekân, 3 ve 4 no.'lu mekânlardan ayrı olarak planlanmış olmalıdır. 4 no.'lu mekân ile aynı kotta bulunan 3 no.'lu mekânı ayıran duvar, yapının mevcut hali ile zemin kotunda korunmuş kalıntılardan anlaşılmaktadır. 4 no.'lu mekânın girişinde 775,20 m kotunda bulunan eşik taşı 3 no.'lu mekânın doğu ve güney duvarları kesişimine kadar devam etmektedir. Diğer taraftan 4 no.'lu mekânın anakayadan kesilmiş olan güney duvarında da 6 no.'lu mekânla eş zamalı yapıldığı düşünülen bir pencere bulunmaktadır. Bu durum yapının erken evresinde 3 ve 4 no.'lu mekânların tek mekân olarak planlanmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

2 no.'lu mekân, hem bitişiğindeki 3 ve 4 no.'lu mekânlardan daha alt kotta olması hem de batı duvarında sonraki bir evrede kapatılmış olan bir kapısının bulunmasından dolayı, bu evrede yapının 1 no.'lu mekânı ile bağlantılı olarak kullanılmış olmalıdır. 1 no.'lu mekânın zemininde ele geçen mutfak malzemeleri,

¹³⁹ Sırasıyla 777, 27 ve 779,74 m kotundadırlar.

¹⁴⁰ 6 no.'lu mekânda bulunan bu pencere, erken evrede 7, 8 ve 12 no.'lu mekânların oluşturduğu atriuma açılan koridordan ışık alması amaçlı yapılmış olmalıdır.

¹⁴¹ 4 ve 6 no.'lu mekânlar arasında bulunan 0,90 m genişliğindeki kapı, sonraki bir evrede moloz taş ile kapatılmıştır.

¹⁴² Zemin kotu 775,45 m'dir.

¹⁴³ Zemin kotu 774,95 m'dir.

2 no.'lu mekânın 1 no.'lu mekân ile bağlantılı kiler olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. 1 no.'lu mekânın ana girişi ise bu evrede duvardaki dilatasyondan ve zeminde bulunan eşik taşından dolayı 5 no.'lu mekâna açılan bir kapı ile yapılmaktadır¹⁴⁴.

9 no.'lu mekânın erken evrede güney duvarının bulunduğunu bilmekteyiz (Lev. 2B). Mekân, bu evrede güney duvarı ile birlikte 1 ve 10 no.'lu mekânlar arasında bir hol şeklinde planlanmış olmalıdır. Mekânın bu evrede batıda dışarıya açılan, doğuda ise atriuma açılan kapısı bulunuyor olmalıdır¹⁴⁵.

Yapının güneybatı köşesinde bulunan 10 no.'lu mekâna geçiş, 13 no.'lu mekânın batı duvarında bulunan bir kapı ile yapılıyor olmalıdır. Mekânın batı sınırında ise dışarıya açılan bir kapı bulunmaktadır. Yapının bu cephesinde kapının açıldığı yerde, hem arazinin sarplığının normal kullanım için uygun olmaması hem de mekânın bir karşılama alanı niteliğinde olmaması sebebiyle buranın yapıya giriş yapılan bir kapıdan ziyade cumba ya da balkona çıkış yapılan bir kapı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

İkinci Evre (Plan 15)

5, 7, 8, 12 ve 13 no.'lu mekânların zeminlerinde farklı desenli mozaiklerin bulunduğunu bilmekteyiz (Bölüm 2.2.2). Yapının ilk evresinde ters 'L' biçimli bir koridor olarak yorumlanan 7, 8, 12 ve 13 no.'lu mekânlar, bu evrede dört ayrı mekân olarak planlanmış olmalıdır¹⁴⁶.

12 no.'lu mekânın bu evrede kuzey, batı ve güney duvarları eklenmiş olmalıdır. Mekâna giriş, güney duvarındaki doğu köşeden 1,75 m uzaklıkta, 1,55 m

¹⁴⁴ Sonraki bir evrede bu kapı kapatılmıştır.

¹⁴⁵ Mekânın atriuma açılan kapısı 1,20 m uzunluğunda olup eşik kotu 774,37 m'dir. Mekânın batı duvarında ise, doğudaki kapı ile aynı aks üzerinde bulunan 0,75 m genişliğinde bir açıklık bulunmaktadır. Bu durum 9 no.'lu mekânda yapının dışına açılan bir kapının bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

¹⁴⁶ Yalnızca 8 ve 12 no.'lu mekânların mozaikleri benzerlik göstermektedir. Ancak bu iki mekânın mozaikleri de bordür ile çerçevelenmiştir. Bu durum, iki mekânın da eş zamanlı planlanmış olduğunu göstermektedir.

genişliğindeki kapı ile yapılıyor olmalıdır. Mekânın batı duvarındaki sonradan kapatılmış olan kuzey köşeden 0,60 m uzaklıkta, 1,33 m genişliğindeki kapı ile bu evrede atriuma da geçiş yapılıyor olmalıdır¹⁴⁷. Mekânın, yapının ana girişinin hemen yanında olması, zemininde bulunan mozaikler ve yalnızca giriş holü ve atriuma geçişinin bulunmasından dolayı, yapının ikinci evresinde bu mekân bir karşılama odası olarak planlanmış olmalıdır.

8 no.'lu mekânın bu evrede kuzey, batı ve güney duvarları eklenmiş ve girişi kuzeydeki kapıdan yapılıyor olmalıdır. Mekânın batı duvarının güney köşesinden 1,50 m uzakta 1,10 m genişliğindeki sonraki bir evrede kapatılmış olan kapıdan da atriuma geçiş yapılıyor olmalıdır¹⁴⁸.

İkinci yapı evresinde 4 ve 6 no.'lu mekânlar arasındaki geçiş kapatılarak yapının üst katına çıkılan 6 no.'lu mekâna yalnızca 7 no.'lu mekân üzerinden geçiş yapılıyor olmalıdır. Plan işlevi bağlamında tablinium olarak kullanıldığı düşünülen 5 no.'lu mekânın bu evrede mutfak olarak kullanılan 1 no.'lu mekân ile de geçişi kapatılmış olabilir. 4 no.'lu mekânın 6 no.'lu mekâna geçişi kapatıldığında, burada farklı bir işlevde iki ayrı mekân olarak kullanım ihtiyacı doğmuş olmalı ve 3 ve 4 no.'lu mekânları ayıran ara duvar da bu evrede yapılmış olmalıdır.

Üçüncü Evre (Plan 16)

Yapının üçüncü evresinde 8 ve 12 no.'lu mekânların atriuma olan geçişleri kapatılmış olmalıdır. 8 no.'lu mekân bir karşılama alanı olarak kullanıldığı düşünüldüğünde atriumla olan bağlantısının kapatılması, konutta özel alan ayırımının daha keskin bir biçimde yapıldığı şeklinde yorumlanabilir.

¹⁴⁷ Atriumun doğusundan 12 no.'lu mekâna geçilen kapının bulunduğu yere denk gelen 1,33 m'lik kısmında, günümüzdeki hali ile stilobat bulunmamaktadır.

¹⁴⁸ Sonraki bir evrede bu kapı kapatılmıştır.

Yapıda, 5 no.'lu mekândan 1 no.'lu mekâna açılan kapının da bu evrede kapatılıp, 1 no.'lu mekânın kullanım işlevinin de değişerek yapının günümüzdeki halini almış olabileceğini söyleyebiliriz.

Üst Kat (Plan 17-18)

Üst katın varlığına ilişkin en önemli iz 3, 4, 6 no.'lu odanın kuzey, 8 nolu odanın doğu duvarında bulunan hatıl delikleridir. Oda sayısı ve kat planına dair herhangi bir veri bulunmamakla birlikte zemin kat planı, üst kat planının nasıl olması gerektiğine ilişkin veriler sunmaktadır.

Yapının genel planı incelendiğinde; önceki evrelerde bulunduğu düşünülen ikinci katına çıkış yeri, yapının ana girişine olan mesafesi, bağlantılı olduğu mekânlar göz önünde bulundurulduğunda kuzey doğu köşede bulunan 6 no.'lu mekân olmalıdır.

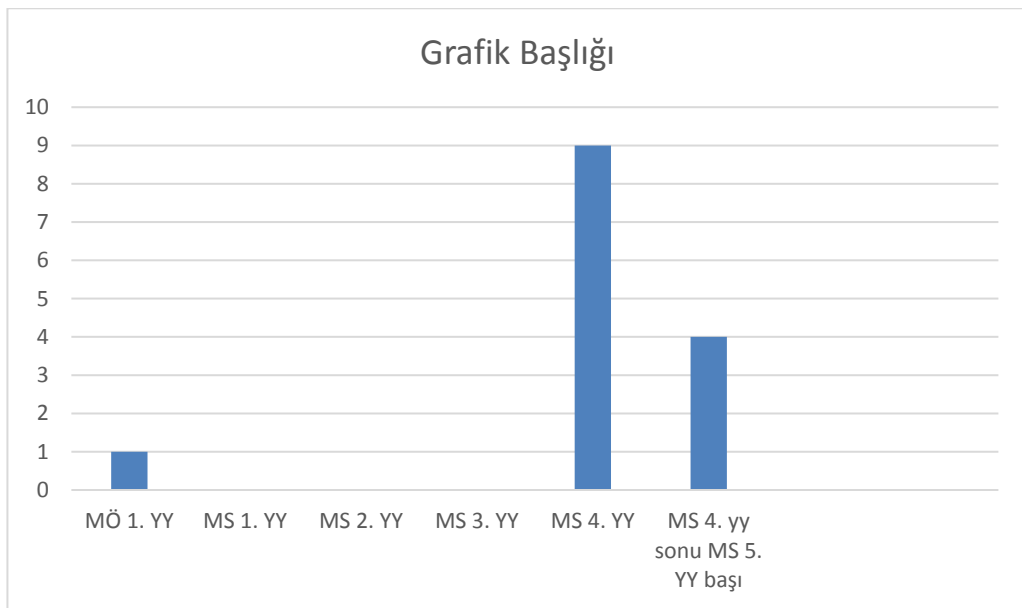
Yapının üst katına 6 nolu mekândan ulaşıldığında, alt kat hizasında atrium etrafında bir koridor planlanmış olmalıdır. Üst kattaki yaşam alanlarına geçişi sağlayan bu koridor bir alt kotta atriumu görebilecek şekilde düzenlenmiş olmalıdır.

Yapının, üst kat planı güney cephesinde iki farklı restitüsyon önerisinde bulunulmuştur. Yapının güney cephesinin manzaraya yönelmiş olması, ikinci kat planında 13 no.'lu mekânın üst kısmına denk gelen yerin manzaraya bakan bir teras olarak kullanılmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir (Plan 17). Diğer taraftan yapının içe dönük plan kurgusu göz önünde bulundurulduğunda ikinci kat planında yapının güney cephesinin kapalı olarak planlanmış olabilir (Plan 18)

2.2.5. Yapı Evrelerini Tarihlendirme Önerisi

Batı Villası'nda bulunan arkeolojik veriler, kentin tarihsel süreçte yapılaşma alanlarının değişimi ve yapının mimari özellikleri üzerinden incelenmesi ile yapıya tarihlendirme önerisinde bulunulmuştur.

Yapıda bulunan en erken sikke örneği MÖ 100/80- MÖ 31 arasında tarihlenen Lykia birliğine ait dönem 3 bronz sikkedir¹⁴⁹(Tek, 1996, s. 69).

Grafik 2: Batı Villası'nda ele geçen sikkelerin yüzyıllara göre dağılımı

Villa'da bulunan bir başka önemli buluntu ise yapının kuzeybatı köşesindeki odada bulunan "Tavuslu Tabak" olarak isimlendirilen cam kaptır¹⁵⁰. Kabın yapımı MS 5. yy'a tarihlendirilmektedir (Tek, 1994, s. 23).

Bayburtoğlu, Arykanda'nın Hellenistik Dönemde hızlı bir şekilde zenginleştiğini, Roma egemenliği başladığında ise kentin konumu, iklim koşulları kereste bolluğu

¹⁴⁹ Batı Villası'nda, MS 324-498 yıllarına tarihlenen altı adet Geç Roma Dönemi sikkesi bulunmuştur. Arykanda Kenti'nde bulunan antik sikkeler için bkz. Tek, 1996.

¹⁵⁰ Tavus kuşları erken Hristiyanlık Dönemi ikonografisinde oldukça sık kullanılan motiflerdendir. Bu motifin birçok örneği olmakla birlikte camcılıkta saptanan ilk örnektir (Tek, 1994, no. 42, s. 60, çizim 14)

gibi avantajlar ile kentlilerin refahının artması ile İtalya veya Başka ülkelerden görmüş olabilecekleri yeni ev tiplerinin ortaya çıkmasına sebep olmasından bahsetmiştir. Bu bağlamda Bayburtoğlu Batı Villası'nın MS 3. yy ile MS 5. yy arasında kullanılmış olabileceğini belirtmiştir¹⁵¹ (Bayburtoğlu, 2003, s. 144-145; 1989, s.193).

Gürgezoğlu, Batı Villası'nın ilk evresini MÖ 2. yy, ikinci evresini MS 1. yy ve üçüncü evresini MS 3. yy' a tarihlendirmiştir (Gürgezoğlu, 2006, s. 121).

Batı Villası üzerine yapılan çalışmalarda, villanın ilk kullanım evresi ile ilgili olarak farklı görüşlerin olmasının sebebinin yapının kent planlanmasında bulunduğu konumu olarak düşünülebilir. Kentin batı falezine Ticaret Agorası ve Bouleterion'un altından başlar ve güneye doğru teraslar oluşturarak devam eder. Batı Villası bu terasın bitiminden hemen önce en güneydeki falezde yerleşmiştir. Üst teraslarda yapılan kazılar esnasında ortaya çıkan yapılar konut yapılarıdır. Batı Yamaç Evleri olarak adlandırılan bu konutların kentin erken yerleşim yerlerinden olduğu bilinmektedir¹⁵². Batı Villası'nın bahsi geçen Batı Yamaç Evleri ile aynı aksta olması aynı dönemde yapılmış olması ihtimalini düşündürülebilir. Ancak Batı Villası planlama, plan tipi, geniş kullanım alanı, özenli işçilik gibi birçok konuda farklılaşmakta, yapılarda ele geçen buluntular da Yamaç Evler ve Batı Villası'nın farklı dönemlerde kullanılmış olabileceğini doğrular niteliktedir.

Diğer taraftan Batı Villası mimari bağlamda incelendiğinde; kareye yakın forma sahip olan yapının orta avlu etrafında simetrik bir biçimde düzenlenmiş mekânlardan oluştuğu görülmektedir¹⁵³. Konutun kuzey ve doğu cephesindeki

¹⁵¹ 1987 yılı kazı raporunda, erozyon sonucu yüzeyde bulunan Hellenistik sikke dışında bütün buluntuların MS 3. yy ve sonrasına ait olduğu belirtilmiştir. Buluntu evrelerinin çoğunun MS 4. yy ile MS 5. yy'a ait olan konutta, sikke yoğunluğuna bakıldığında konutun MS 3.yy'da Gordianus döneminde kullanıldığı, MS 4. yy'da ise yapıya eklentiler yapılarak kullanımına devam edilmiş olabileceği belirtilmiştir (Bayburtoğlu, 1989, s. 192-193).

¹⁵² Yamaç evlerinde yapılan kazılar esnasında hem yüzeyde hem de kazı esnasında ele geçen buluntular Hellenistik- Erken Roma, MS 241 –MS 410/420 olmak üzere üç döneme tarihlendirilmiştir.

¹⁵³ Batı Yamaç Evlerinin güneyinde, kentin güney batıdaki girişinin hemen kuzeyindeki falez üzerinde, kuzey ve doğuda anakaya kesilerek açılan alanda kareye yakın bir yerleşim planına sahip olması, konutun konumlandığı alanın daha önceden planlı bir biçimde seçildiğini göstermektedir (Çizim 8).

hatlı delikleri, konutun ikinci bir katının da bulunduğunu göstermektedir. Mozaik verilerine dayanarak atriumun kuzeyinde bulunan odanın Roma konutlarında rastladığımız tablinium olduğu, atrium ortasında bulunan 'U' biçimli yapının impluvium olduğu söylenebilir. Roma mimarisine özgü özellikleri taşıyan bu yapının, ilk evresini, Erken İmparatorluk dönemine tarihlendirebiliriz. MS 1. yy sonu, MS 2. yy başında Batı Villası ile aynı terasta inşa edilmiş olan kamu yapıları ile bu alanın kent için önemli bir yer olduğu da bunu doğrular nitelikte yorumlanabilir.

Batı Villasında atriumun güneyinde ve doğusunda bulunan stylobatların, Romaya özgü mimari olan atrium tipi konutların sonrasında İmparatorluk sınırlarının genişlediği alanlarda karşılaşılan Hellenistik Döneme ait peristyl tipi konutlarla birleşerek ortaya çıkan kendine özgü atrium-peristyl tipi konut olarak tanımlayabiliriz. Roma dönemi konut mimarisinin özelliklerini gösteren bu yapının, kentte ilk evresi MS 3. yy sonu, 4. yy başına tarihlendirilen Pierios Evi ile benzerlik göstermesi ve yapıdaki sikkelerin yoğunluğunun MÖ 4. yy'da artması, Batı Villasının ikinci evresinin MS 4.yy olarak yorumlanabilir.

MS 4.yy sonu 5. Yy başında yapıda bulunan sikkeler, yapının üçüncü evresinin de bu döneme geldiği şeklinde değerlendirilebilir.

3. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME

3.1. ROMA DÖNEMİ'NDE ATRIUMLU KONUT MİMARİSİNİN GELİŞİMİ

Augustus döneminde en geniş sınırlara ulaşan Roma İmparatorluğu, sınırlarına katılan yeni kentlerde, merkezi yönetim kentlerin geliştirilmesini desteklemiştir. Bu politika ile artan imar faaliyetleri kentlerde kendisini görkemli yapılar ile göstermiştir (Faulkner, 2015, s. 133).

Kamusal alanlardaki bu gelişme, sivil mimaride de etkisini göstermiştir. Geniş imparatorluk sınırları içerisinde konut mimarisi bölgesel olarak farklılık göstermekle birlikte, aristokratlara ait konutlardaki özellikler siyasi ve ekonomik sebeplerle dönemin Roma etkisini yansıtmaktadır (Owens 1991, s.123). Roma'ya özgü olarak tarif edilen konutlar, erken dönemde, geniş bir kare ya da dikdörtgen orta avlu etrafında dizilmiş bir dizi küçük mekânlar ile lüks bir şekilde dekore edilmiş ana odaya sahipti (Bradley, 1991, s. 201).

Konut araştırmalarının sonucunda klasik yapılar İtalya'daki Pompeii ve Herculaneum kentlerinde yer alan konutlar olarak tanımlanmıştır. Burada bulunan yapılar Romaya özgü mimari olan atrium tipi konutlardır sonrasında Roma İmparatorluğu sınırlarının genişlediği alanlarda karşılaşılan Hellenistik Döneme ait peristyl tipi konutlarla karılarak kendine özgü atrium-peristyl tipi konutların ortaya çıktığı düşünülmektedir (Anderson, 2013, s.200).

Roma Konutlarına latince domus olarak adlandırılır. Domus, bina ve eş anlamlı olarak bir grup insan demektir. Kelimenin anlamlarından da anlaşılacağı üzere Romalılar domus denilen evlerinde hem mahrem bir ev hayatı yaşayıp hem de diğer insanlarla biraraya gelerek sosyalleşir, misafir ağırlar, iş ve politika konuşur aynı zamanda da dini ritüellerini gerçekleştirirlerdi (Wallace-Hadrill, 1988, s. 55-56).

Yukarıda da bahsedildiği üzere aristokrat ve zengin kişiler genellikle atrium ve peristyl tarzı avlulu freskli, mozaikli gösterişli yapılarda yaşamakta idi. Büyükşehirlerde ise konutlar yapı adası manasına gelen insulae adlı apartmanlarda yer almaktaydı. Bahsi geçen apartmanların alt katlarında genellikle ticaretle uğraşan orta ve alt kesimden insanlara ait dükkanlar bulunmaktaydı. Yapılan araştırmalar İtalyada yaşayan büyük bir kesimin İnsulae adı verilen bu yapılaşmalarda konakladığını göstermektedir. Ancak genişleyen ve kendine has mimarisi olan coğrafyalarla yolların kesiştiği noktada Roma mimarisini temsil eden yapılaşma nitel çoğunlukta olan insulaede değil Roma'nın gösterişini yansıtan atrium ve peristyl tipi konutlar olmuştur (Wallace-Hadrill, 1994, s.16).

3.1.1. Ev Plan Tipleri

3.1.1.1. Atrium Tipi Konutlar

Merkezi, çatısız bir avlu etrafında, birimleri avluya bakacak şekilde düzenlenmiş içe dönük bir konut tipidir. Bu tip konutlar Akdeniz ve çevresinde bronz çağından itibaren yapılagelmiştir. MÖ 3. Yüzyıldan 2. Yüzyıla kadar Hellenistik dönem etkisiyle gelişen bu tarz konutlar Roma döneminde en gösterişli halini almıştır (Bergman, 2012, s.230).

Atrium tarzı konut tipinin kökeni hala tartışılmakla birlikte ilk MÖ 6.yy'da Roma ve Roselle kentlerinde daha sonra MÖ 5. yy'da ise Etrüsk Kentlerinde görülmüştür. İtalyada ise MÖ 3 yy'dan itibaren yaygınlaştığını söylenebilir. Roma hâkimiyetindeki diğer bölgelerde ise konut yapılarının bölgesel olarak özgün özellikler gösterdiği ortaya çıkmaktadır. (Kavas, 2012, s. 178).

Atrium tipi konutlar mimari olarak; atriumun üstü ortasında bir açıklık kalacak şekilde çatı örtüsü ile kapatılmıştır. Bahsi geçen bu açıklığa compluvim denilmektedir. Açıklığın ortasında yağmur sularını toplamak için oluşturulan sığ

bir havuz yer almaktadır ve bu havuza impluvium denilmektedir. Atriumnun en sonunda ise tablinum adı verilen evin efendisinin çalışma ve misafir ağırlama yeri bulunmaktadır. Tablinumun etrafında alae adı verilen avluya açılan iki oda bulunmaktadır bu odalar yatak odaları yani cubicula lar gibi atriumun iki tarafında bulunmaktadır. Triclinum adı verilen kadın ve erkeklerin birlikte yemek yiyip, eğlendiği, gelen misafirlerin de kabul edildiği gösterişli yemek odaları bulunmaktadır. Pompei'de yapılan kazılarda yazlık ve kışlık olmak üzere iki farklı triclinum bulunan yapılara denk gelinmiştir. Triclinumlarda genel olarak en az üçer kişinin oturabildiği 3 adet koltuk yer almaktadır. Onur konukları başköşede ağırlanır. Tablinum ve triclinium daha çok misafir karşılama alanları olarak kullanılmışlardır ancak İmparatorluk Döneminde önemleri artmıştır. Mozaik ve fresklerle süslenen bu alanlar görkemli halleri ile de dönemin ihtişamını yansıtmaktadır (Ellis, 2000, s. 25).

3.1.1.2. Peristyl Tipi Konutlar

Roma Konut mimarisinde atrium plan tipinin yanı sıra MÖ 2. yy'dan itibaren özellikle Hellenistik Yunan anakarasında Delos örneklerinde gözlemlenen muhtemel ki Marsilya üzerinden Roma'ya geçen peristyl tarzı konutlar yaygınlaşmış ve mevcut atrium yapılar da yıkılmadan peristyl eklenerek dönüştürülmüştür. Her ne kadar atrium tarzı MS 2. yy ve sonrasındaki kısa bir dönemde de kullanılsa da MS 1. yy'dan itibaren peristyle konut kullanımı özellikle merkezde kendine daha geniş kullanım alanları bulmuştur (Bergman, 2012, s.233).

Yapılan araştırmalar neticesinde Roma konutlarında başlangıçta birlikte kullanılan atrium ve peristyl'den, zamanla peristyl daha baskın hale gelmiştir. Ancak burada Roma peristyl tipi konutlar ile Hellenistik peristyl arasındaki en belirgin fark, Roma evlerinde mekânlar belli bir simetri ile peristyl etrafında konumlanır, ancak Hellenistik dönme ait peristyl konutlarında böyle bir simetriden bahsedilemez (Vicente, 2014, s.1014). Diğer taraftan Roma, Hellen konutlarından farklılaşarak konutların girişinde büyük, gösterişli bir şekilde dekore

edilmiş kapılar inşa etmiş ve peristyl avlularına çeşmeler eklemiştir (Papaioannau, 2007, s. 91).

Atriumun konut içerisindeki yerleşimi Erken İmparatorluk döneminden geç İmparatorluk dönemine doğru farklılık göstermektedir. Erken İmparatorluk döneminde tablinium ile aynı aks üzerinde düzenlenen atrium, daha sonraki evlerde vestibule ve peristyl arasında karşımıza çıkmaktadır (Knight, 1994, s. 112).

3.2. ANADOLU'DA ROMA DÖNEMİ ATRIUMLU KONUTLAR

3.2.1. Ephesos

Günümüzde İzmir iline bağlı Selçuk ilçesinde bulunan Ephesos kenti, Akdeniz'in ticaret yollarının kesiştiği Ege bölgesinin en büyük limanı olması, verimli toprakları ve stratejik konumu ile Roma'nın Anadolu'daki en önemli kentlerinden birisiydi (Lev. 23) (Foss, 1979, s. 3)

Kentin günümüzdeki hali ile kuruluşu Lysmakhos tarafından MÖ 300 yılındadır. Lysmakhos kenti, ızgara plan formuna yeniden düzenlemiştir. Roma İmparatoru Augustus döneminde Asya'nın yeni başkenti olan Ephesos, şehrin refah düzeyini yansıtan görkemli kamu binaları ve heykeller ile donatılmıştır (Ladstatter, 2012, s. 4- 19).

MÖ 2. yy ile Roma etkilerinin izlendiği kentte, görkemli kamu binalarının yanı sıra kentin söz sahibi zenginlerinin konutları da önem taşımaktadır. Kentte farklı ölçeklerdeki avlulu konutların yanı sıra Yamaç Evler olarak tanımlanan yapı grubu yer almaktadır. Yamaç Evler, kentin önemli kamu binalarının bulunduğu caddede stratejik bir noktada konumlanmıştır. 7. yy'a kadar kullanıldığı düşünülen yamaç evler, dönemin refah seviyesini en iyi şekilde yansıtmaktadır

(Scherrer, 200, s. 140–146). Bunlardan birçok dönemin katmanlarını barındıran Yamaç ev 2 olarak adlandırılan yapı grubu incelenecektir(Lev. 24).

Yamaç ev 2 yapı grubunda, İmoparatorluk döneminin erken evresinde yapılmış olduğu düşünülen, altı adet peristylli konut bulunmaktadır (Lev. 24)¹⁵⁴. Bu konutlar kendi içlerinde avlunun etrafında dizili mekânlar bağlamında iki farklı gruba ayrılmıştır. İki konut tipinde de ana yapının merkezinde peristyl bulunmaktadır, ancak ilk grupta avlunun etrafında yaşam mekânları bulunur, ikinci grupta ise avluların sokağa açılan cephelerinde ön bir avlu bulunmaktadır. Karşılama mekânı olarak kullanıldığı düşünülen bu ön avlular oldukça gösterişli bir dekorasyona sahiptir (Zimmerman ve Ladstatter, 2011, s. 49-50).

Yamaç Ev 2 yapı grubunda bulunan Konut Birimi 1’de (Lev. 25) yapıya evin karşılama mekânı olan ve SR/1 olarak tanımlanan vestibulum’dan giriş yapılır. İçerisinde bir çeşme de barındıran bu mekân gösterişli bir şekilde dekore edilmiştir. Buradan ev halkının ana yaşam alanlarının merkezinde bulunan peristyl’e geçiş yapılmaktadır (Parrish, 1997, s. 579).

Yine aynı yapı grubunda bulunan Konut Birimi 2’de (Lev. 26), iki avlunun etrafında konumlanan mekânlar ve bu iki avlu arasında birbirine geçiş mevcuttur. Başlangıçta yapının girişinde bulunan mekânın (Lev. 23, SR/27) atrium olduğu düşünülmüş, ancak etrafındaki mekânları merkez niteliğinde birleştirmesi bağlamına aykırı olarak ana yapının girişinde bulunması daha sonrasında bu mekânın peristyl olduğunu göstermiştir (Rathymayr, 2010, s. 216).

Konut birimi 6’da da iki adet avlu bulunmaktadır (Lev. 27). Bunlardan ilki etrafı portikolarla çevrili ve doğrudan giriş ile bağlantılı olan peristylli avludur. Diğer bir avlu ise yapının güneybatısında SR/36 olarak adlandırılan mekândır. İçerisinde yeraltı suyunun olduğu bir havza ve bu alandan çok daha küçük olan impluvium

¹⁵⁴ Parrish, metninde Yamaç Ev 2 yapı grubunu beş konut kapsamında tanımlamıştır (Parrish, 1997, s. 579).

yer almaktadır. İmpluvium'un yeraltı havzasından daha az bir alan kaplaması sebebiyle bu mekânın atriumdan esinlenilmiş bir avlu olduğu düşünülmektedir (Rathymayr, 2010, s. 217).

Yamaç Evler'de bulunan konutlara girişteki karşılama odalarının zengin dekorasyonları Roma konutlarına benzerlik gösterir (George, 2004, s. 19). Konutların içerisindeki dekorasyonlar, duvar resimleri, avlularda bulunan çeşmeler hem Yunan hem Roma mimarisinin etkisinde olması Roma'ya ait olarak değerlendirilmektedir. Roma İmparatorluğu'ndaki dönemsel sanata paralel olarak seçildiği düşünülmektedir(Parrish, 1997, s. 579-580).

Buna karşılık Ephesos'daki konutlarda Roma mimarisine özgü büyük bahçelerin kullanılmaması, Yunan kültürü ile bağlantılı olarak büyük bahçelerin kentteki konutlarda bulunmaması gerektiğini düşünmeleri ile bağlantılı görülmektedir (Thür, 2016, s. 651). Kentteki konutların direk cadde ile bağlantısının olmaması da Olynthus'daki Yunan konut mimarisinin özelliklerindedir. (George, 2004, s. 19). Bununla beraber Ephesos'daki çoğu konuta ait avluların atrium ya da peristyl olmasıyla alakalı tartışmalar olmuştur. Konutlarda bulunan atriumun Roma'ya özgü bir mimari özellik olduğu düşünülerek, kentteki Roma'lı kimliğini benimseme durumu bir diğer tartışma konusudur (Aslan, 2019, s. 51)

3.2.2. Zeugma

Günümüzde Gaziantep iline bağlı Nizip ilçesinde bulunan Zeugma kenti, MÖ 3 binden itibaren iskân edildiği düşünülen bu bölgede, MÖ 300'de Büyük İskender'in bu bölgeyi fethetmesiyle I. Seleukos buraya atanması ile kurulmuştur. I. Seleukos, fırat nehrinin iki yakasında yeni kenti inşa etmiş, iki yakası bir köprü ile bağlanan kentin adı da buradan gelmiştir (Appian, 1980, s. 57). MS 17 yılında Roma hâkimiyetine geçen kent, İmparatorluğun doğu sınırında olması stratejik konumu bağlamında oldukça önemli bir kent olarak görülmesine sebep olmuştur (Görkay 2011, s. 143).

Zeugma kentinde bulunan konutlarda Roma ve Grek konut mimarisine ait özelliklerin birlikte kullanıldığı görülmektedir (Görkay, 2011, s. 149). Kentteki avlulu konut tipolojisine örnek olarak Poseidon Evi ve Çeşmeli Ev incelenecektir.

Poseidon Evi, mimari planlamasının yanında mozaikleriyle de kentteki önemli yapılarıdır (Lev. 30). Poseidon evi, sonraki evlerde birleştirilmiş olan A ve B olarak isimlendirilen iki yapı biriminden oluşmaktadır. İki yapıda da Hellen tarzı peristyle etrafında aksel olmayan bir aksta mekânların düzenlendiği görülmektedir. Birim B de avlu yapının güney batısında, Birim A yapısında avlu yapının batı cephesindedir. Avlulara açılan gösterişli kabul odalarında Yunan Mitolojisinden sahnelerin betimlenmiştir. (Görkay, 2017, s. 187).

Kentteki Çeşmeli Ev'in avlusu yapının merkezinde bulunmaktadır (Lev. 31). Avlunun güneyinde tablinium, batısında ise birbiri ile bağlantılı üç adet oda yer almaktadır. Avlunun hemen kuzeyinde latrina bulunmaktadır. Kullanımının Roma Döneminden önce başladığı düşünülen latrina'nın kentteki su sisteminin erken dönemden beri kullanıldığını göstermektedir (Tobin, 2013, s. 97).

Zeugma'da bulunan konutlar genel anlamda dekorasyonları ile ön plana çıkmaktadır. İmparatorluk dönemi mimarisinden etkilendiği yerlerde dahi kentlilerin dekorasyonda Roma ve Yunan geleneklerine ait unsurlar kullandığı görülmektedir (Aslan, 2019, s. 51).

3.2.3. Priene

Günümüzde Aydın'nın Söke İlçesinde yer alan Priene kentinin antik kaynaklarda MÖ 7 ve 6. yy'larda ismi geçmekle birlikte tam olarak nerede bulunduğu bilinmemektedir. MÖ 4. yy'da Mykale Dağı'nın yamacında kurulduğu bilinen kent, Büyük İskender tarafından ziyaret edilmiş ve buraya inşa faaliyetleri için destek sağlamıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra ise kent Seleukoslar yönetimine

girmiştir. Ptolemaioslar ve sonrasında Romalılar'ın yönetiminde olan kentin MS 3. Yy'a kadar kendi sikkelerini bastığı bilinmektedir (Rumscheid, 2000, s. 3-21).

Kent, Milet'li Hippodamos planına göre kurulmuştur. Birbirini dik kesen sokaklardan oluşan kenttin en önemli özelliği aynı tipolojideki konut planlarıdır. Ancak Hellenistik dönemde artan nüfus ile birlikte Erken İmparatorluk dönemi de dahil olmak üzere kentteki tip konutlar, planlara eklenen yeni mekânlar ile değişime uğramıştır (Ferla, 2005, s. 194).

Avlulu konut tipolojisinin Geç Hellenistik ve Erken İmparatorluk dönemindeki değişimi üzerinden okunabilmesi bağlamında kentteki 33 no.'lu konut incelenmiştir (Lev. 28). Kentteki konutların Roma döneminde genişletilerek dönemin mimarisine göre az da olsa değiştirildiği belirtilmektedir (Ferla, 2005, s. 196). 33 no.'lu konutun güney cephesinden dar bir koridor ile giriş yapılır. Yapının sol cephesinde peristylli bir avlu ve etrafında mekânlar bulunmaktadır. Yapının sağ cephesinde ise avlu etrafında dizilmiş mekânlardan oluşan ikinci bir yaşam alanı bulunmaktadır. Toplam yirmi altı odadan oluşan konutun sol tarafındaki peristylli alanın erkeklerin kullanımına ayrıldığı, sağ taraftaki avlulu alandaki mekânların ise kadınlar için ayrıldığı bilinmektedir (Bozkurt, 2002, s. 85).

Geç Hellenistik ve erken dönem Roma mimarisinin özelliklerini bir arada barındıran bu konutta, Roma dönemi ile birlikte konutlardaki değişime uyum sağlandığı görülmektedir. Roma döneminde konutlarda kadın ve erkeklere dayalı mekânsal ayrımın yapılmadığı bilinmekle beraber, Priene kentinde yerel geleneklerini ya da Yunan geleneklerin korunduğu söylenebilir (Aslan, 2019, s. 51).

3.2.4. Aphrodisias

Günümüzde Aphrodisias antik kenti, Aydın İli'nin Karacasu ilçesi sınırlarında, Babadağ'ın önündeki ova üzerinde bulunmaktadır.

Bölgede MÖ 5.yy'dan itibaren yerleşimin olduğu bilinmekle birlikte, MÖ 2. yy'dan itibaren kent devleti olmuş, Augustus'un bu kente oldukça önem vermesi ile birlikte de vergi muafiyeti gibi ayrıcalıklara sahip olmuştur. MS 3. yy'dan itibaren ise Karia- Frigya Eyaleti'nin başkenti konumunda olan Aphrodisias kentinde Anadolu ve Yunan geleneklerini sürdürebilmiş aynı zamanda diplopamatik bağlamda önemli bir konuma sahip olduğu bilinmektedir (Ratte, 2008, s. 30-35).

Kentte, konut mimarisi bağlamında atriumlu konut olarak adlandırılan yapı incelenecektir (Lev. 27). Kuzey ve güney aksında dağınık bir biçimde planlanmış olan konutun güneydoğusunda ve kuzey kısmında iki avlusu bulunmaktadır. Konutun ilk kullanımının Geç Hellenistik dönemde tek konut olarak başladığı ancak Erken İmparatorluk döneminde ise iki parçadan oluştuğu düşünülmektedir. İmparator Nero döneminde yapımı tamamlanmış olan Sebasteion yapısının konuta eklenmesi ile birlikte, konutun Sebasteion'a bakan kısmının daha gösterişli bir biçimde dekore edildiği düşünülmektedir (Lockey, 2010, s. 105-107).

Geniş bir kapı ile giriş yapılan yapı, Hellenistik ve Roma dönemlerinde kullanıldığı ve peristylin daha sonradan eklendiği düşünülen bir avluya açılmaktadır (Lev. 29). Kamusal alan ile direk bağlantılı olan bu avlunun etrafının son evrede fiske ile çevrildiği bilinmektedir. Oldukça gösterişli bir dekorasyona sahip olan girişteki avlunun hemen karşısında exedra yer almaktadır. Konutun kentteki konumu ve kamusal alan ile özel alan arasındaki geçiş niteliğindeki avlulu alana sahip olması, konutun kentteki seçkin bir bireye ait olabileceğini göstermektedir (Lockey, 2010, s. 105-107).

3.2.4. Daphne

Bugünkü adıyla Harbiye olan Daphne Antik Kenti, Hatay İli sınırında, Antakya'nın 6 km güneyinde, bir kenarı Asi Nehrine paralel, üç tarafı ise dik yamaç ile çevrelenmiş bir konuma yerleşmiştir. Kent, Büyük İskender'in generallerinden I. Seleukos tarafından MÖ 4. yy'da kurulmuştur. Kent, bulunduğu korunaklı konum

ve doğal zenginlikleri sayesinde kısa zamanda ekonomik olarak gelişmiştir (Özdilek, 2014, s. 219).

Daphne bölgesinde yapılan kazılarda Roma villaları ortaya çıkarılmıştır. Yapımı MS 2 ve MS 6. yüzyıllar arasına tarihlenen villalara farklı dönemlerde farklı eklemeler yapıldığı belirlenmiştir. Villaların döşemelerinden ve duvarlarından birçok gösterişli mozaik çıkartılmıştır (Redford, 2014).

2 numaralı Roma Evi, Harbiye (Daphne) bölgesinde, Menander Evi denilen, büyük bir komplekstir. Eklemelerle birkaç evden oluşan yapı, MS 2 yüzyıl ve MS 6 yüzyıl arasında yapılmış ve çok sayıda tadilat gördüğü anlaşılmıştır. En geç dönem yapıldığı düşünülen ortadaki büyük havuz tuğladan inşa edilmiş ve yapım sırasında etrafındaki duvarlarda da değişiklik yapıldığı belirlenmiştir. Menander Evi'nde de avlular ve tricliniumlar bulunmaktadır. Odaların döşemelerinde değişik figürlü mozaikler bulunmuştur (Lev. 32) (Kondoleon, 2001) (Usman, 1958).

Diğer villa ise Daphnede bulunan Psyche's Ship evidir(Lev. 30). Kuzeydeki dar alandan girilen konutta, girişin karşısındaki oda, kolonlu bir galeriye açılan triclinium'dur. Galerinin güneyindeki duvarda 5 adet niş vardır. Burada Yunus figürlerinin bulunduğu bir su havuzu bulunmaktadır. Villanın planı merkezi bir mekân kurgusuna sahiptir. Bu villaya ait başka odalar olduğu da düşünülmektedir. Odaların döşemesindeki mozaiklere göre villa MS 2 ve 3. yüzyıldan tarihlendirilmektedir (Yüksel, 2001) (Lev. 33).

3.3. LYKİA KENTLERİNDE ATRİUMLU KONUT MİMARİSİ

Lykia şehirlerinde, kamu yapılarına kıyasla konut yapılarının daha az açığa çıkmış olduğu söylenebilir. Bunun temel sebebi konut yapılarının daha küçük ölçekte olması, kamu yapılarına nazaran sağlamlıklarının daha az olması ve sürekli kullanım halinde olmasından dolayı ekonomik, siyasi ve sosyal değişimlerden daha fazla etkilenmesi olarak düşünülebilir. Bu bağlamda detaylı

bir şekilde incelenmiş Ksanthos Antik kentinde bulunan Roma Villası incelenmiştir.

3.3.1. Ksanthos

Günümüzde Antalya İli, Fethiye- Kaş karayolu üzerindeki Kınık Beldesi'nde yer alan şehir, Antik Dönemde Lykia Bölgesine başkentlik yapmıştır. Ksante Nehri'ne bakan sarp bir kayalık üzerine inşaa edilmiş olan kent, doğuda bir vadi, batıda nehir kıyısı ve kuzeyde bir tepe ile çevrilerek doğal olarak korunaklı bir kentti (Courtils- Cavalier, 2001, s. 163).

Ksanthos kentinde bulunan atriumlu ev, kent akropolünün üzerinde tiyatronun yanında konumlanmıştır. Yapı, kuzeydoğusunda bulunan apsisden dolayı başlangıçta dini bir yapı olarak yorumlanmış, fakat bu apsisin güneye bakması ve Likya'da bu şekilde düzenlenmiş geç antik kilise bulunmaması yapının dini bir yapı olmadığını göstermiştir (Manière-Lévêque, 2007, s. 475).

Yapı, Geç Antik dönem mimarisinde görülen büyük bir merkezi sütunlu avlu etrafında dizili birçok mekândan oluşmaktadır (Lev 34). Yaklaşık 400 m2 alana sahip olan avlunun etrafında on dört granit sütundan oluşan üç sütun dizisi sıralanmıştır. Avlunun etrafında Geç Antik evlerinde görülen bir dizi çeşme bulunmaktadır. Yapının Roma döneminde karşılaşılan ve doğrudan avluya açılan tablinium benzeri büyük bir odası mevcuttur. Hem kentte bulunduğu konum, hem de içerisindeki gösterişli mermerler, mozaikler çeşmeler, apsidal salonlar yapının bir güç sembolü olarak inşaa edildiğini göstermektedir (Özgenel, 2006, s. 558; 2022, s. 172).

Yapının toplamda evresi bulunmaktadır. Ele geçen arkeolojik verilere göre orijinal planı MS 4. yy ortalarına tarihlendirilmektedir (Manière-Lévêque, 2007, s. 475).

3.5. ARYKANDA'DA ATRIÜMLÜ KONUT MİMARİSİ ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİNİN NEDENLERİ VE LİKYA BÖLGESİ'NİN ROMALILAŞMASI SÜRECİ

Lykia Bölgesi, Anadolu'nun Teke yarımadasında bulunan tarihi bir bölgededir. Tarih boyunca değişmiş olan sınırlarının en geniş haline Roma döneminde ulaştığı, batı sınırının İndus Vadisi, kuzey sınırı ise Kabalia'nın güneyinde olduğu bilinmektedir. Lykia bölgesi tarih boyunca Akdeniz'de hakim olduğu stratejik konumundan dolayı oldukça önemli bir bölge olarak görülmüş, bu bağlamda birçok devletin ilgisini çekmiş ve hakimiyeti altına girmiştir.

Farklı dönemlere ait arkeolojik verilerin bulunduğu Lykia Bölgesinde, Klasik Dönem'in son evrelerine kadar bölgeye hakim olan Lykialıların etkileri görülmektedir. Hellenistik dönem ile birlikte Hellen kültürünün etkileri özellikle MÖ 2. yy'dan sonra mimari buluntular üzerinden izlenebilmektedir. Roma etkileri ise bölgede MS 1. yy ile birlikte kendisini göstermiştir.

Kentteki günümüze kadar gelebilmiş olan yapılar çoğunlukla Roma Dönemi yapılarıdır. Klasik ve Hellenistik döneme ait kalıntıların ise Roma Dönemi etkileri ile harmanlanmış olduğu görülmekle birlikte Lykia kentlerinde Roma Dönemi ile gelişen mimari ve kentsel değişimin, bölgenin geleneksel mimarisi ile birleştiği söylenebilir.

Lykia Kentlerinin Roma kültürü ile karşılaşması, Romanizasyon süreci bağlamında çok yönlü bir etkileşim halinde olmuştur. Kentler, Roma kültürü karşısında yeniden inşa edilmiş, Klasik ve Hellenistik Döneme ait çoğu yapı, Roma etkisi altında revize edilmiştir. Kentlerdeki Roma mimarisinin sağladığı Roma kültürü, bölgenin yerel mimarisi ve kültürel gelenekleriyle de birleşerek Lykia Bölgesinin Roma İmparatorluğu hakimiyetinde kendine has bir eyalet kimliğinin oluşmasına sebep olmuştur.

Lykia Bölgesi konut mimarisine genel olarak incelendiğinde, konuyla alakalı olarak yapılan araştırmaların yetersizliği ile birlikte bölgenin topoğrafyasından dolayı konutların anakaya kesilerek düzenlendiği söylenebilir. Konutların

kullanıcılarına göre farklılaşmasını yanında çoğunlukla iki katlı olan yapıların alt katlarının yığma taş ile yapıldığı, günümüze çoğunlukla ulaşmamış olan üst katlarının ise daha dayanıksız bir malzemeden yapılmıştır.

Teze konu olan Doğu ve Batı Villaları, Roma Dönemi konut mimarisinin ayırcı özelliği olan konutlardaki atrium kullanımı ile gerek Lykia Bölgesi gerekse Arykanda Antik Kenti ölçeğinde farklılaşmaktadır.

Batı Villası, kentin batı terası boyunca devam eden ve Arykanda'nın geleneksel mimarisi içerisinde yer alan Teras Evler ve kentin batı girişinde bulunan alan arasına yerleşmiştir. Kentin geleneksel mimarisine hakim batı aksında, civarındaki konutlara benzemeyen bu yapının, hem plan hem de malzeme bağlamında önceden planlanarak inşaa edildiği açıktır. Kareye yakın bir formda planlanmış olan yapı, içerisinde barındırdığı birimler, mozaik süslemeleri ve plan biçimi ile Roma İmparatorluk Dönemi yapılarının çoğu özelliğini göstermektedir. Kentte yaşayan güçlü birisine ait olduğu düşünülen bu konut sahibinin, Roma'ya aidiyet hissini sahip olduğu konutun mimarisi üzerinden göstermektedir.

Batı Villası'nın hemen doğusunda bulunan Doğu Villası, erken dönemde, mevcut konut alanının güneyinde, Helios Tapınağının doğusunda bulunan Yamaç Evlerdeki plan örneklerinin benzeri bir oda ve ön avlu ile geçiş yapılan plan tipinde olduğu düşünülmektedir. Konutun, Roma etkisi, kentteki nüfus yoğunluğu, hemen batısında bulunan Batı Villası'ndan da etkilendiği düşünülerek bir avlu etrafında zamanla tekrar yapılandığı söylenebilir. Doğu Villası'nda bulunan mozaik verilerine de dayanarak İmparatorluk Döneminde, konutun Romalı evine benzetilmeye çalışılmış olabileceği düşünülmektedir.

Tüm bu incelemeler ışığında, Arykanda Antik Kenti'nde bulunan Doğu ve Batı Villaları mimari özellikleri bağlamında, hem Lykia Bölgesi hem de Arykanda Kenti'nin Romalılaştırma sürecinin tezahürü niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, Arykanda Antik Kentinde bulunan ve kentte diğer konutlardan farklılaşarak ortaya çıkmış olan avlulu konut tipolojisine örnek oluşturan Doğu ve Batı Villaları Lykia Bölgesinin Romalılaştırma süreci üzerinden incelenmiştir.

Başlangıçta Arykanda Antik Kenti tarihinden ve kentin oluşum aşamalarından bahsedilmiştir. Tarih boyunca hem siyasi hem de ekonomik olarak değişen kentin topoğrafyasından ve zaman içerisinde değişen yaşam alanları ile kentin sivil mimarisinden bahsedilmiştir. Tüm bu incelemeler ışığında Doğu ve Batı Villaları'nın kentteki konumları ve mimari özellikleri bağlamında diğer yapılardan farklılaştıkları tespit edilmiştir.

Tez konusu olan Doğu ve Batı Villalarının mimarisi, yapıların tek tek mekânları üzerinden gerek malzeme gerekse yapım teknikleri bağlamında incelenmiştir. Avlulu konut tipolojisine sahip olan bu yapılarla ilgili olarak çıkan veriler doğrultusunda Doğu ve Batı Villaları'nın yapım evreleri önerilmiş ve bu evrelerdeki restitüsyon önerileri çizimler ve üç boyutlu canlandırmalar ile ifade edilmiştir. Yapıların kentteki mimari bağamları içerisinde, kent tarihi de göz önünde bulundurularak yapı evrelerinin tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışmanın "Değerlendirme" bölümünde başlangıçta Roma döneminde atriumlu konut mimarisi incelenmiştir. Bir avlu biçimi olan atriumlu konut mimarisinin tarihi Roma'nın çok öncesine dayanmaktadır. Ancak İmparatorluk Döneminde, Roma'nın imzası niteliğinde atriumlu konutlar görülmektedir. Belli bir simetrik düzen içerisinde avlunun etrafında düzenlenen mekânlardan oluşan bu konutlar Hellenistik Dönem yapılarından farklılaşırlar. Romalı yaşam pratiklerine dayalı mekân kurgusu ile öne çıkan konutlar, gösterişli avlular, karşılama alanları, yaşam alanları ile bu dönemdeki Romalı evinde hangi mekânın ne işlevde kullanıldığını saptamayı mümkün kılmıştır. Bir Romalı nasıl yaşar sorusunun cevabı niteliğindeki benzer tipolojideki bu konutlarda, Hellenistik Döneme özgü olan perystyl ile birleşerek atrium-perystyl tarzı Roma Dönemine ait bir konut tipolojisi ortaya çıkmıştır.

Tez çalışmasının devamında atriumlu konut mimarisi Anadolu'daki örnekler üzerinden incelenmiştir. Burada yapılan inceleme sonucunda Roma dönemi etkilerinin açıkça görüldüğü konut mimarisinde, Roma Dönemi konut mimarisinin bire bir örnek alınmadığı, yerel kimlikler üzerinden Anadolu'da Roma konutunun yeniden tanımlandığı görülmüştür.

Araştırmanın devamı Lykia Bölgesi atriumlu konut mimarisi üzerinden devam etmiş, ancak elde edilen sonuçlarda yeterli veri olmaması sebebi ile bölgenin genel sivil mimarisinden kısaca bahsedilmiştir. Arykanda kenti ölçeğinde incelenen Arykanda Geleneksel Konut Mimarisi ile Doğu ve Batı Villaları'nın kentteki diğer konutlar ile benzer ve farklılıkları incelenmiştir.

Tüm bu araştırmalar ışığında, Doğu ve Batı Villalarının gerek mimari gerekse kentte buldukları konumları ile Lykia Bölgesinin Romalılaşma sürecinden etkilenmiş yapılar oldukları söylenebilmektedir.

KAYNAKÇA

Modern Kaynaklar

- Akşit, O. (1971). *Helenistik Ve Roma Devirlerinde Likya*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Anderson, J. C. (2013). *Roman Architecture in Provence*. Cambridge University Press, New York.
- Aslan, N. (2019). *Roma Dönemi Mimarisinde Avlu Kullanımı ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Ephessos, Priene, Aphrodisias, Kremna, Sia, Zeugma Örnekleri Işığında*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Bayburtluoğlu, C. (1987). 1986 Arykanda Kazısı. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 9, c. 2, 127- 146. Ankara
- Bayburtluoğlu, C. (2003). *Yüksek Kayalığın Yanındaki Yer: Arykanda*. Homer Kitabevi, İstanbul.
- Bayburtluoğlu, C. (2008). 2007 Arykanda Kazısı. *ANMED*, 6, 6-9.
- Bayburtoğlu, C. (1988). 1987 Arykanda Kazısı Raporu. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 10, c.2, 187-195. Ankara.
- Bayburtoğlu, C. (1995). 1994 Arykanda Kazısı Raporu. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 17, c.2, 129-134. Ankara.
- Bergman, B. (2012). *Housing and Households*. The Roman World Oxford.
- Bozkurt, G. (2002). *Antik Priene Kenti Konut Mimarisinde Açık ve Kapalı Mekân İlişkilerinin Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Bradley K.R. (1991). *Discovering the Roman Family: Studies in Roman Social History*. New York.
- Courtils, J.- Cavalier, L. (2001). The City of Xanthos from Archaic to Byzantine Times. In D. Parrish (Ed.), *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies*

on Aphrodisias, Ephesos, Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos.
148-171

- Dinç, S. (2010). *Hellenistik ve Roma Çağlarında Lykia'da Kent Birlikleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ellis, S. P. (2000). *Roman Housing*, London.
- Ellis, S. P. (2006). Middle Class Houses In Late Antiquity, 3(1), 413-437.
- Ercan, A.K. (2018). *Lycia and Rome: An Architectural Encounter*. Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Ferla, K. (2005). *Priene*. Athens, Greece: Harvard University Press.
- Foss C. (1979) *After Antiquity: A Late Antique, Byzantine and Turkish City*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Foss, C. (1994). The Lycian Coast in Byzantine Age. *Dumbarton Oaks Papers*, (48), s. 1-52.
- George, M. (2004). Domestic Architecture and Household Relations: Pompeii and Roman Ephesos. *Journal for the Study of the New Testament*, 27(1). 7–25.
- Görkay, K. (2011). Zeugma Roma Dönemi Konutları. *Actual Archaeology Magazine* 1. 36-51.
- Gürgezoğlu, A. (2006). *Arykanda Konut Mimarisi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Harrison, R. M. (2001). Arykanda-Arif. Young, W. (Ed.), *Mountain and Plain, from the Lycian Coast to the Phrygian Plateau in the Late Roman and Early Byzantine Period*, 38-47, fig. 70-72.
- Hellenkemper, H. , Hild, F. , Koder, J. (2004). *Tabula imperii Byzantini 8: Lykien und Pamphylien*. Wien: Vlg der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- İplikçioğlu, B. (2006). Zwei Statthalter vespasianischer Zeit und "Große" Therme in Inschriften von Olympos (Lykien). *AAWW* 141/2, 75-81, Wien.

- Kavas, K. R. (2012). A Critical Review of The Roman Atrium House: Reading The Material Evidence on “Atrium”(1). *METU JFA*, (2), 143-155.
- Knight, C. (1994) The Spatiality of the Roman Domestic Setting: An Interpretation of Symbolic Content. C. Briganti ve K. Mezei (Ed.) *The Domestic Space Reader*. London Toronto: University of Toronto Press.
- Ladstatter, S. (2012). *Yamaç Ev 2 Arkeolojik Bir Rehber*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Lockey, I. (2010). *The Atrium House at Aphrodisias, Caria*. Doktora Tezi. New York.
- Manière-Lévêque A.-M. (2007). The House of the Lycian Acropolis at Xanthos. Lavan L., Özgenel L., Sarantis A. (Ed.). *Housing in Late Antiquity: from Places to Shops*. Leiden, 475-494.
- N. Faulkner (2015). *Roma: Kartalların İmparatorluğu*. Yordam Kitap, İstanbul.
- Neumann, G. (1991). Der lykische Ortsname Arykanda. *Historische Sprachforschung /Historical Linguistics*, 104(2), 165-169.
- Owens, E. J. (1991). The Kremna Aqueduct and Water Supply in Roman Cities. *Greece & Rome* (1). 41-48.
- Özdilek, B. (2014). Daphne Kazısı, A. Özfirat - Ç.Uygun (eds.), *Hatay Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları*, Antakya, 219-250.
- Özgenel, L. (2006). Late Antique Domestic Architecture in Lycia: an Outline of the Archaeological and Architectural Evidence. In K. Dörtlük, B. Varkıvanç, T. Kahya, J. des Courtils, M. Doğan Alparslan, & R. Boyraz (Eds.), *The IIIrd Symposium on Lycia, 07-10 November 2005, Antalya, Symposium Proceedings*. Antalya: Suna & İnan Kıraç Research Center For Mediterranean Civilizations. 557-573.
- Özgenel, L. et.al. (2022). The Nature of the “Courtyard House”: Sampling Late Antique Houses in Asia Minor. *The Palimpsest of the House: Re-assessing Roman, Late Antique, Byzantine, and Early Islamic Living Patterns*. Ed. Inge Uytterhoeven and Alessandra Ricci. İstanbul: Koç University Press, 165-177.

- Papaioannou, M. (2007). The Roman domus in the Greek World. *British School at Athens Studies, 15, Building Communities: House, Settlement And Society in the Aegean And Beyond.* 351-361.
- Rathmyr, E. (2010). Ladstätter, S ve Scheibelreiter, V. (Ed.). Atrien in Ephesos Zu Verteilerbereichen in Peristylhäusern Anhand Von Beispielen in Ephesischen Wohnbauten¹. *Städtisches Wohnen im östlichen Mittelmeerraum 4. Jh. v. Chr. 1. Jh. n. Chr. ÖAW Verlag;* 213-230
- Ratte, C. (2008). The founding of Aphrodisias. Ratte, C ve Smith, R. R. (Ed.) Aphrodisias Papers 4 New Research On The City And Its Monuments. *JRA, Supplementary Series Number 70.* 7-37.
- Rumscheid, F. (2000). *Küçükasya'nın Pompeisi Priene Rehberi* (S. Bulgurlu, Çev.). İstanbul: Ege Yayınları.
- Sancaktar, H. (2016). *Arykanda Akropolisini Kutsal Alanları ve Kültleri*. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi.
- Scherrer P. (2000). Ephesus: The New Guide, Ege Yayınları.
- Scherrer, P. (2001). The historical topography of Ephesos. *The Journal of Roman Archaeology Supplementary Series No. 45,* 57-95. Portsmouth, Rhode Island.
- Schuler, C. (2016). Hellenistik Dönem'de Lykia ve Lykia Birliği. (MÖ 4. - 1. yüzyıl). Lycia and the Lycian League in the Hellenistic Period (4th – 1st century BC). İşkan, H. ve Dünder, E. (Ed.), Lukka'dan Lykia'ya. Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi. From Lukka to Lycia. The Land of Sarpedon and St. Nicholas (s. 46-59) içinde. İstanbul.
- Seviç, F. (2022). *Arykanda Antik Kenti'ndeki Geç Antik Dönem Hamamları*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Şahin, S. (1994). *Die Inschriften von Arykanda*. Bonn: Habelt.
- Tek, A. T. (1994). *Arykanda Şehrinden Antik Cam Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.

- Tek, A. T. (1996). *Arykanda'dan Bulunan Antik Sikkeler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Tek, A. T. (2002). *Arykanda Kazılarında Bulunan Antik Sikkeler Üzerine Yenİncelemeler: 1971-2000 Sezonları*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Tekinalp, V. M. (2006). Arykanda Kenti Bizans Dönemi Mimari Plastik ve Liturjik Taş Eserleri. K. Dörtlük vd. (Ed.), *III. Lykia Sempozyumu*, 789-800. İstanbul: AKMED.
- Thür, H. (2016). Peristylegarten in Ephesos. C, Şimşek, E. Konakçı ve B. Duman (Ed.) *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan* (s. 641-664). İstanbul: Ege Yayınları.
- Tobins, J. (2013). The Houses: Domestic Architecture, Dated Deposits, and Finds in Context. W. Aylward (Ed.). *Excavation at Zeugma, Conducted by Oxford Archaeology I*. 71-118
- Troxell, H.A. (1983). *Coinage Of The Lycian League (Numismatic Notes and Monographs)*. New York: American Numismatic Society.
- Vicente, A. C. (2014). The Peristyle House And Porticated Court House: Similarities and Differences Between The Two. XVIII CIAC: *Centro y Periferia en el Mundo Clásico*. Merida, 1013-1017.
- Wallace-Hadrill, A. (1988). The Social Structure of the Roman House. *Papers of The British School at Rome* (56). 43-97.
- Wallace-Hadrill, A. (1994). *Houses and Soceity in Pompeii and Herculaneum*. New Jersey: Princeton University Press.
- Yaman, A. (2018) *Arykanda Geç Antik Dönem Mahallesi Seramikleri*. Doktora Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Zimmermann, N. ve Ladstatter, S. (2011). *Wall Painting in Ephesos from The Hellenistic to the Byzantine Period*. İstanbul: Ege Yayınları.

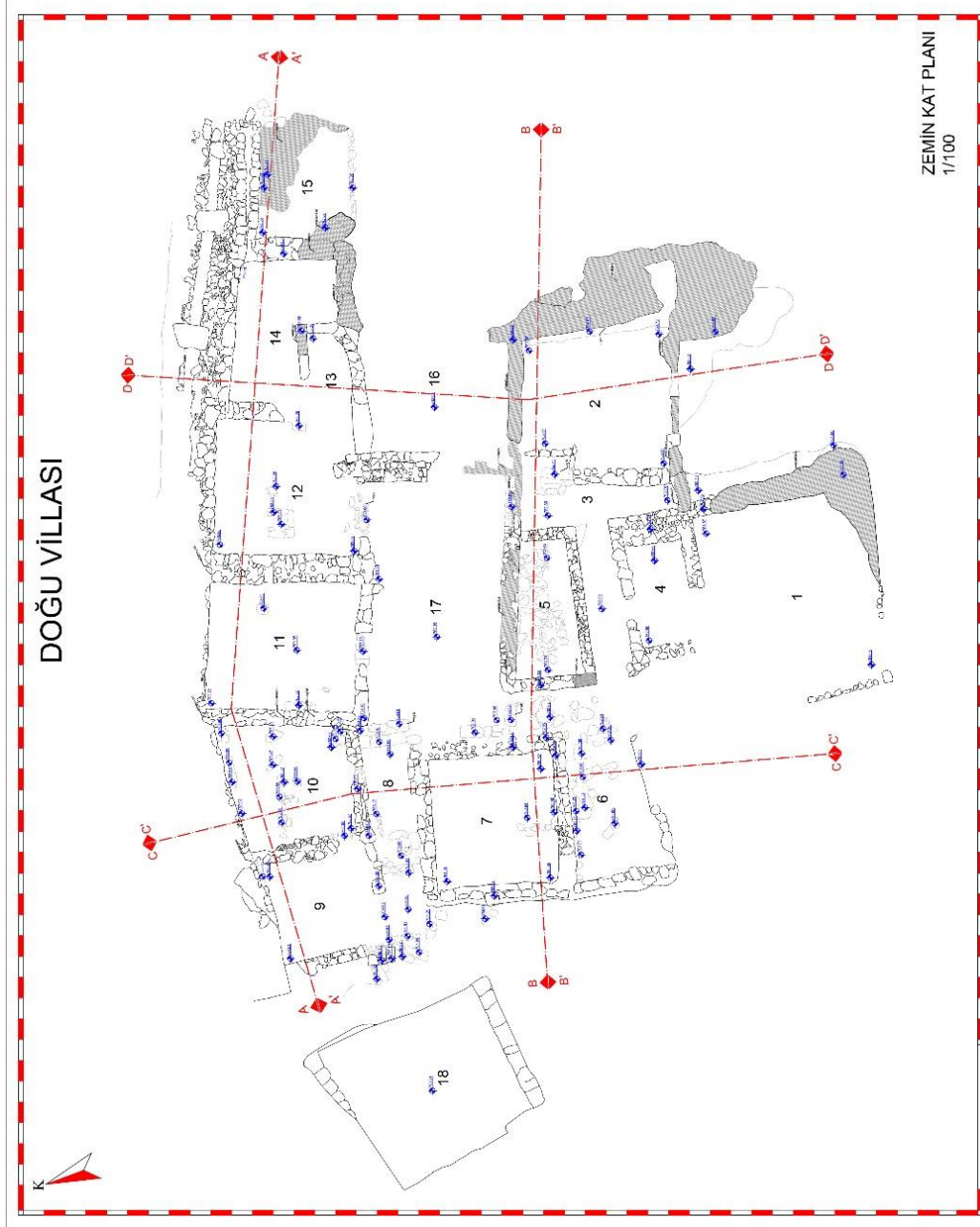
Antik Kaynaklar

Appian, *Roman History*, Vol. II (H. White, Çev. 1980)

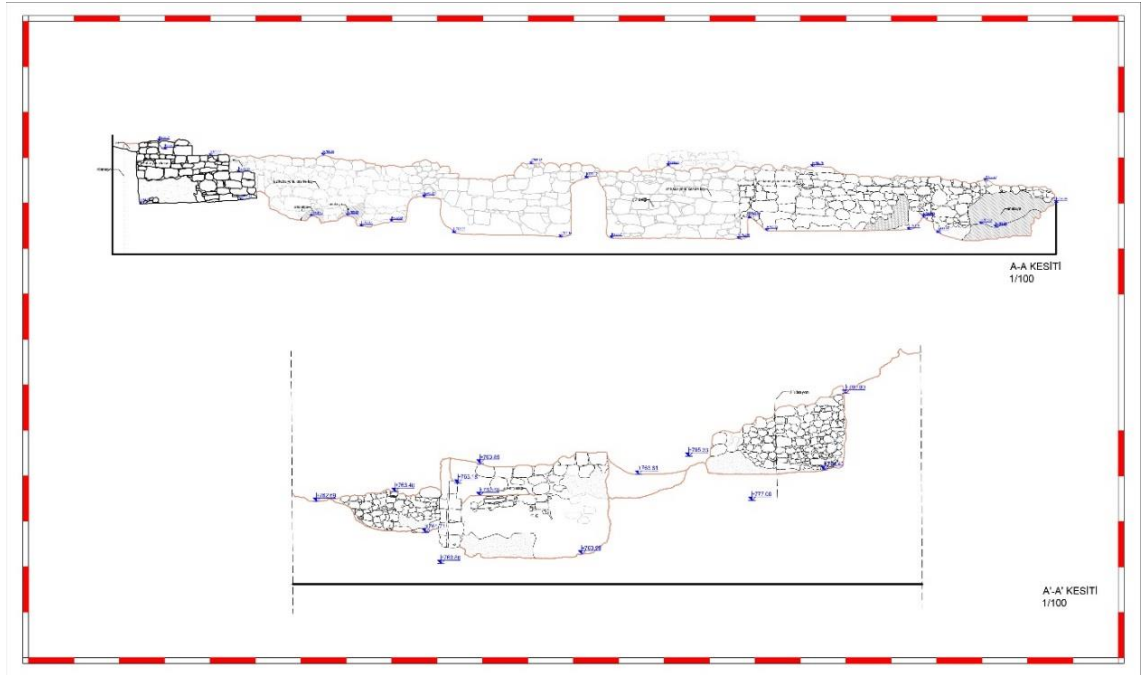
Pindaros, S. (1986). *The Olympia Odes* (Sir J. Sandys, Çev.). New York: The Macmillan Co.

Strabon, *Geographica*, (Anadolu XII, XIII, XIV), (A. Pekman. Çev. 1974). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

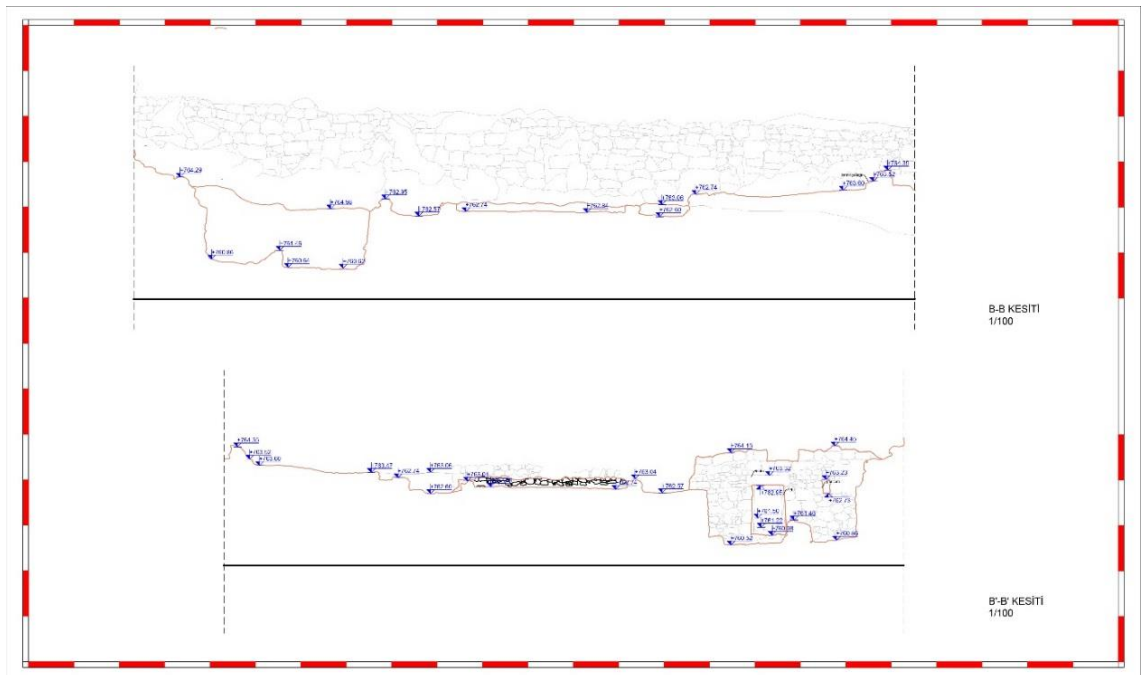
EK 1. PLAN VE ÇİZİMLER LİSTESİ

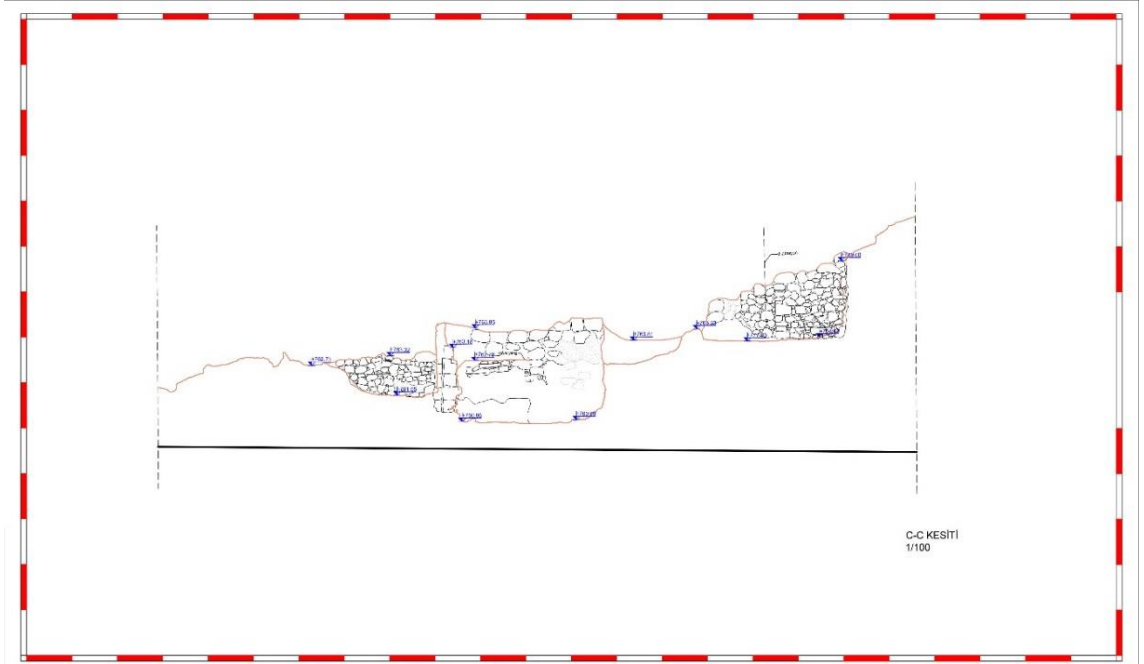
Plan 1: Doğu Villası Zemin Kat Planı

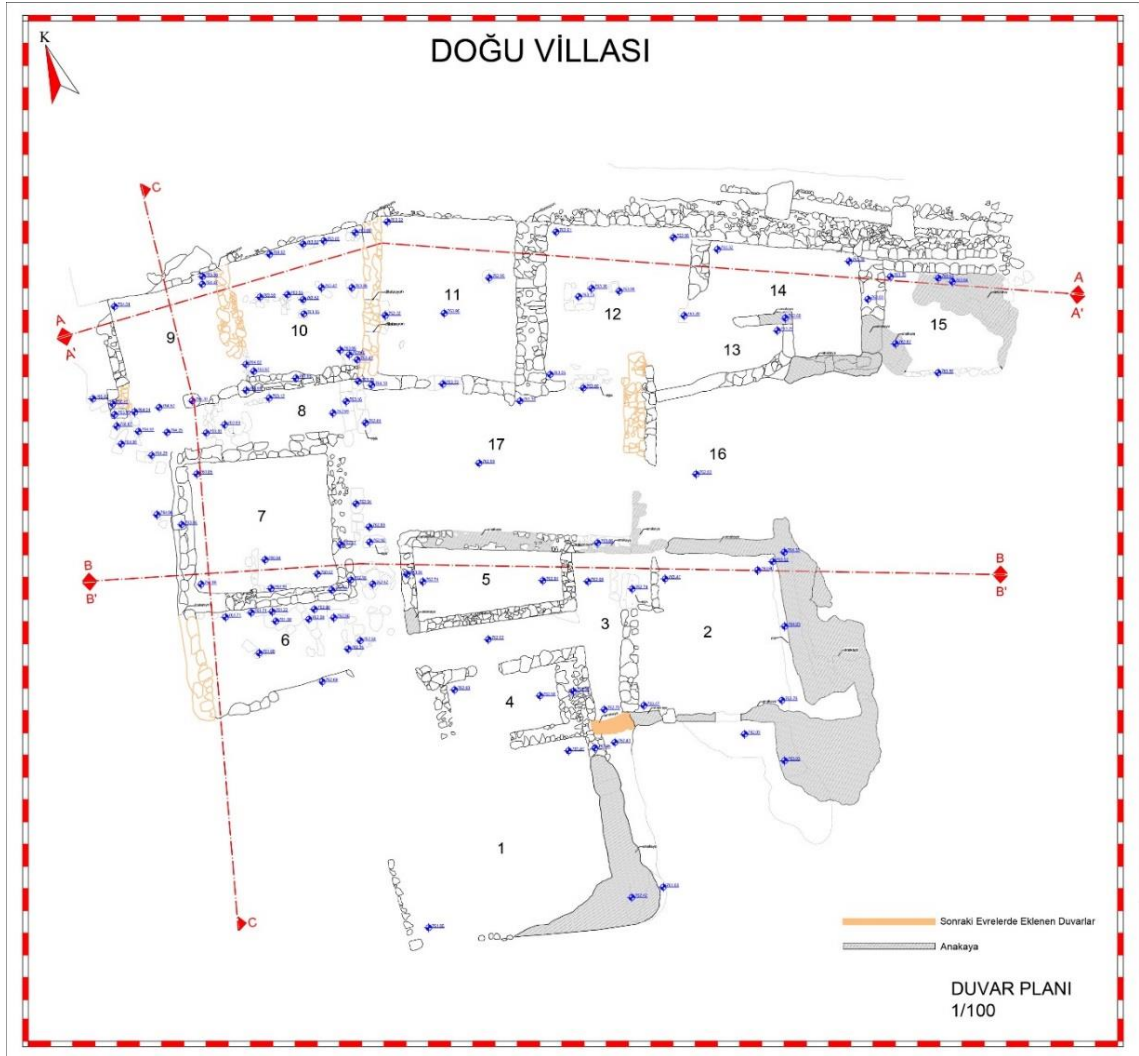
Çizim 1: Doğu Villası A-A ve A'-A' Kesiti

Çizim 2: Doğu Villası B-B ve B'-B' Kesiti

Çizim 3: Doğu Villası C-C Kesiti

Plan 2: Doğu Villası Dilatasyonlu Duvar Planı

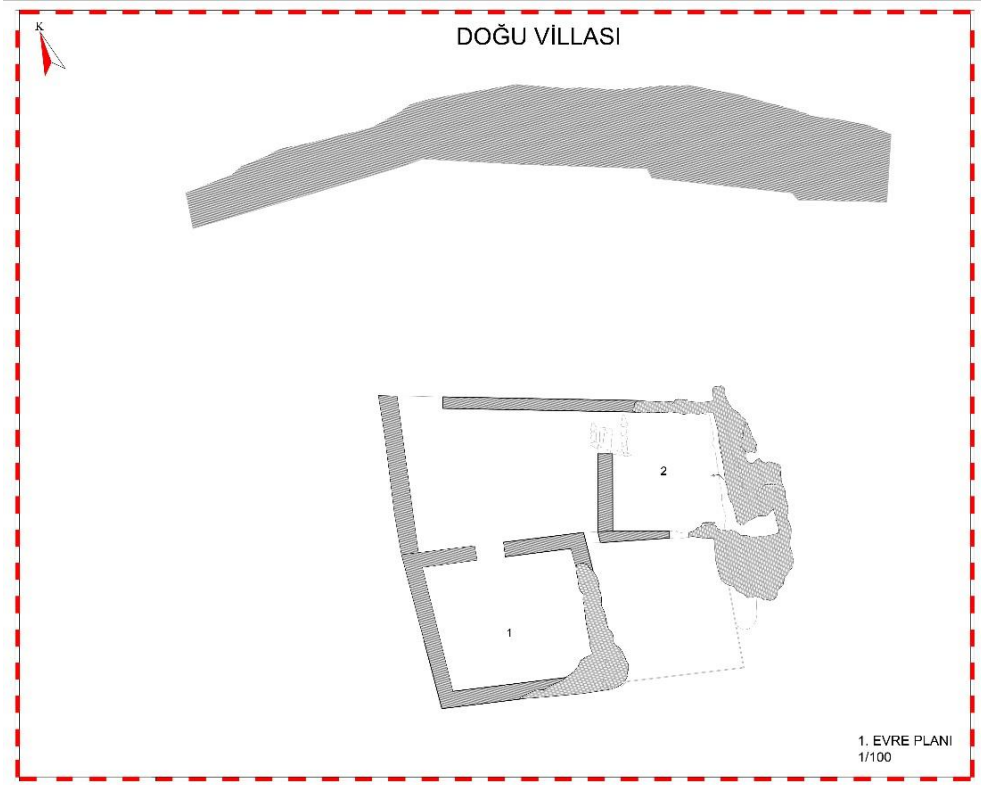
Plan 3: Doğu Villası Dilatasyonlu Duvar Şeması

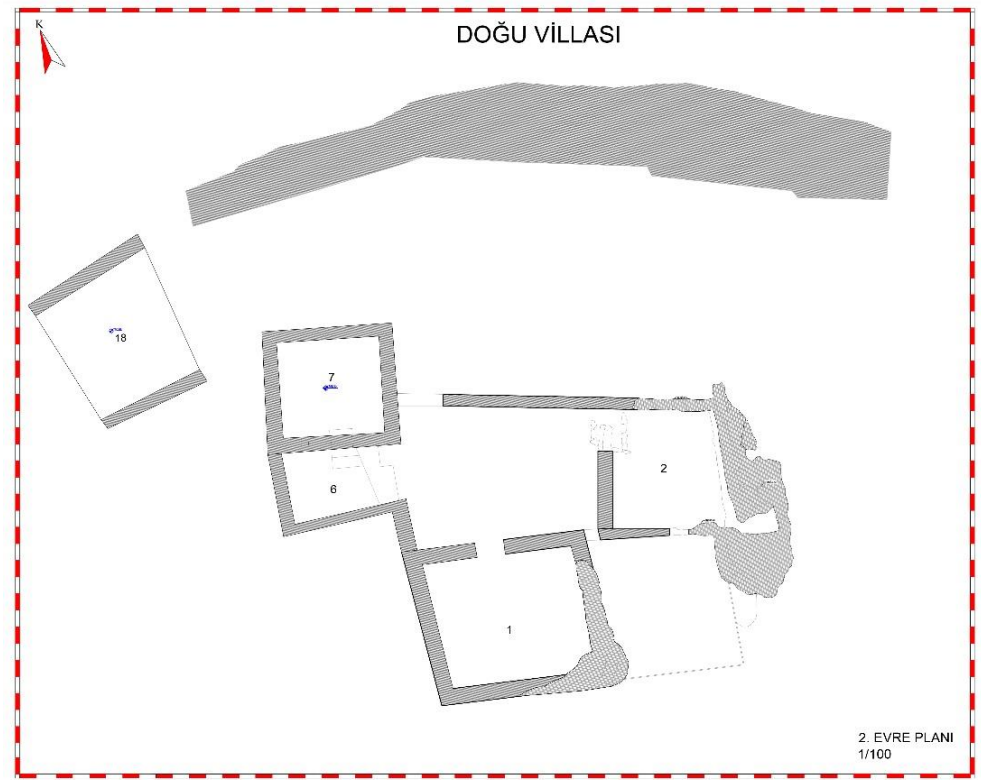
Plan 4: Doğu Villası'nın Levha 7' ye göre Şematik Planı

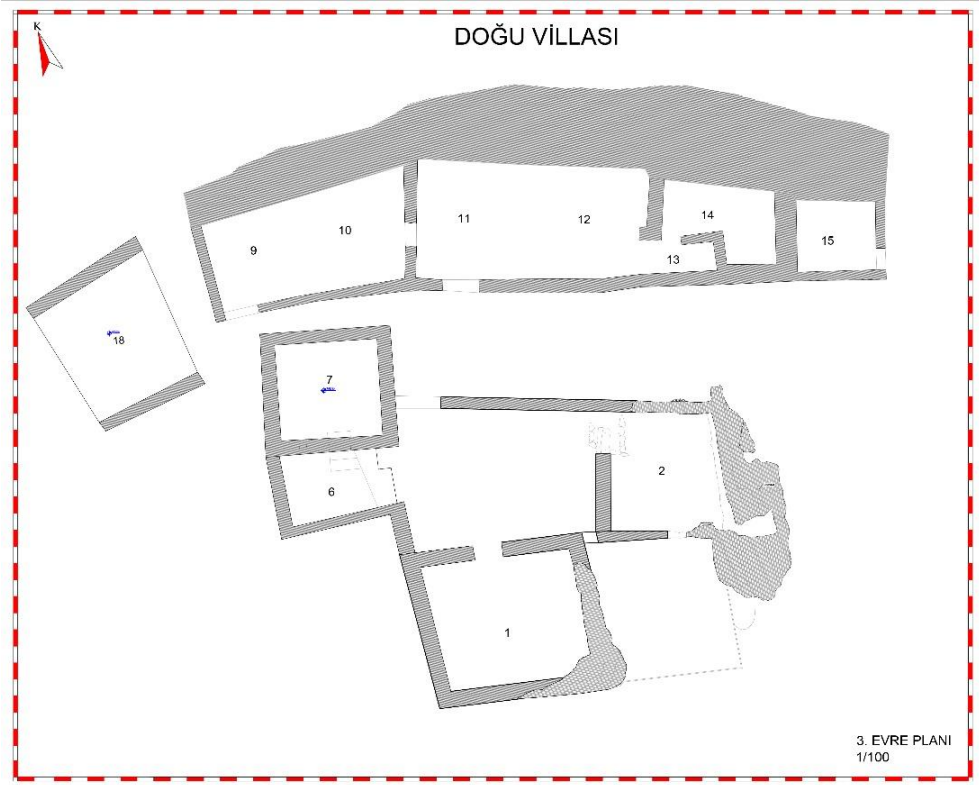
Plan 5: Doğu Villası Evreleri

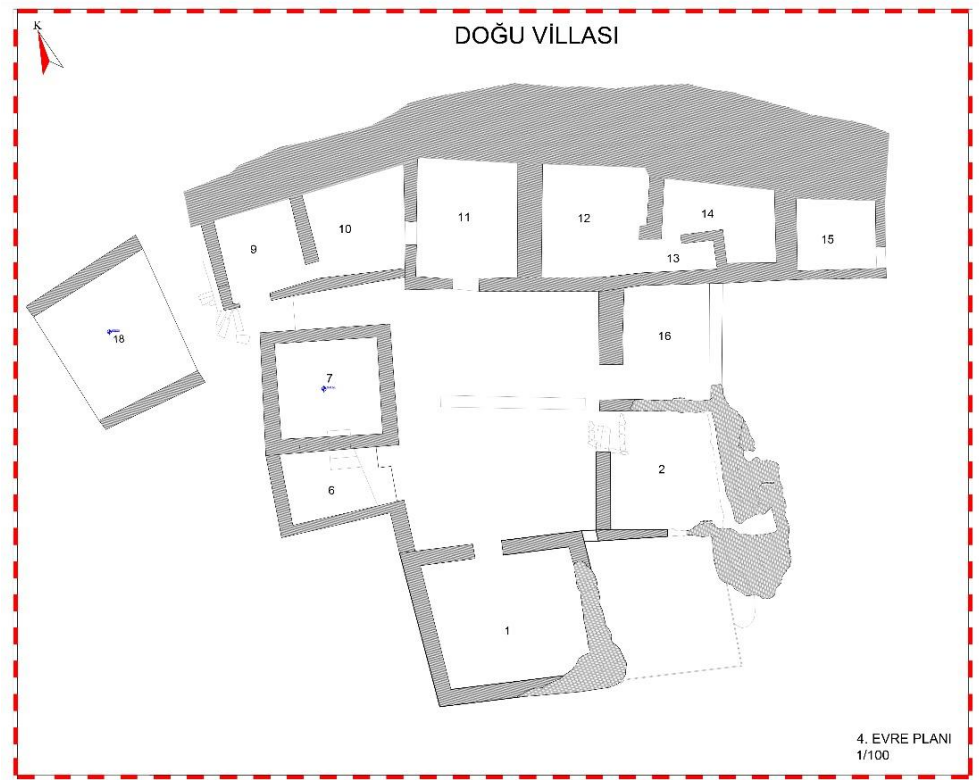
Plan 6: Doğu Villası 1. Evre Planı

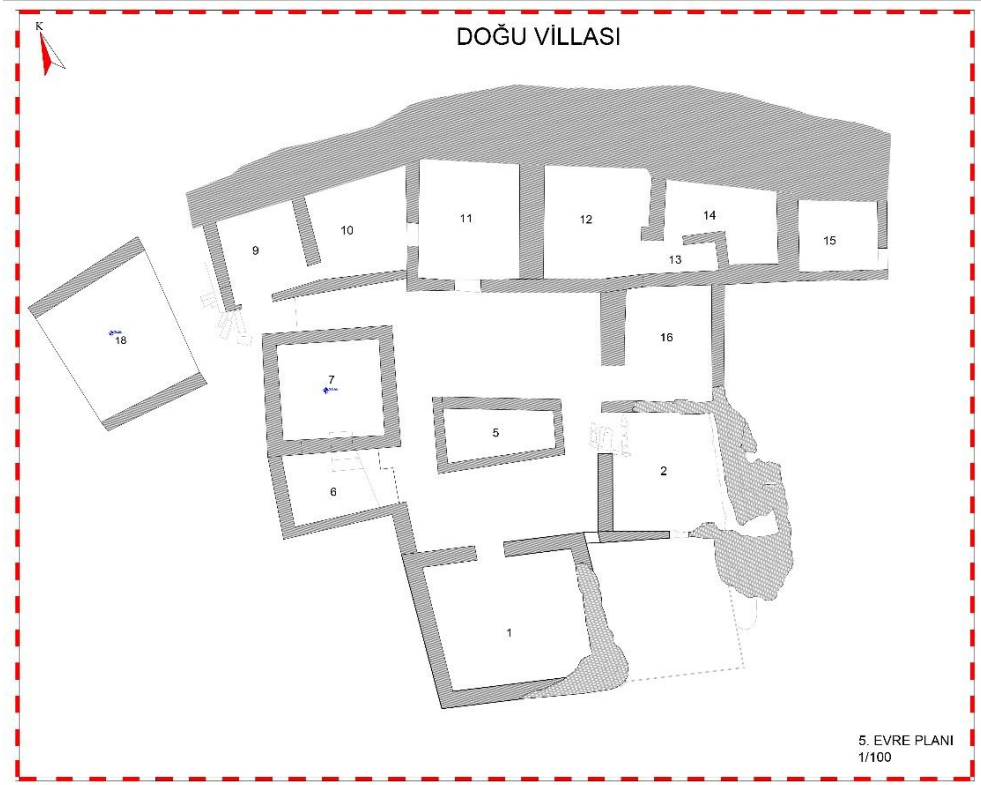
Plan 7: Doğu Villası 2. Evre Planı

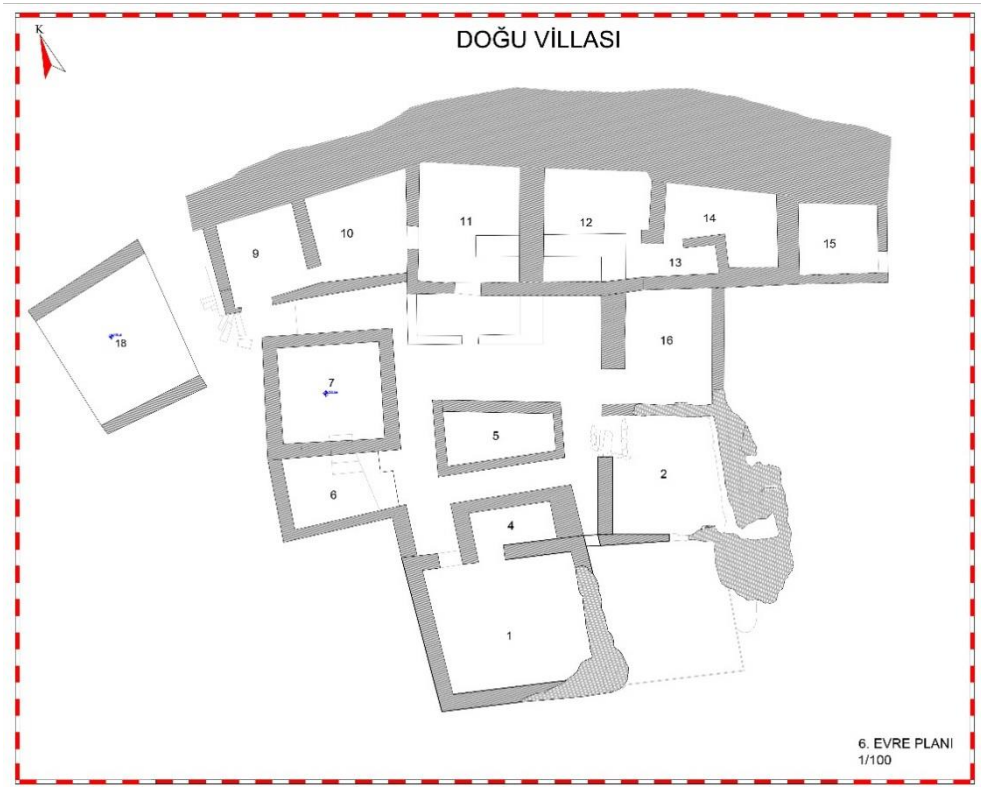
Plan 8: Doğu Villası 3. Evre Planı

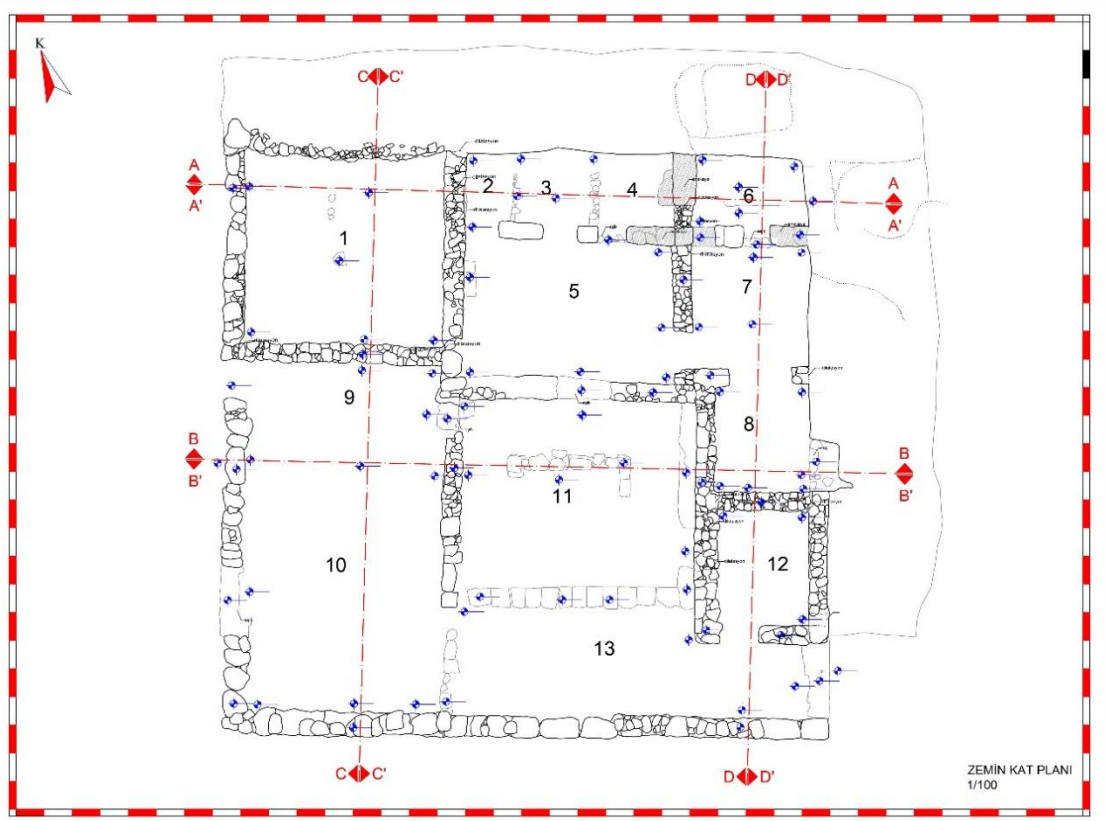
Plan 9: Doğu Villası 4. Evre Planı

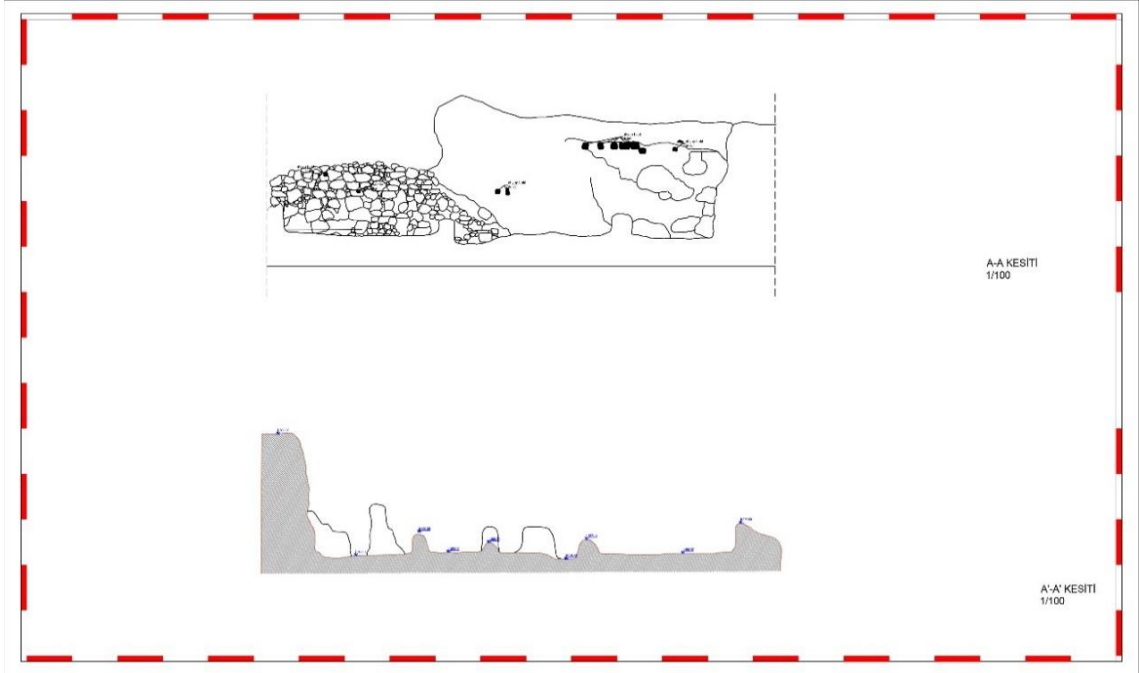
Plan 10: Doğu Villası 5. Evre Planı

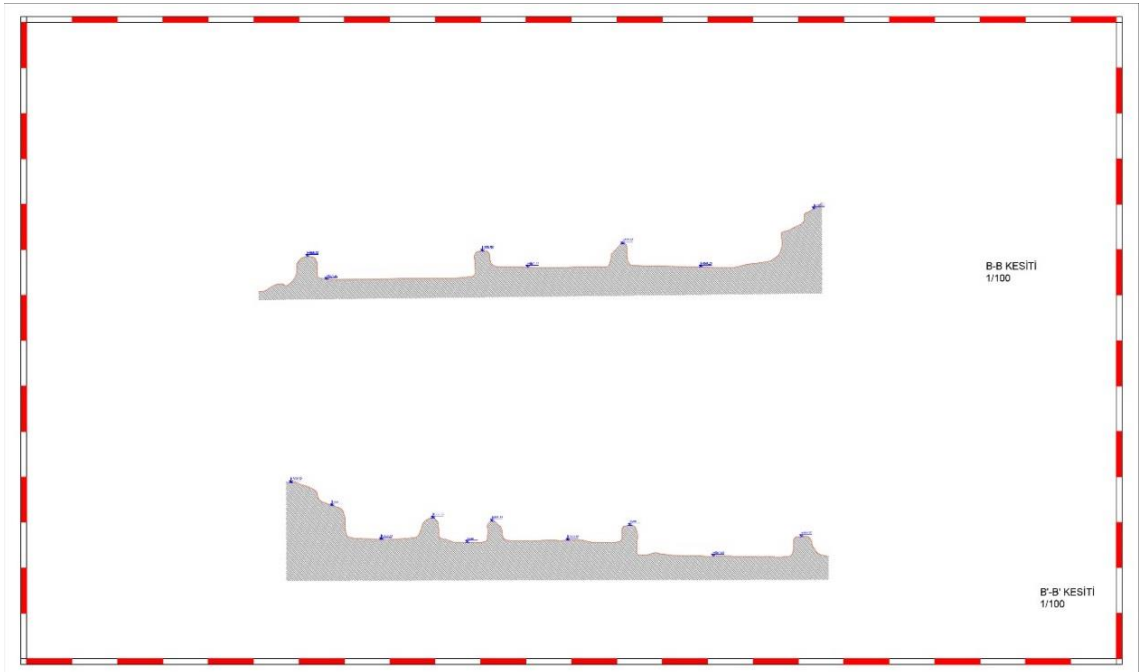
Plan 11: Doğu Villası 6. Evre Planı

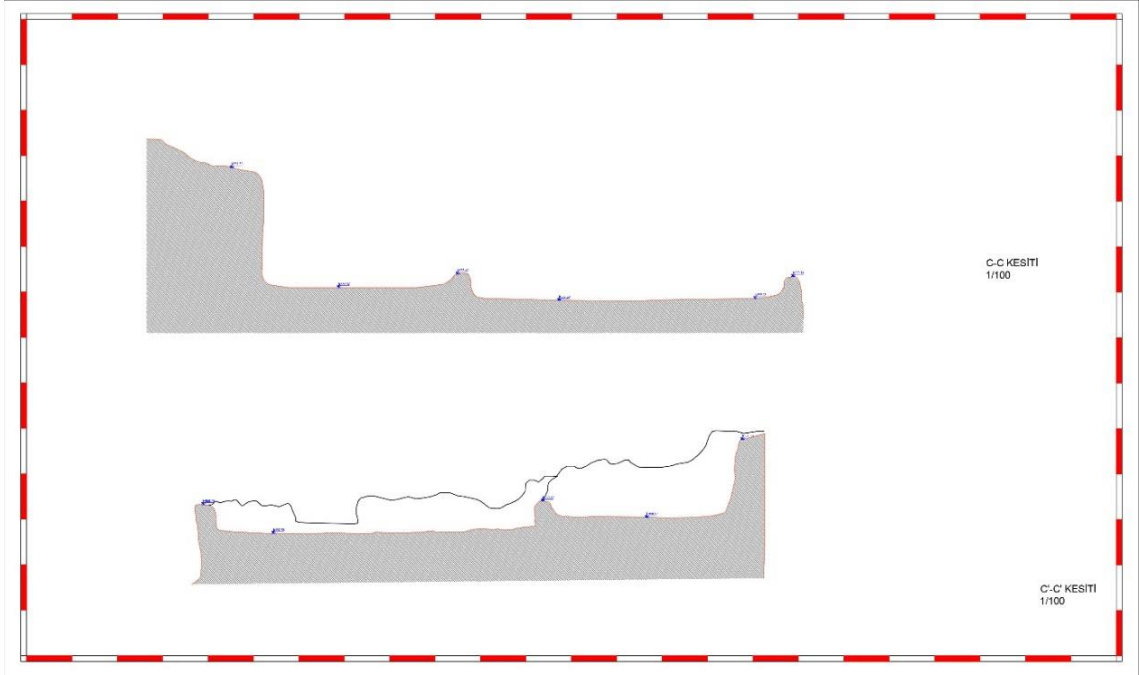
Plan 12: Batı Villası Zemin Kat Planı

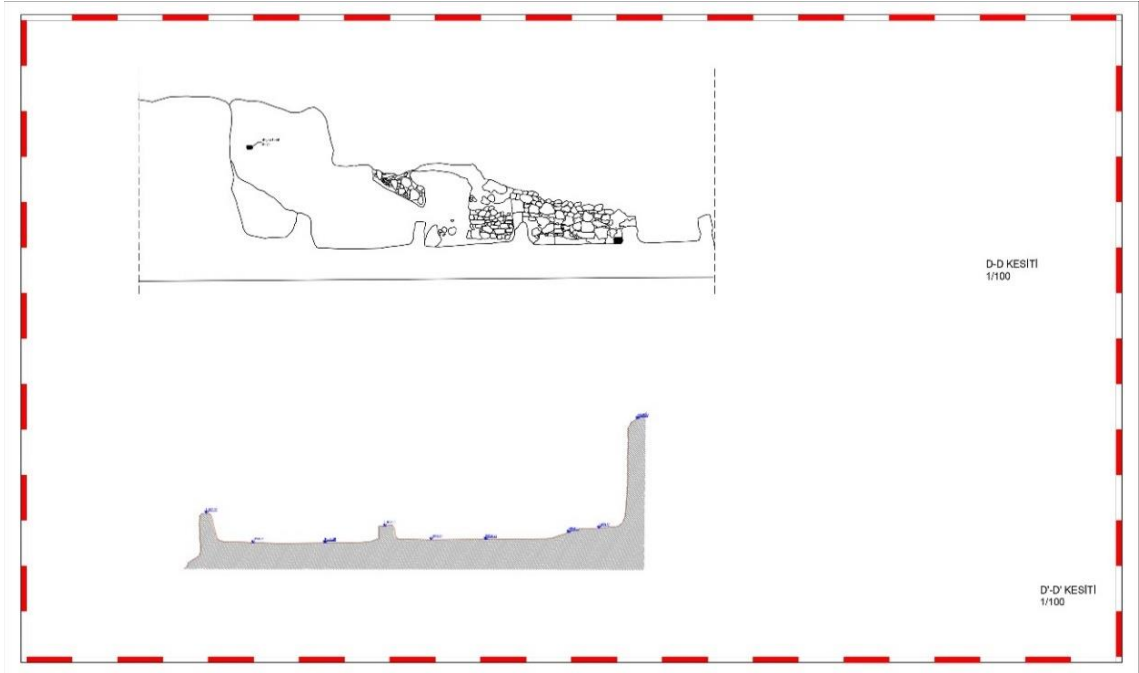
Çizim 4: Batı Villası A-A ve A'-A' Kesiti

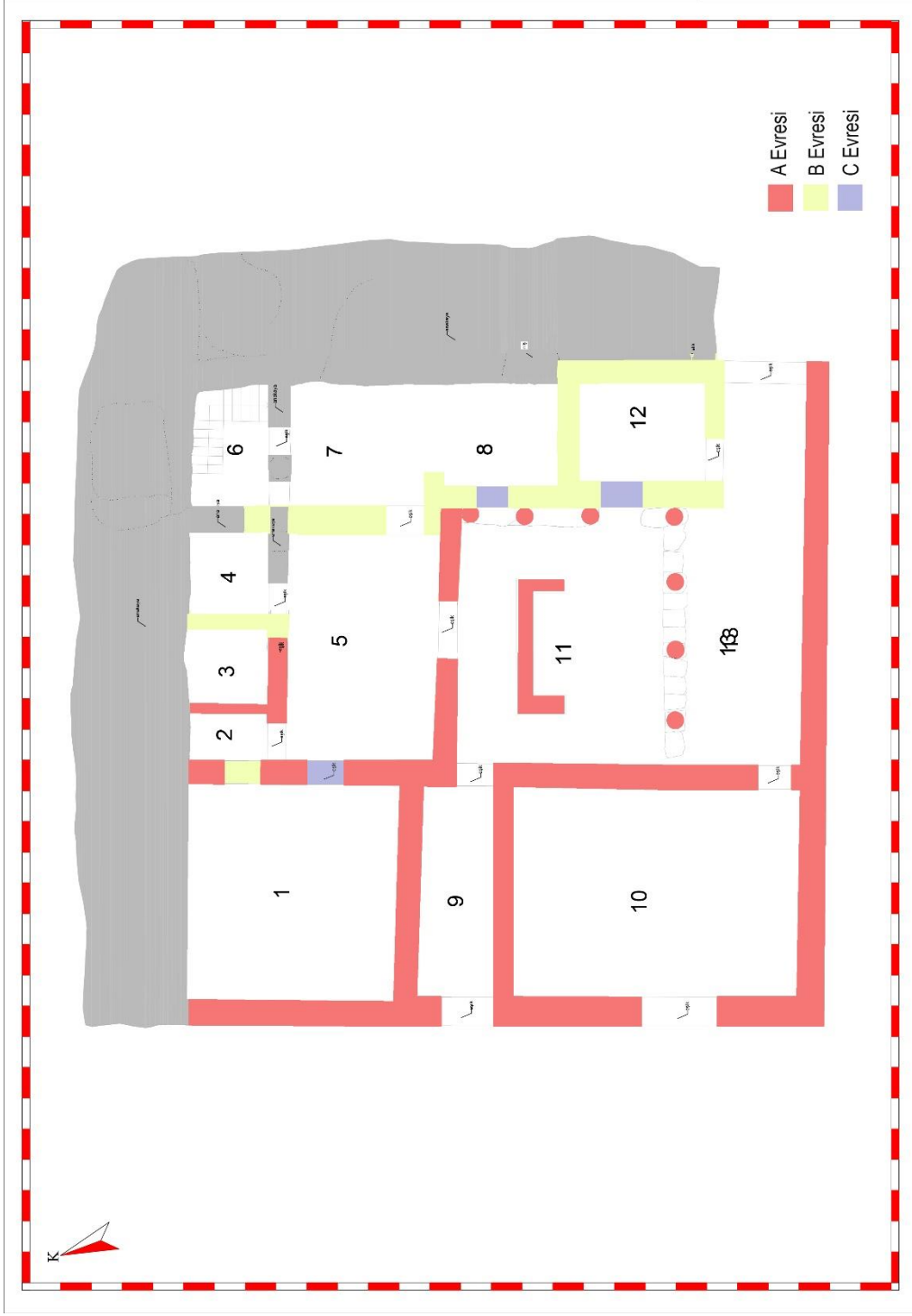
Çizim 5: Batı Villası B-B ve B'-B' Kesiti

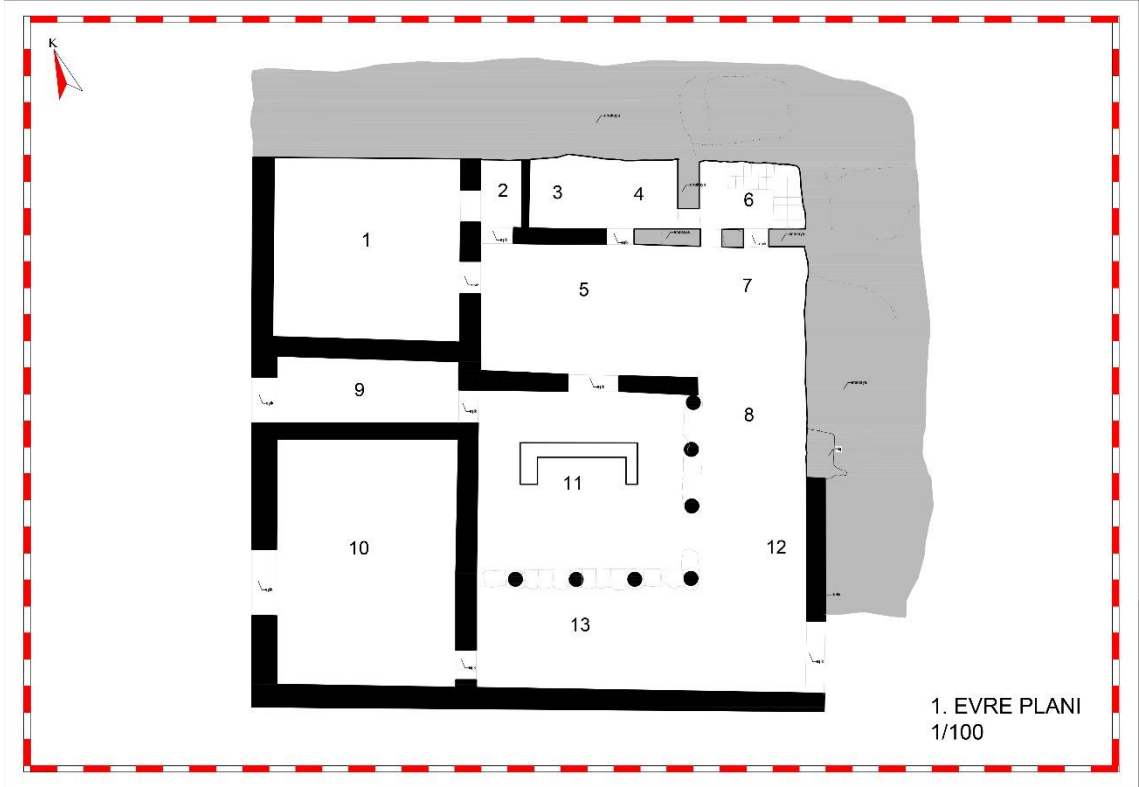
Çizim 6: Batı Villası C-C ve C'-C' Kesiti

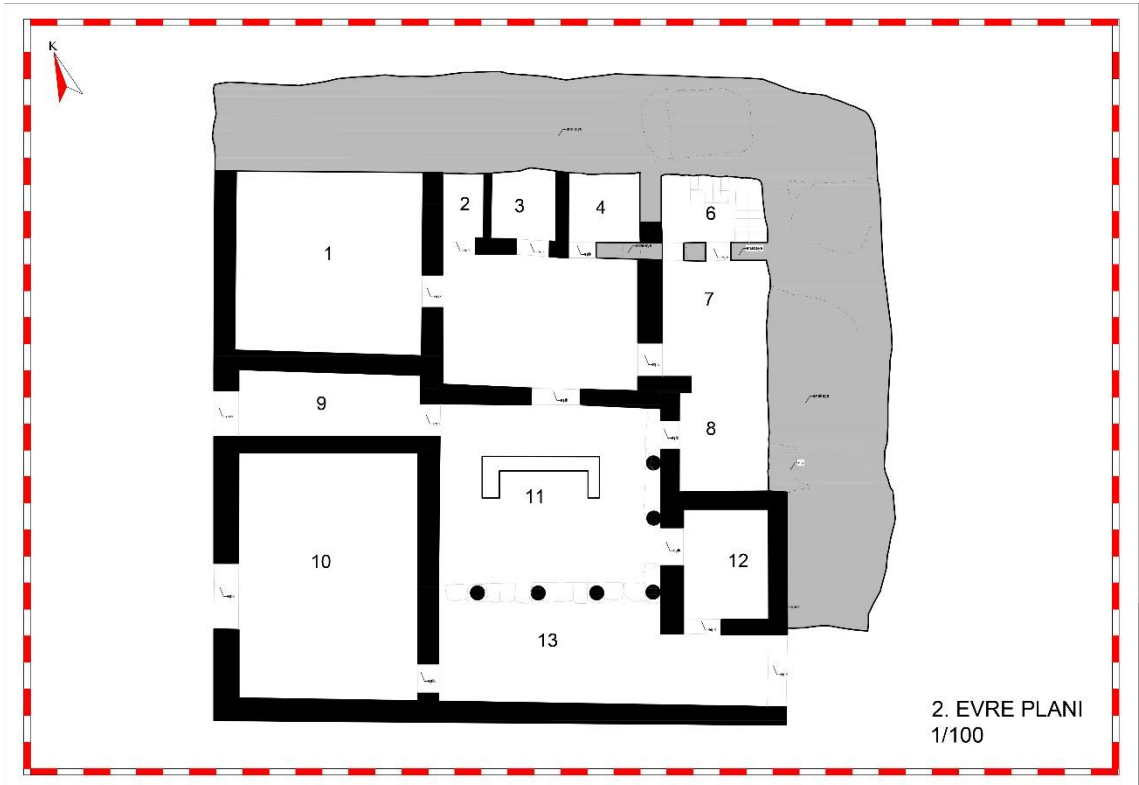
Çizim 7: Batı Villası D-D ve D'-D' Kesiti

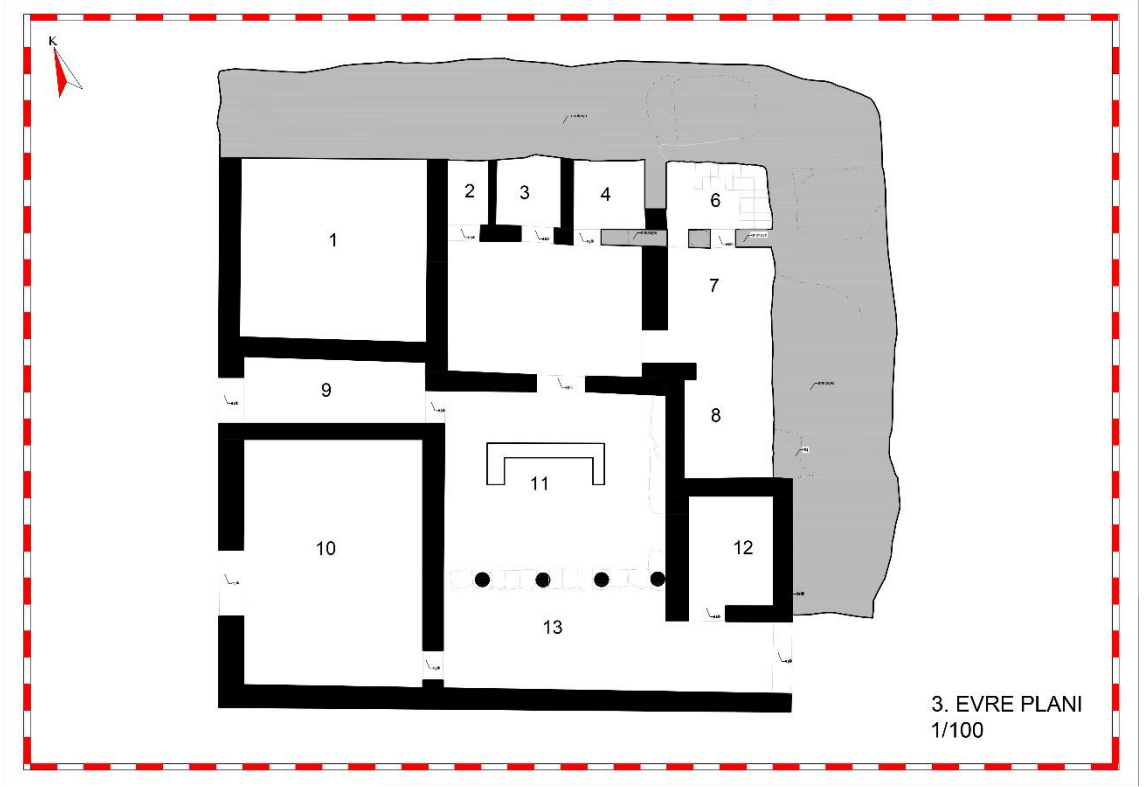
Plan 13: Batı Villası Evreleri

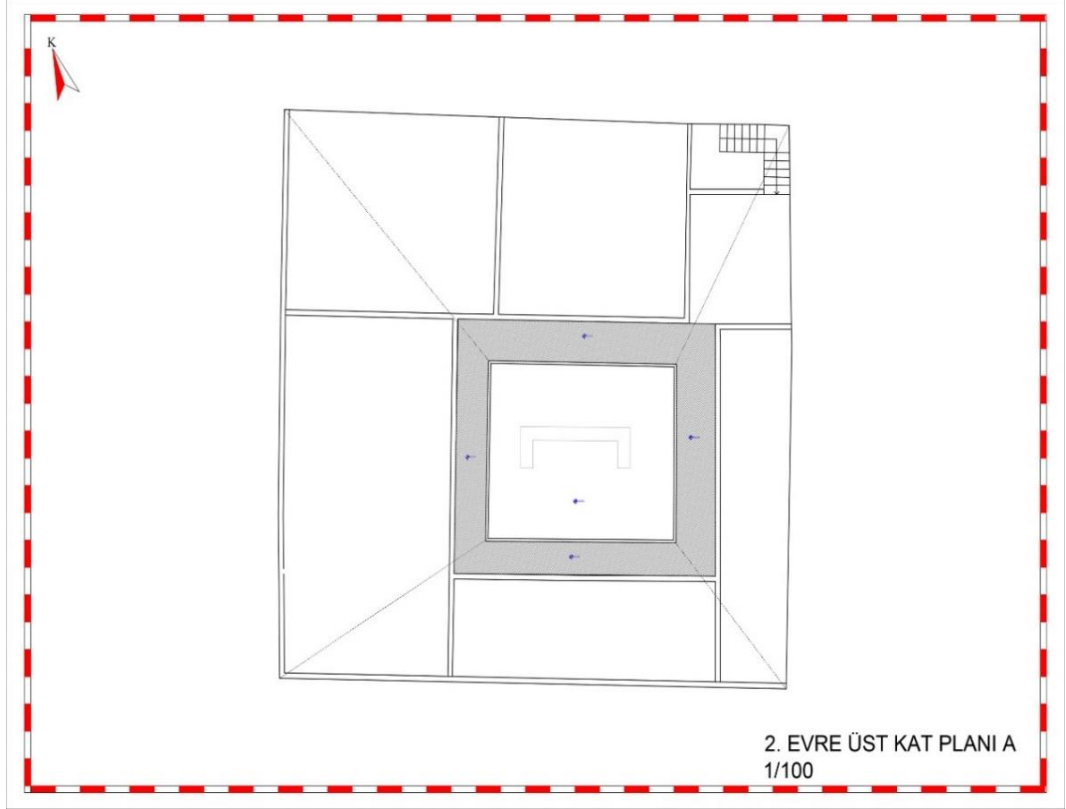
Plan 14: Batı Villası 1. Evre Zemin Kat Planı

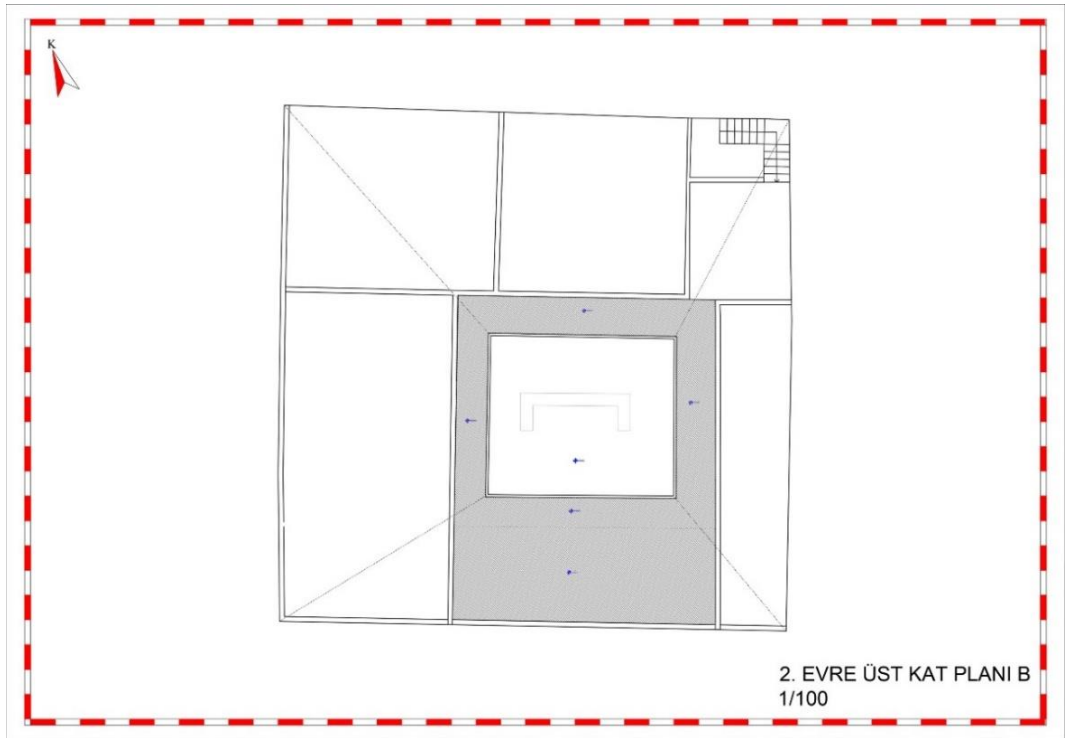
Plan 15: Batı Villası 1. Evre Zemin Kat Planı

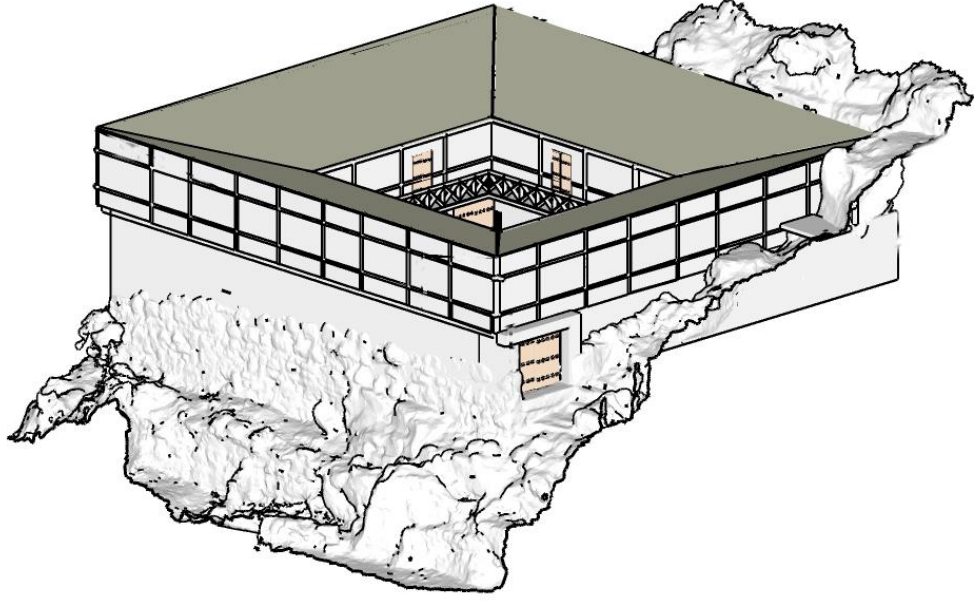
Plan 16: Batı Villası 3. Evre Zemin Kat Planı

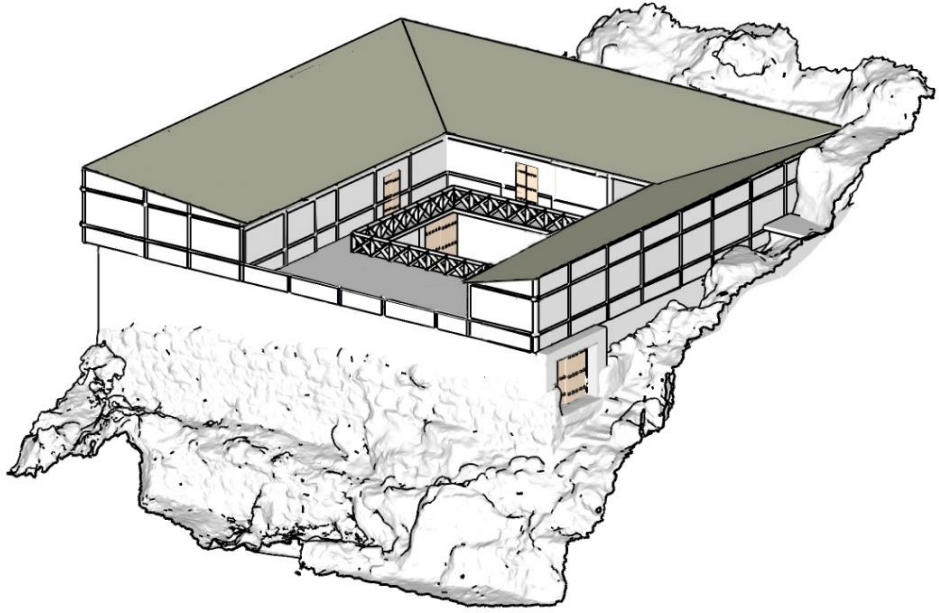
Plan 17: Batı Villası Üst Kat Planı A

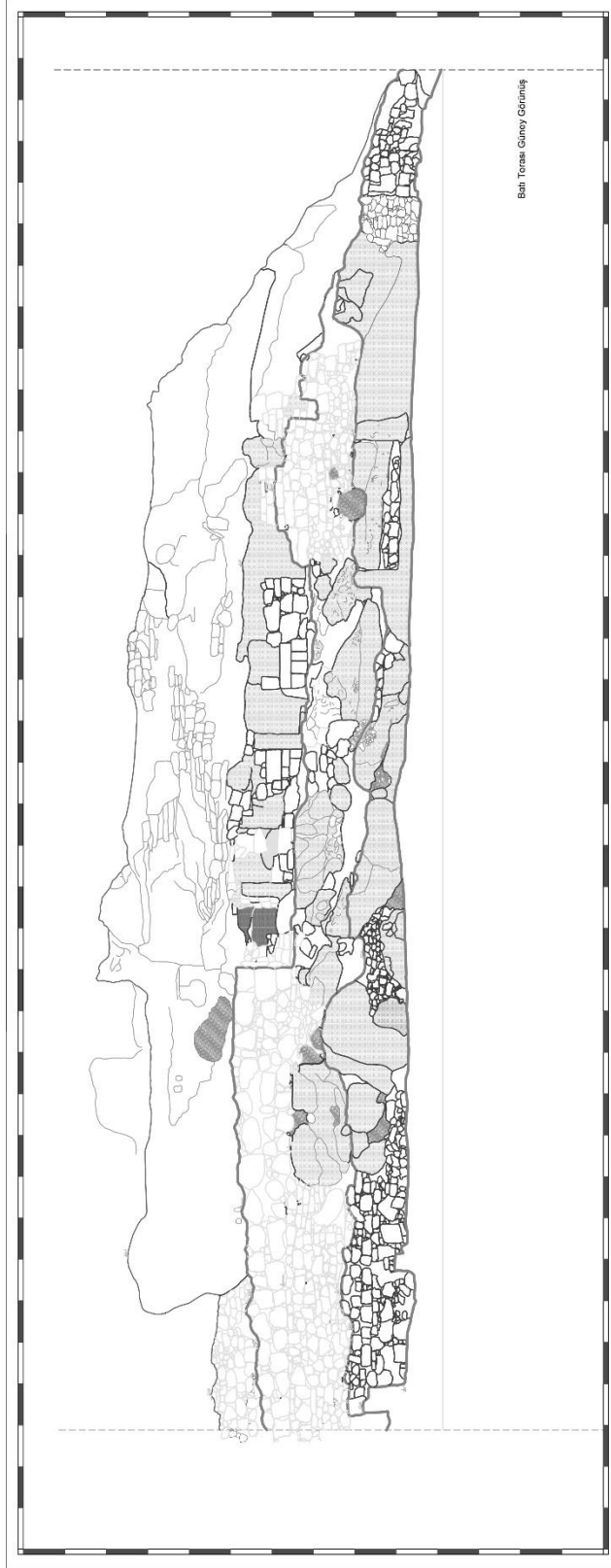
Plan 18: Batı Villası Üst Kat Planı B

Plan 19: Batı Villası 1. Kat 3B Restitüsyonu A

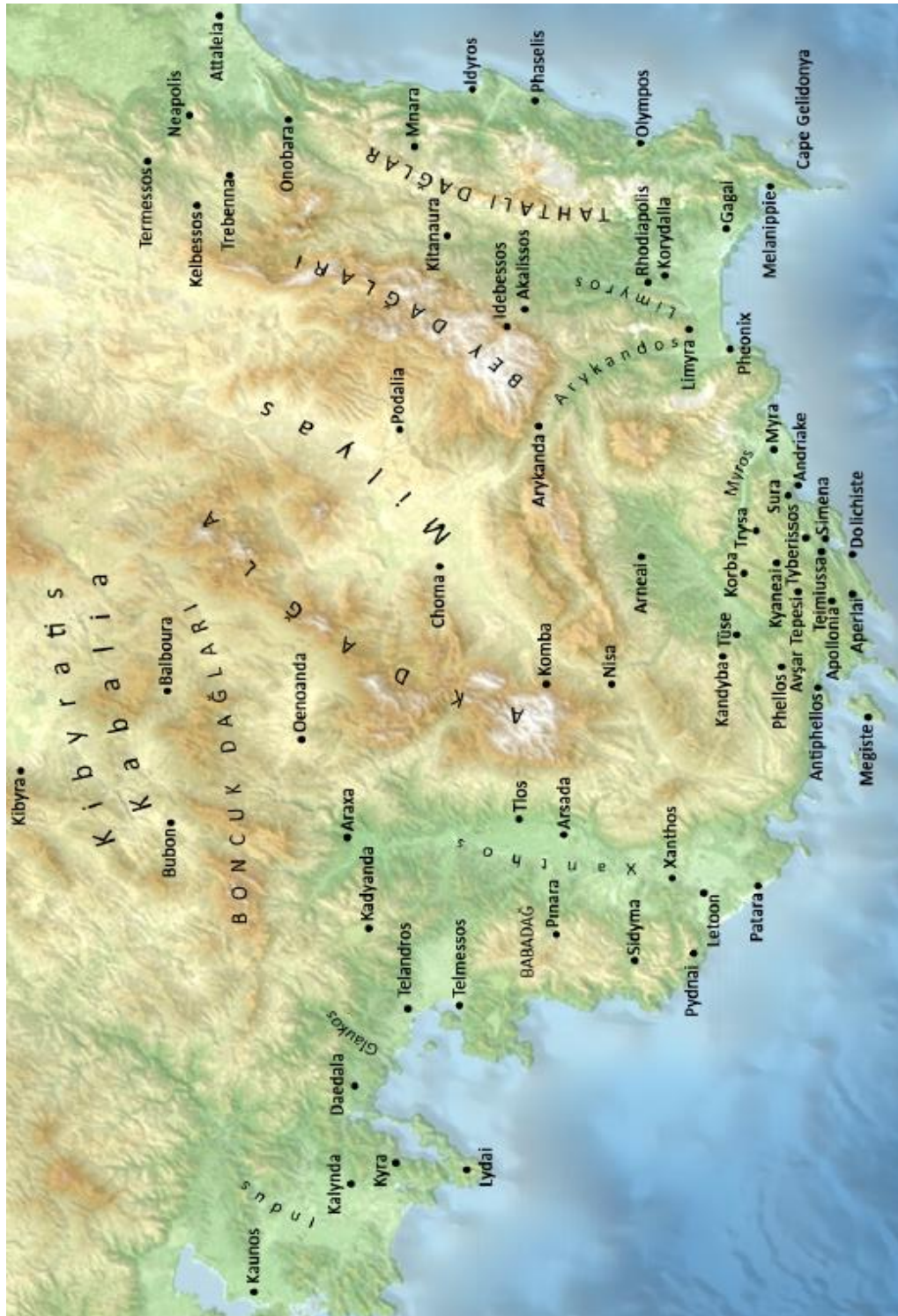
Plan 20: Batı Villası 1. Kat 3B Restitüsyonu B

Çizim 8: Batı Terası Güney Görünüşü

EK 2. LEVHALAR

Levha 1

(Ercan, 2018)

Lykia Bölgesi Haritası

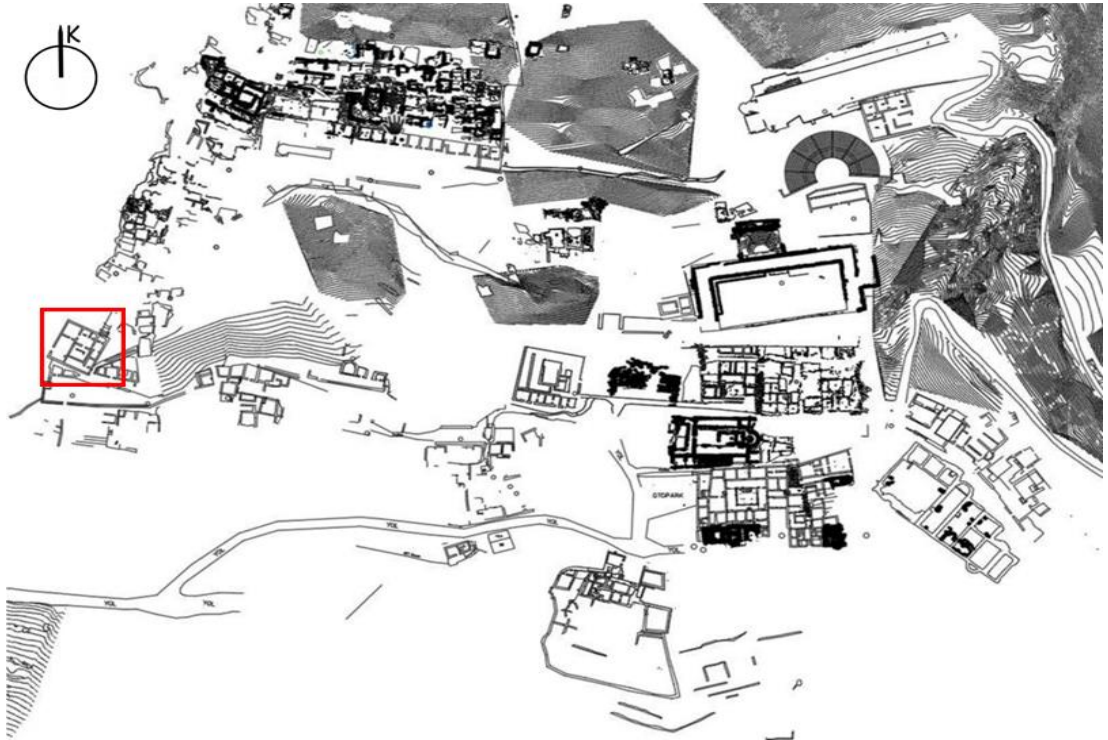
Arykanda Kent Planı

(Bayburtoğlu, 2003)

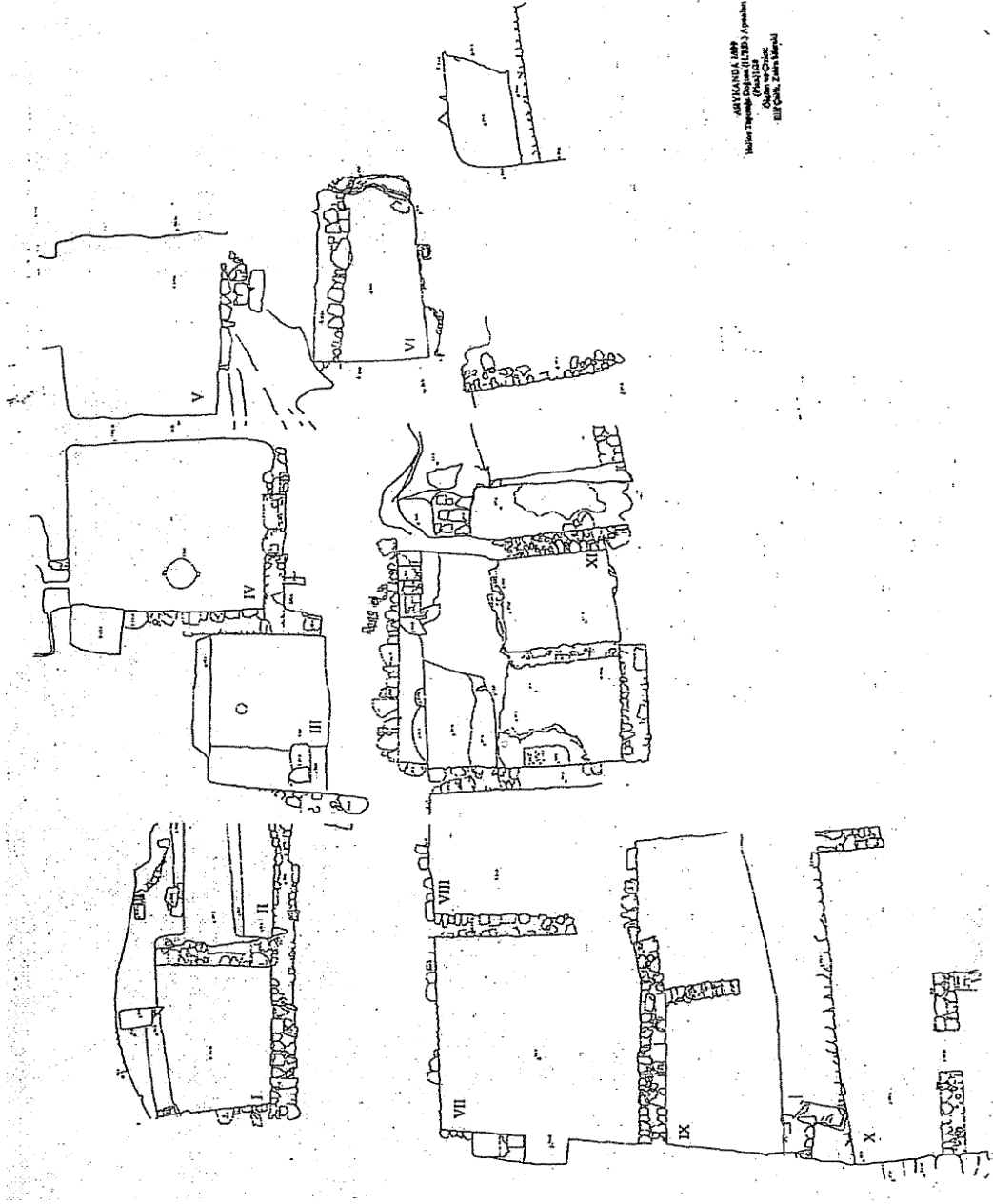
A- Doğu Villası'nın Kent Planındaki Konumu

(Kazı Arşivi, 2022)

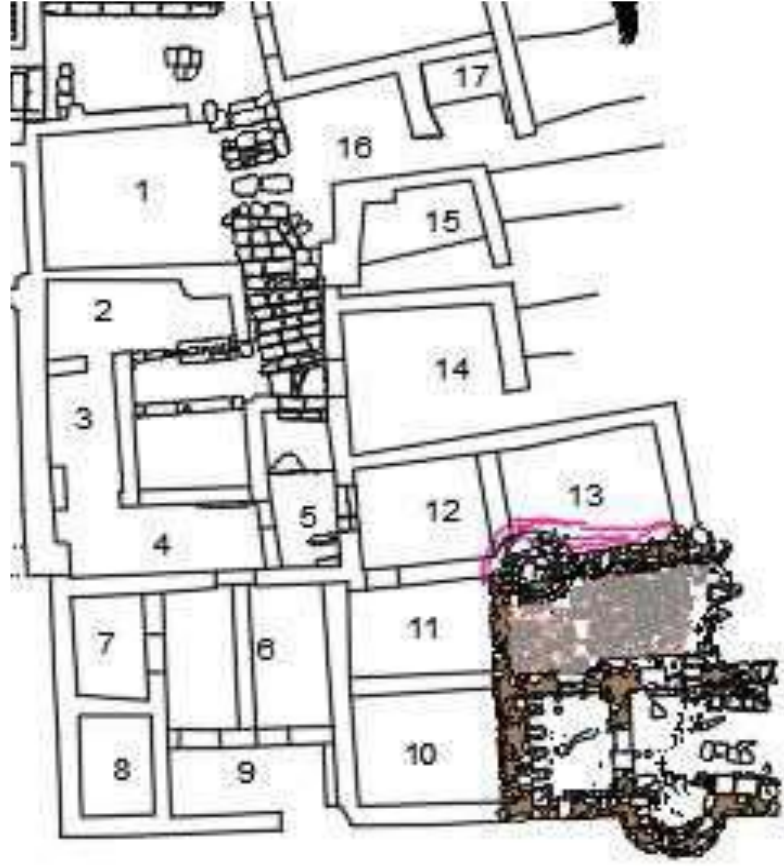
B- Batı Villası'nın Kent Planındaki Konumu

(Kazı Arşivi, 2022)

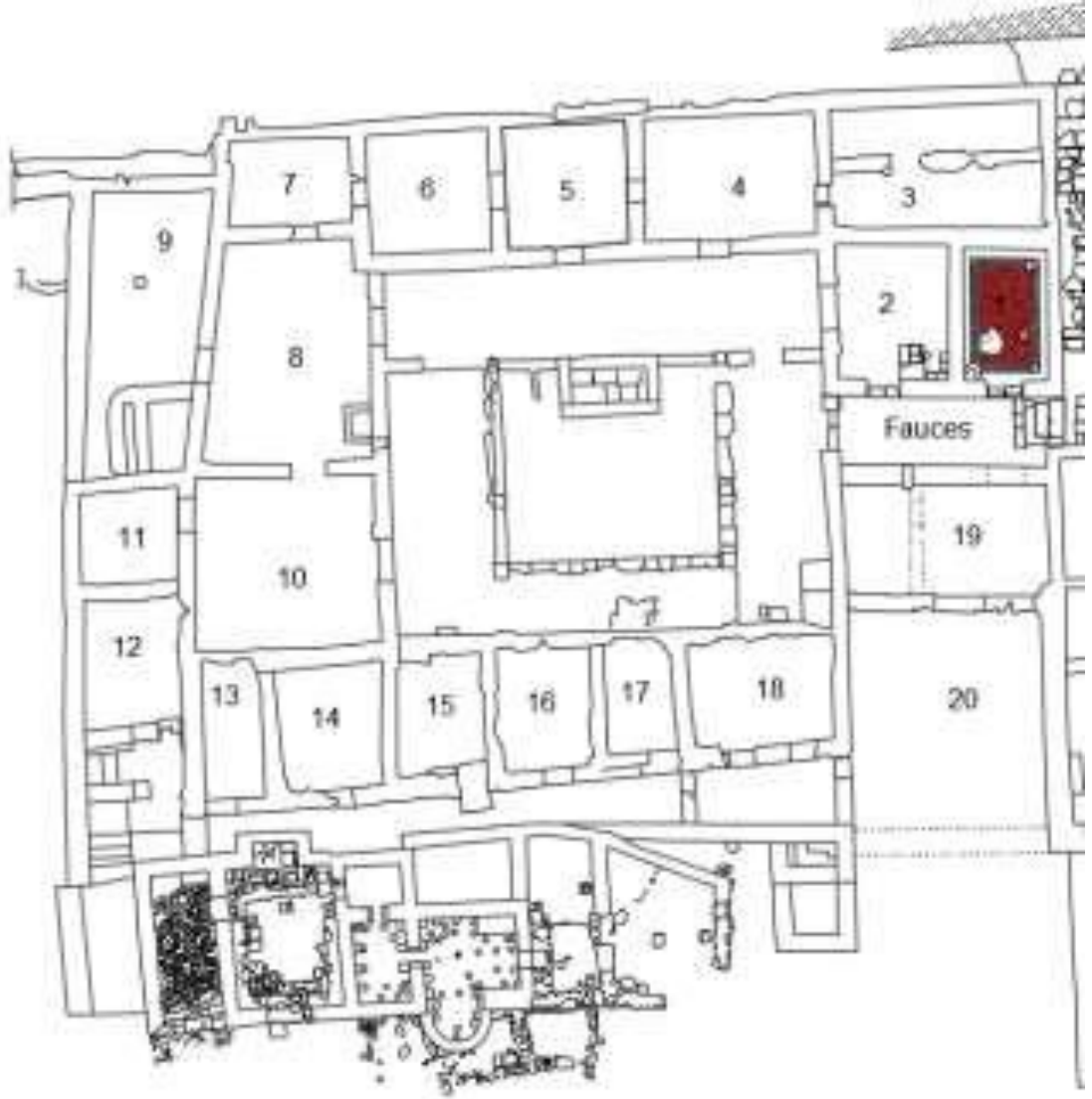
Helios Tapınağını Doğusundaki Yamaç Evler

(Gürgezoğlu, 2006)

Atriumlu Ev Planı

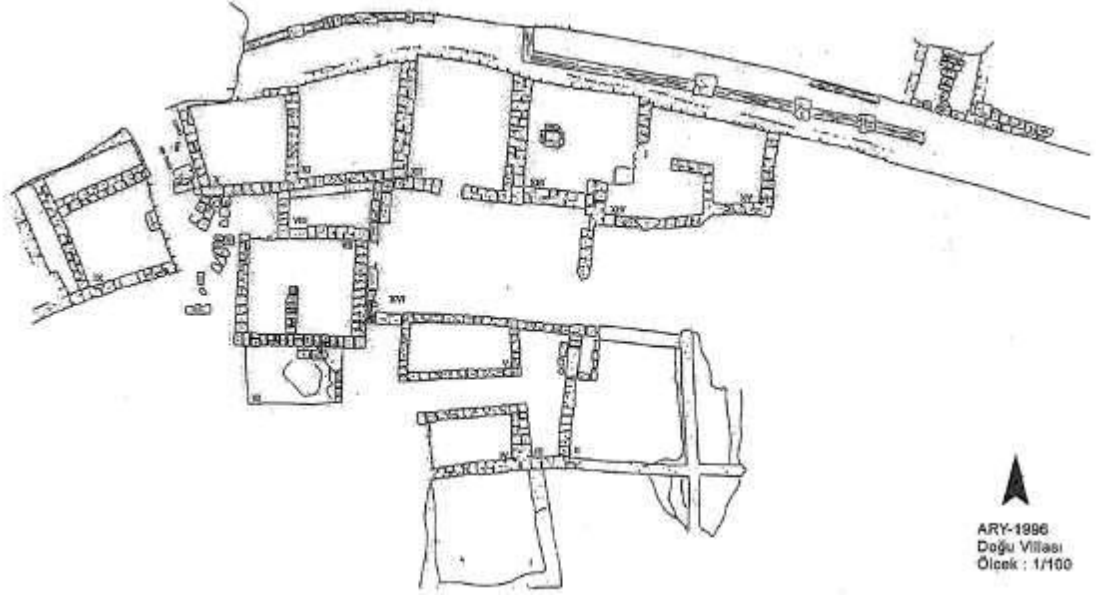
(Seviç, 2022)

Pierios Evi ve VI. Hamamı Planı

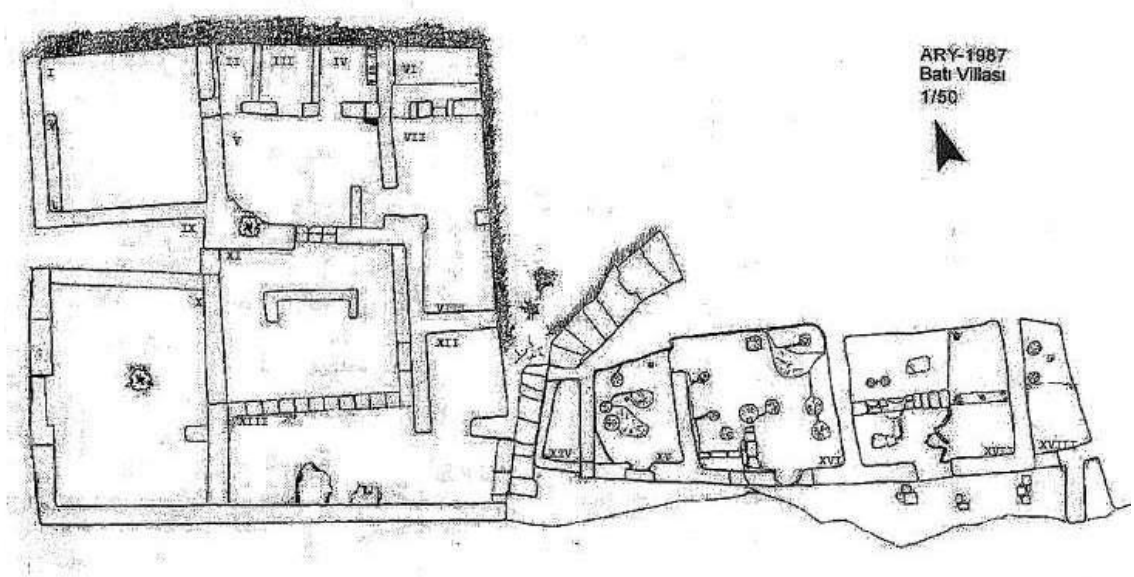
(Seviç, 2022)

Levha 8

A-Doğu Villası Planı

(Gürgezoğlu, 2006)

B-Batı Villası Planı

(Gürgezoğlu, 2006)

A-2 no.'lu mekânın batı duvarında bulunan niş (Kazı arşivi Recap görüntüsü, 2021)

B-5 no.'lu mekânın kuzey duvarı

(Kazı arşivi Recap görüntüsü, 2021)

A-7 no.'lu mekânın güney duvarı

(Arykanda, 2021)

B-7 no.'lu mekânın batı duvarında bulunan duvar yatağı

(Arykanda, 2021)

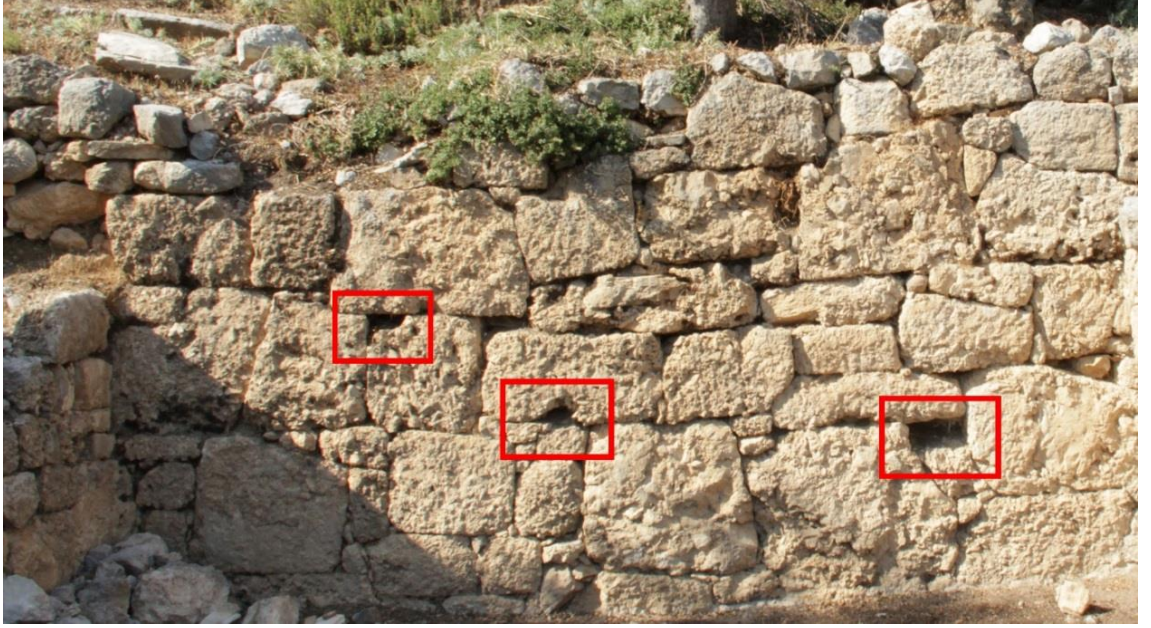
A-9 no.'lu mekânin kuzey duvarı

(Arykanda, 2021)

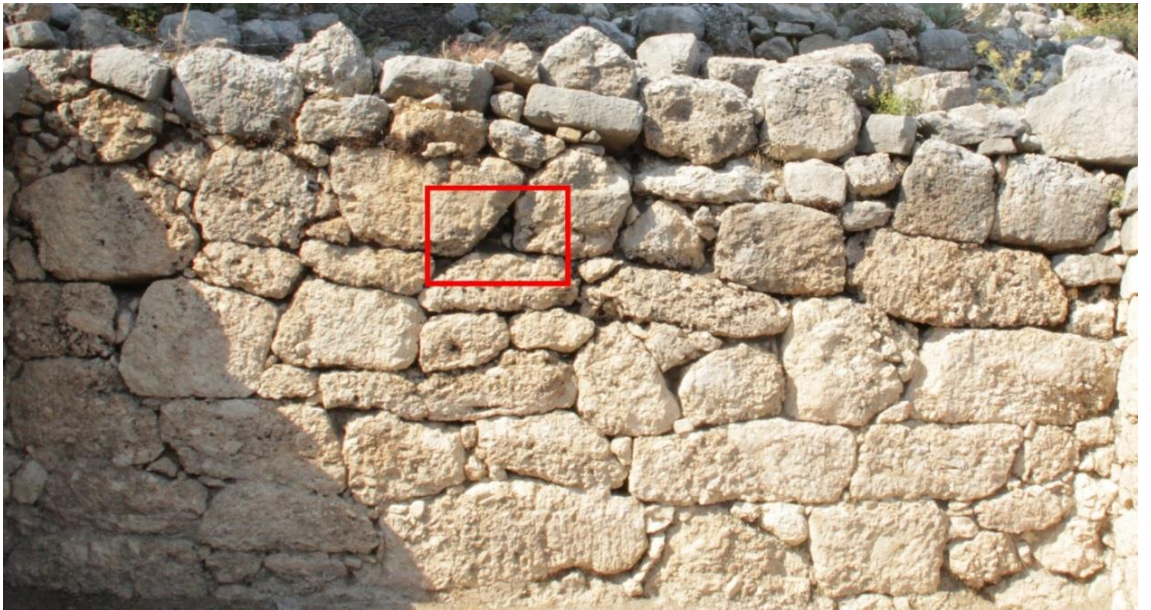
A-9 no.'lu mekânin batı duvarı

(Arykanda, 2021)

A-11 no.'lu mekânin kuzey duvarı

(Arykanda, 2021)

B-12 no.'lu mekânin kuzey duvarı

(Arykanda, 2021)

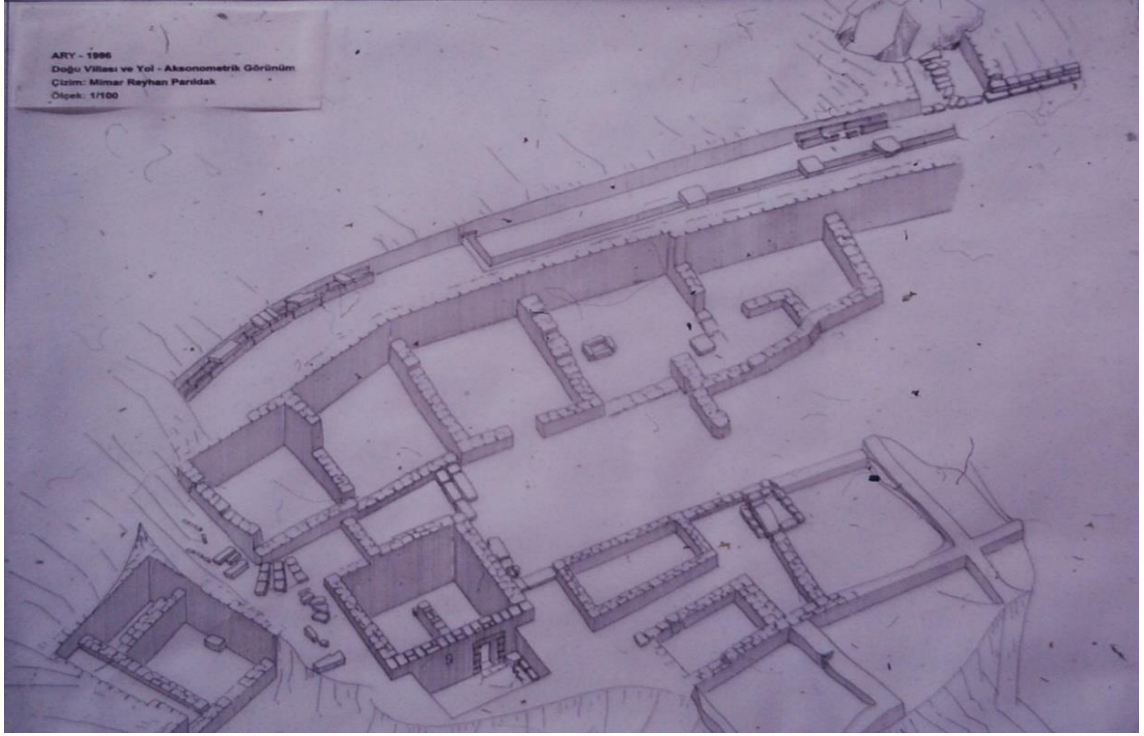
A- Doğu Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış

(Kazı arşivi, 1994)

B- Doğu Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış

(Kazı arşivi, 1994)

A-Doğu Villası ve Yol

(Kazı arşivi, 1996)

A-Doğu Villası ve Batı Villası Hava fot.

(Kazı arşivi, 2021)

Levha 15

A-Doğu Villası Kuzey Cepheden Yapıya Bakış (Kazı arşivi Recap görüntüsü,2021)

B- Doğu Villası Kuzey Cepheden Yapıya Bakış

(Kazı Arşivi, 1994)

Doğu Villası Mozaik Tabanlı Oda

(Bayburtoğlu, 2003)

Doğu Villası Hava Fotoğrafı

(Kazı arđivi Recap Görüntüsü, 2021)

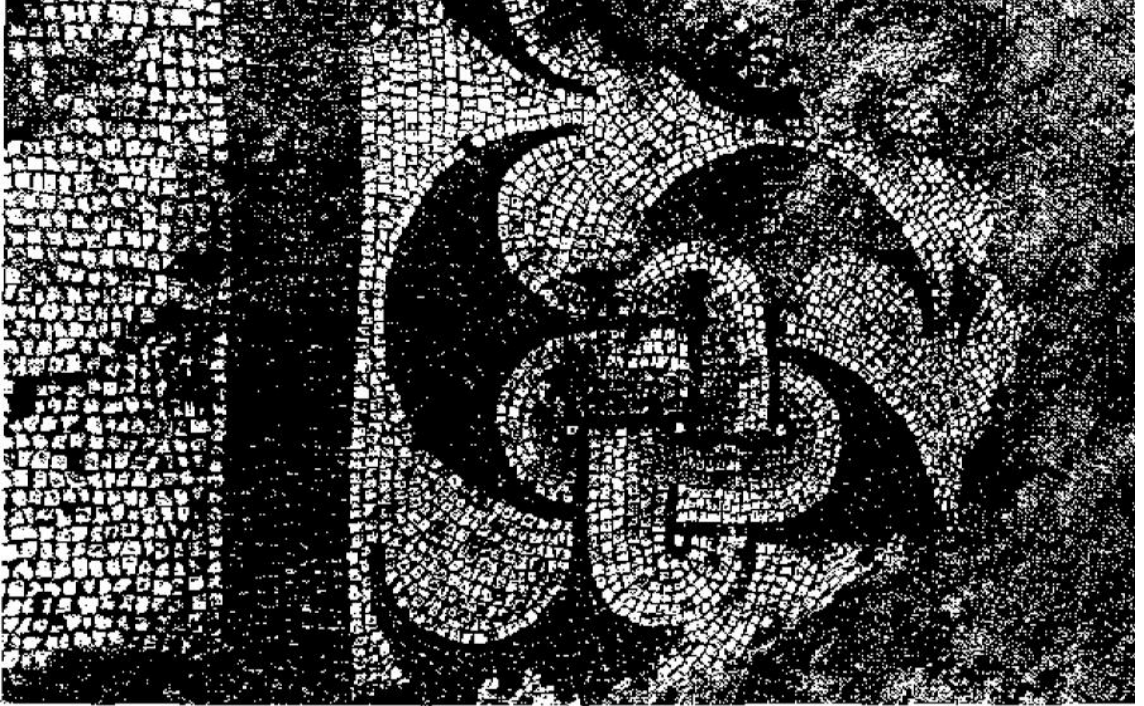
A-Batı Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış

(Bayburtoğlu, 2000)

B- Batı Villası Kuzey- Batı Cepheden Yapıya Bakış

(Kazı Arşivi, 1987)

A- Batı Villası Ön Hol Taban Mozaïği

(Bayburtoğlu, 1987, s.191)

B- Batı Villası 12 no.'lu Oda Taban Mozaïği

(Kazı Arşivi, 1987)

Levha 19

1 no.'lu mekânın kuzey duvarı

(Arykanda, 2021)

Levha 20

3 no.'lu mekânın kuzey duvarı

(Arykanda, 2021)

Levha 21

6 no.'lu mekânin kuzey duvarı

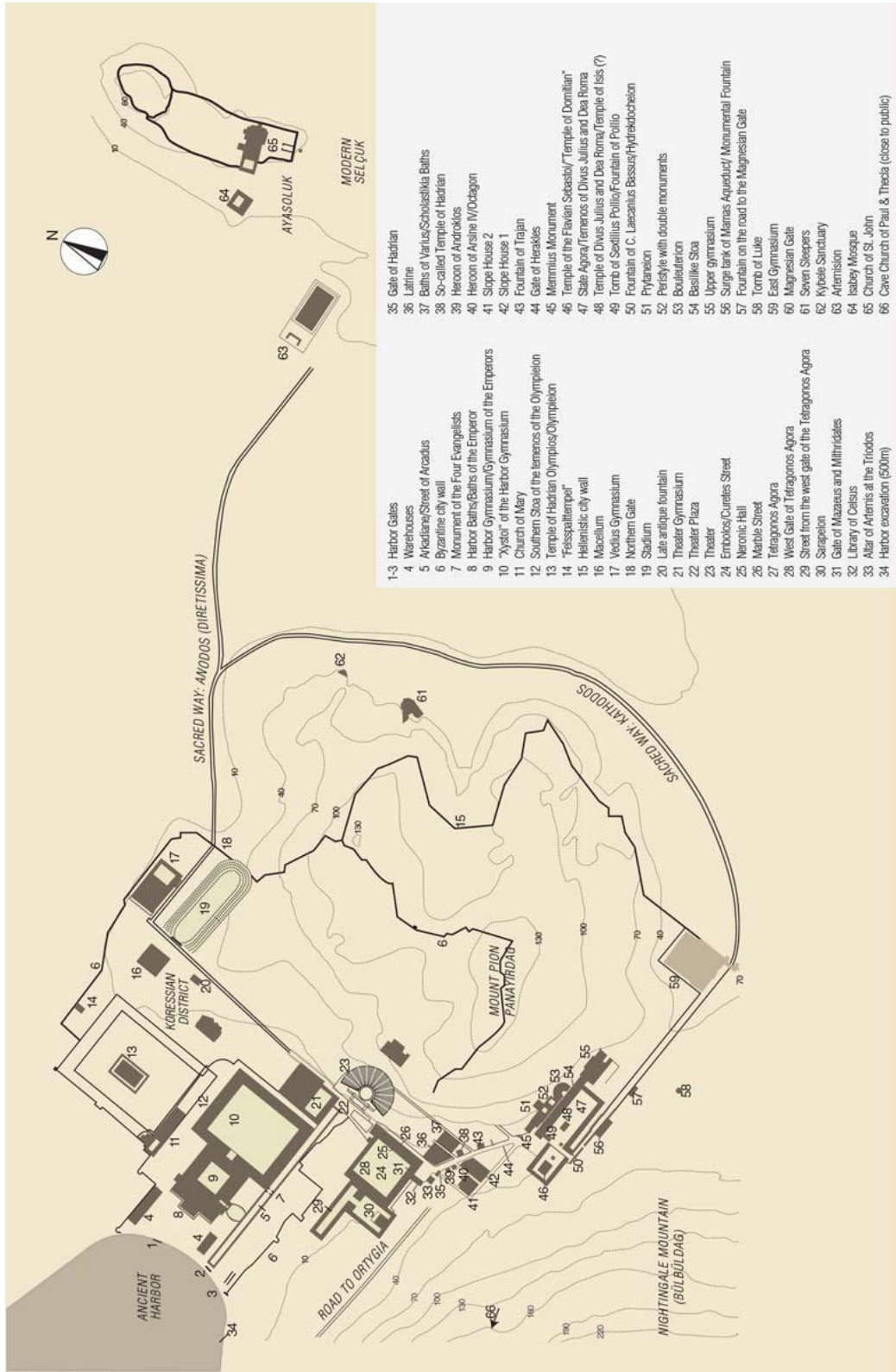
(Arykanda, 2021)

Levha 22

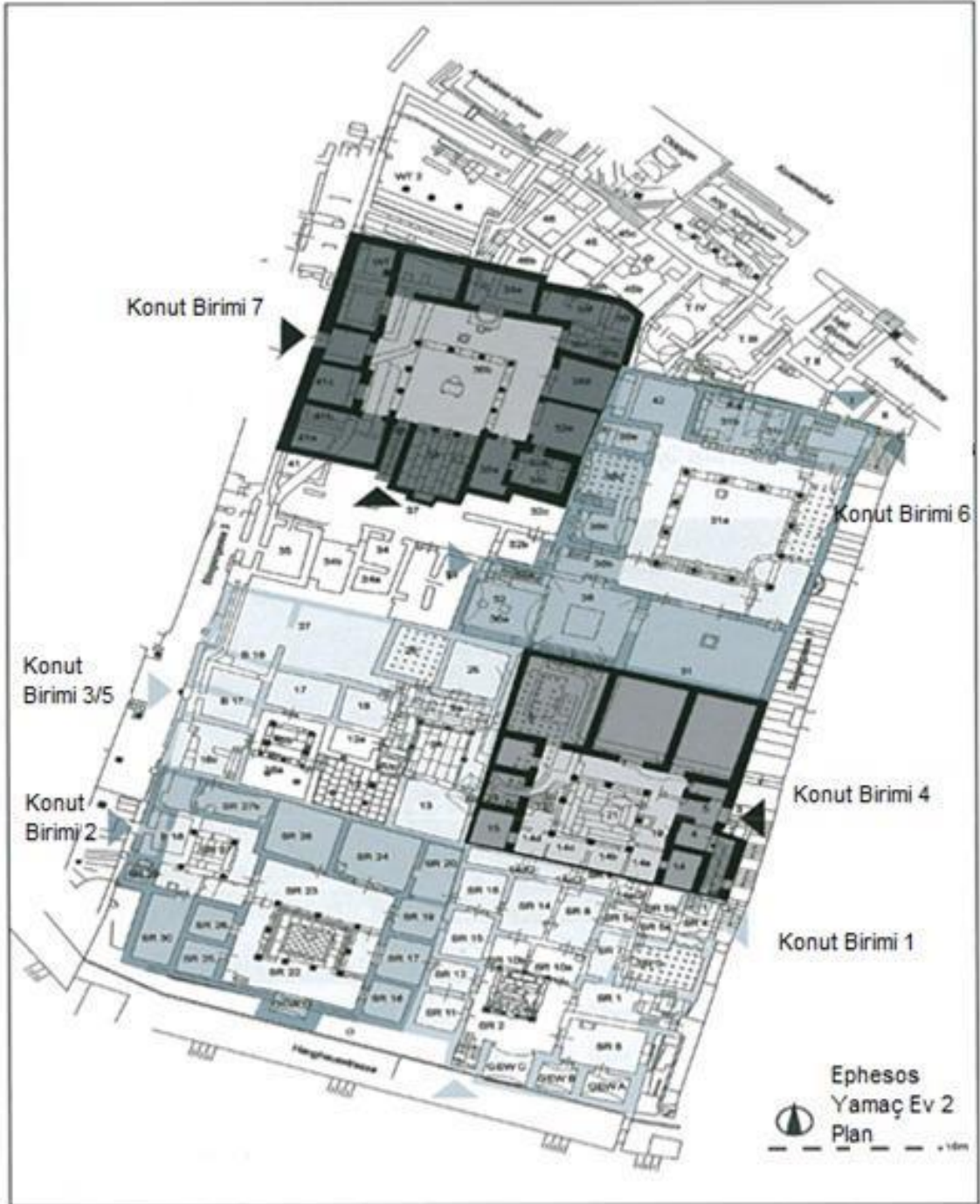

8 no.'lu mekânin doğu duvarı

(Arykanda, 2021)

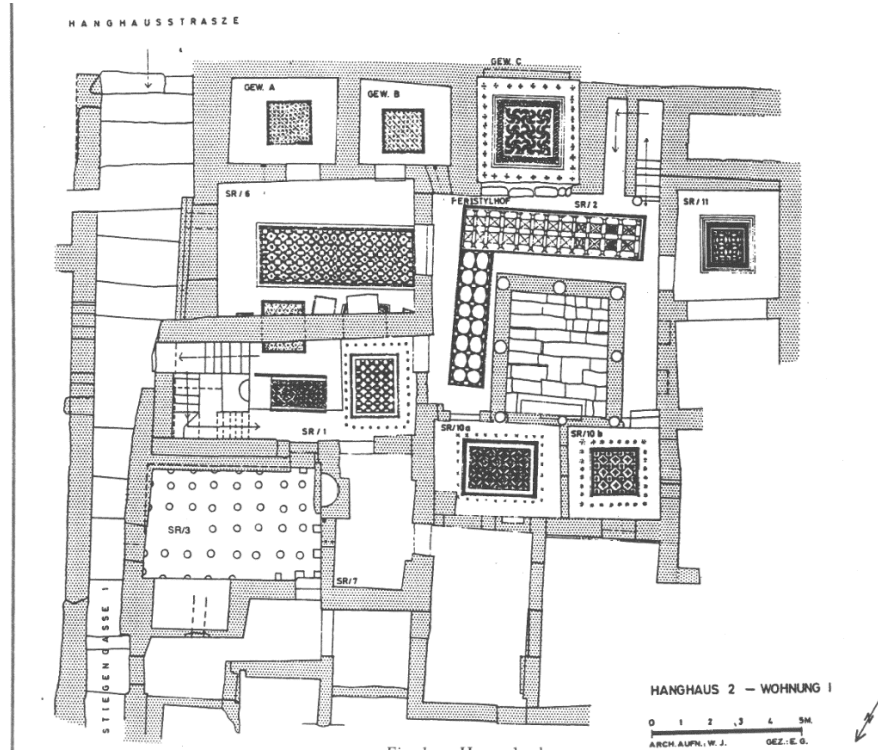

Ephesos Antik Kenti Planı

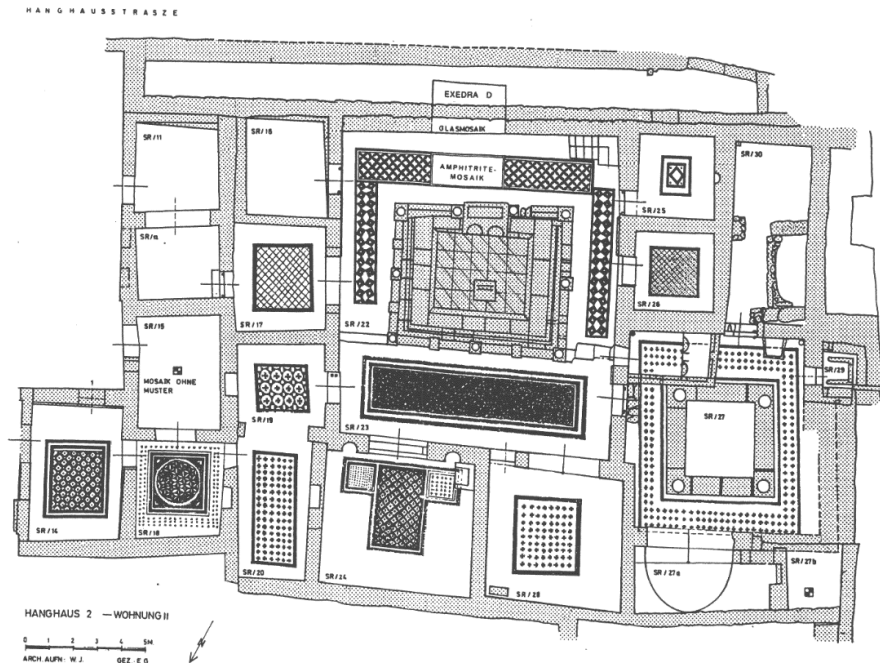
Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2 olarak adlandırılan yapı grubu (Zimmerman Zimmermann ve Ladstatter, 2011)

Levha 25

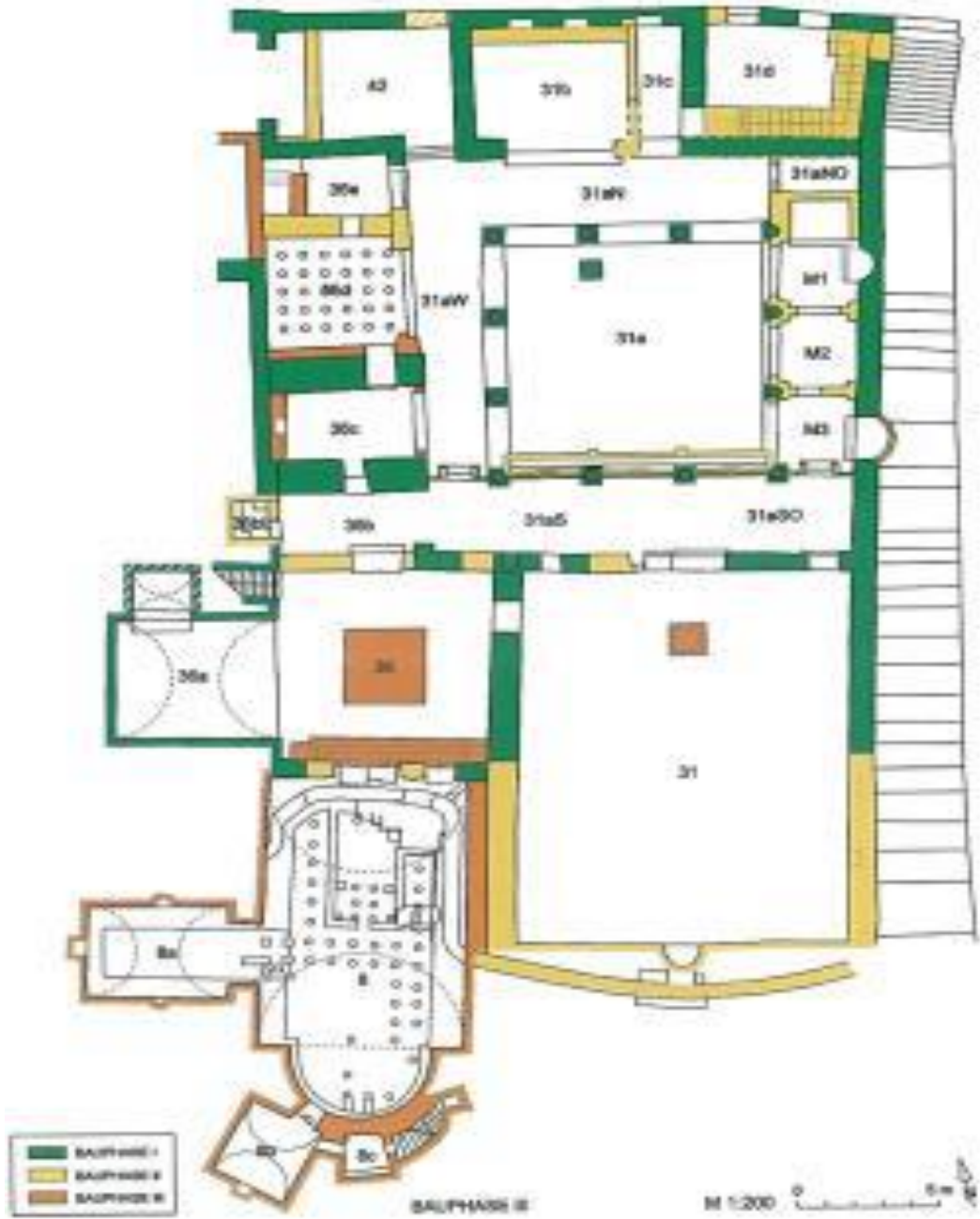

Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2, Konut Birimi 1

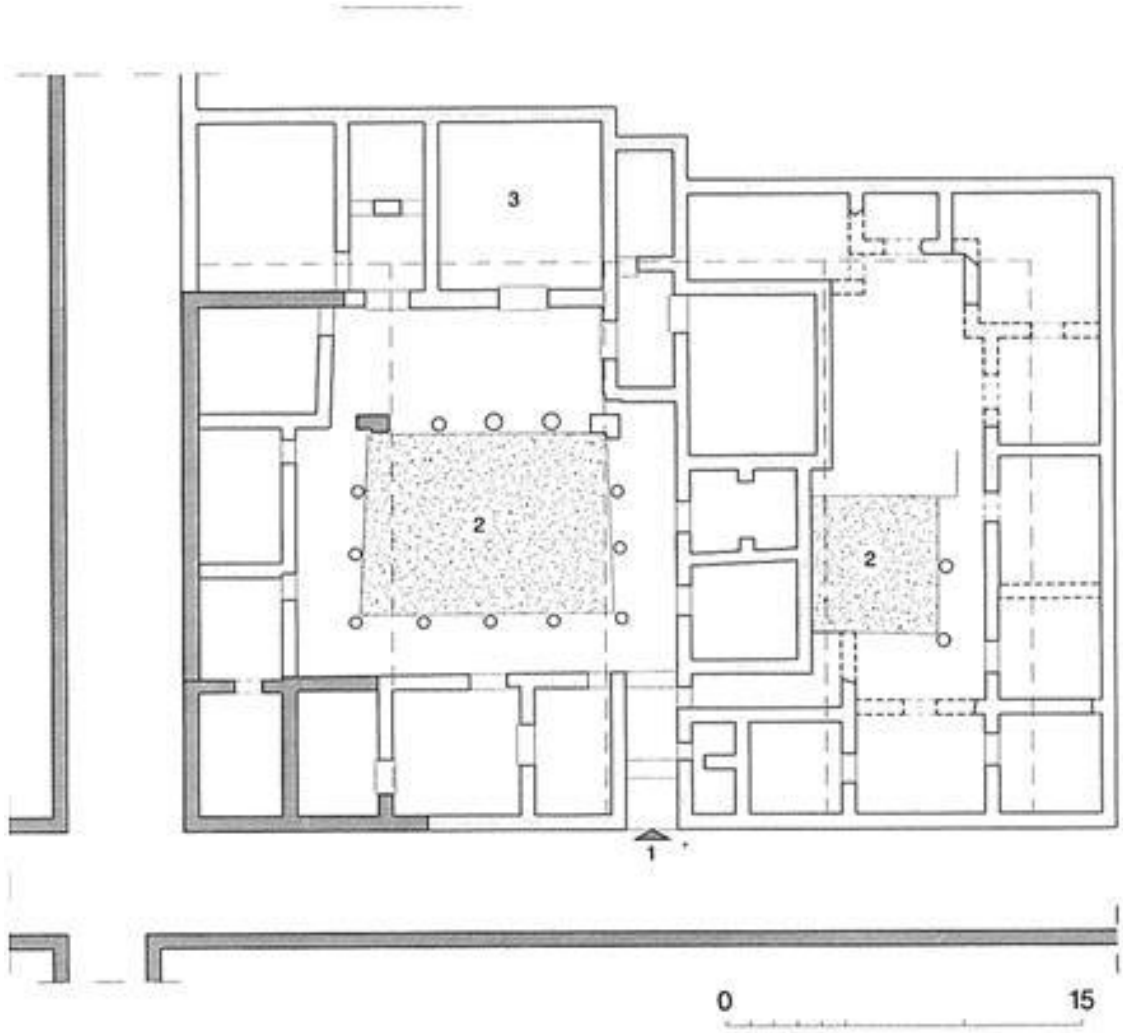
Levha 26

Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2, Konut Birimi 2

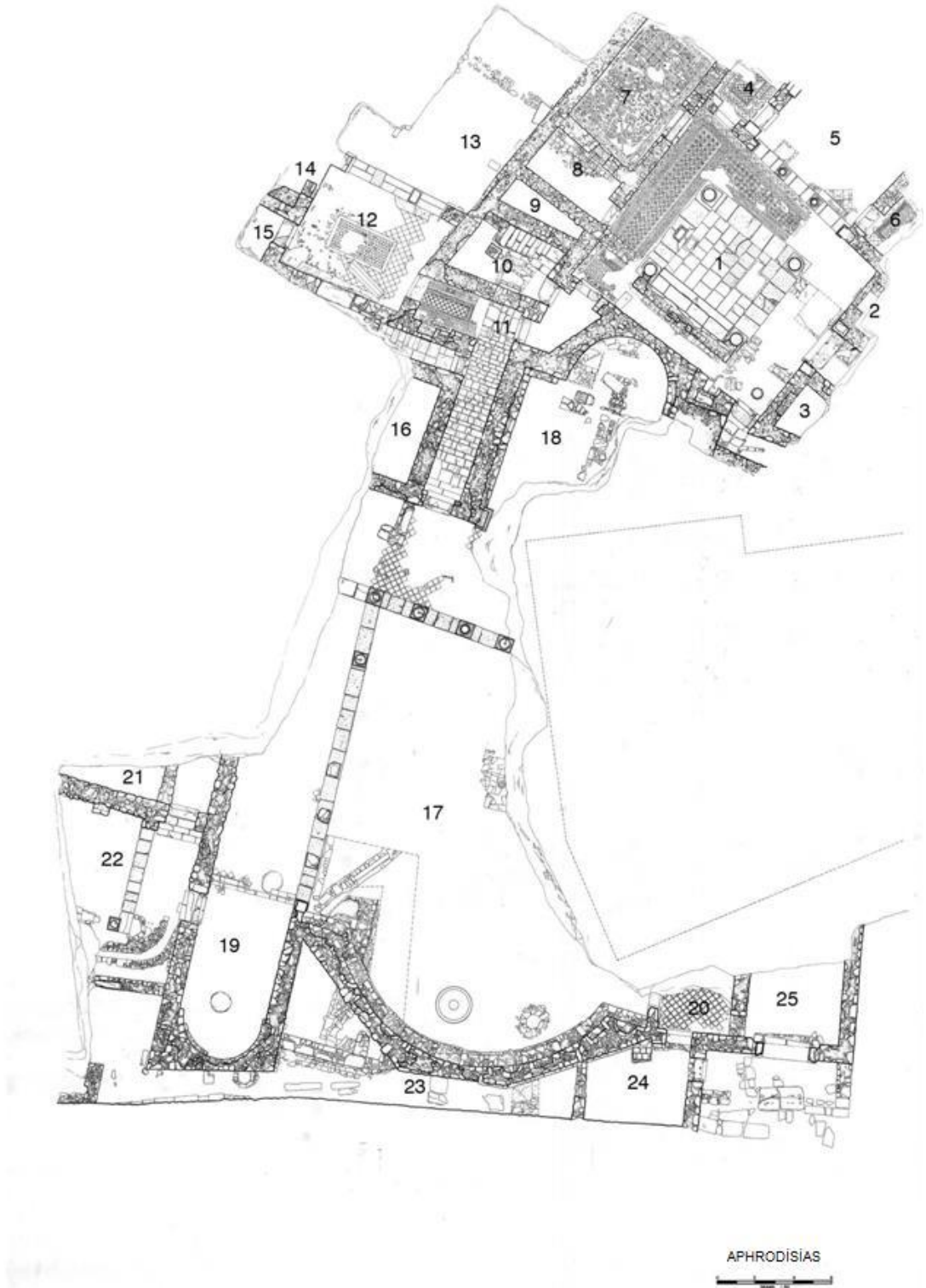

Ephesos'da bulunan Yamaç ev 2, Konut Birimi 6 (Zimmermann ve Ladstatter, 2011)

Priene Antik Kenti 33 no.'lu konut

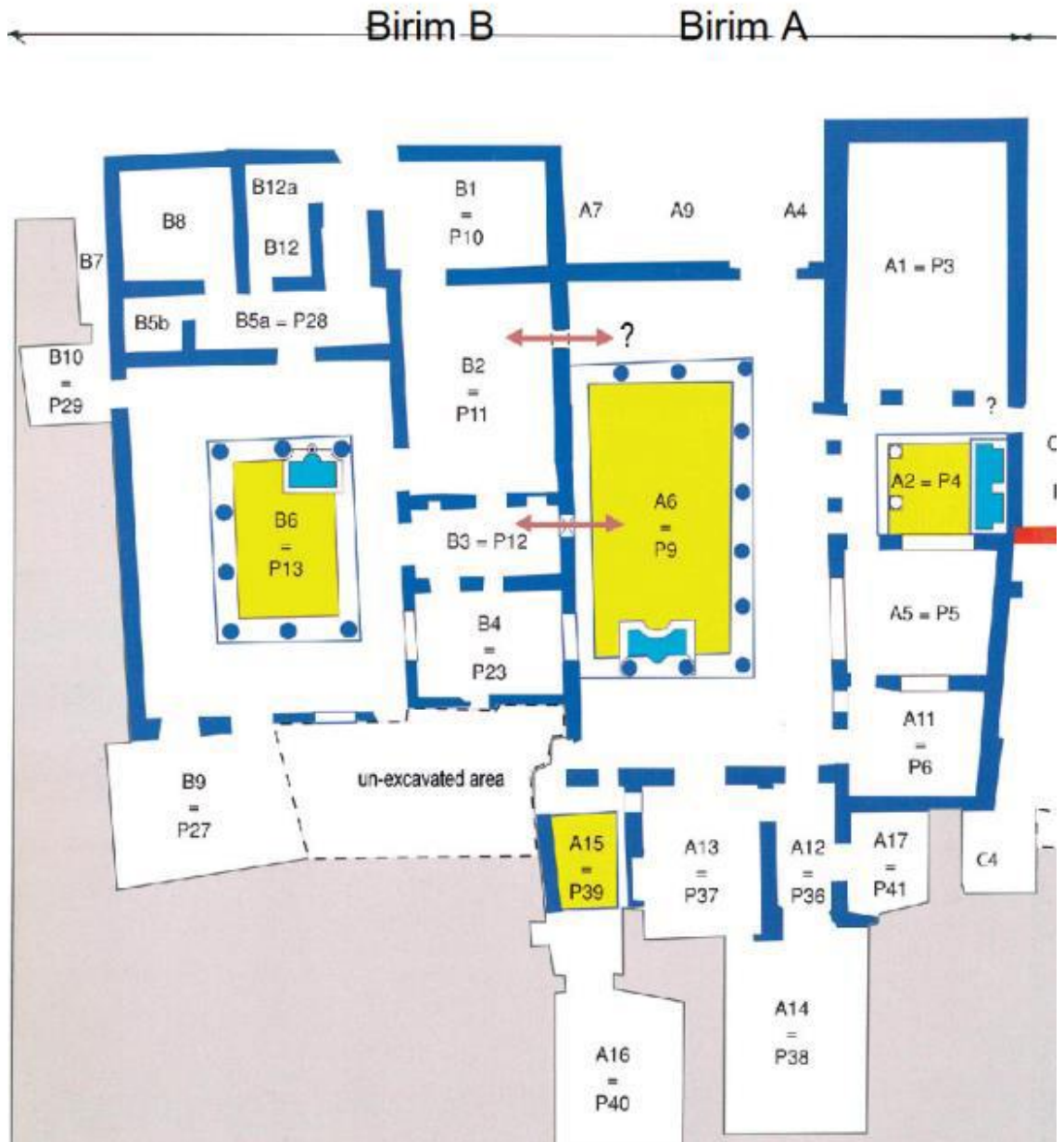
(Ferla, 2005, s.195)

Aphrodisias Antik Kenti Atriumlu konut

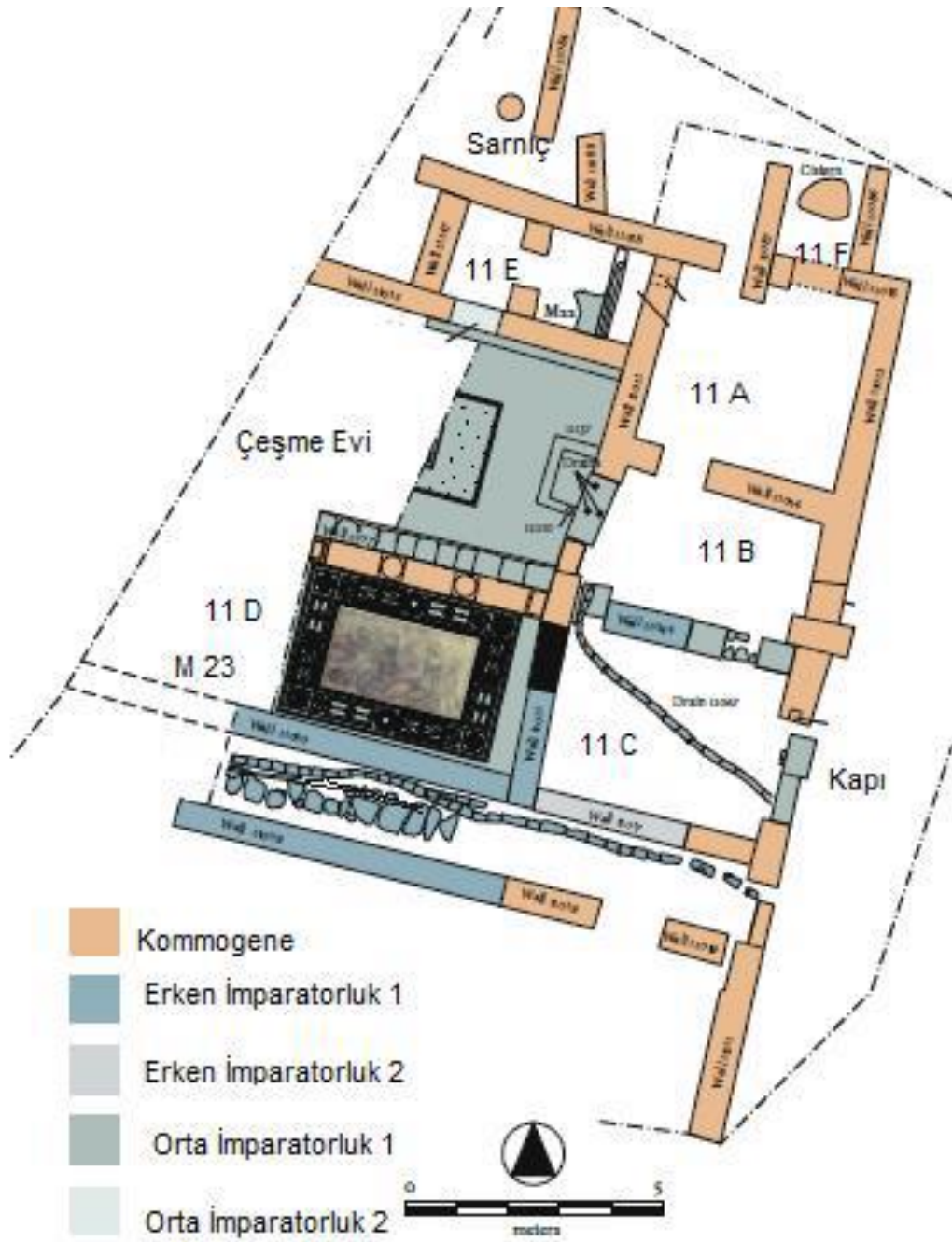
(Lockey, 2010)

Poseidon Evi 1-2

Zeugma Antik Kenti Poseidon Evi.

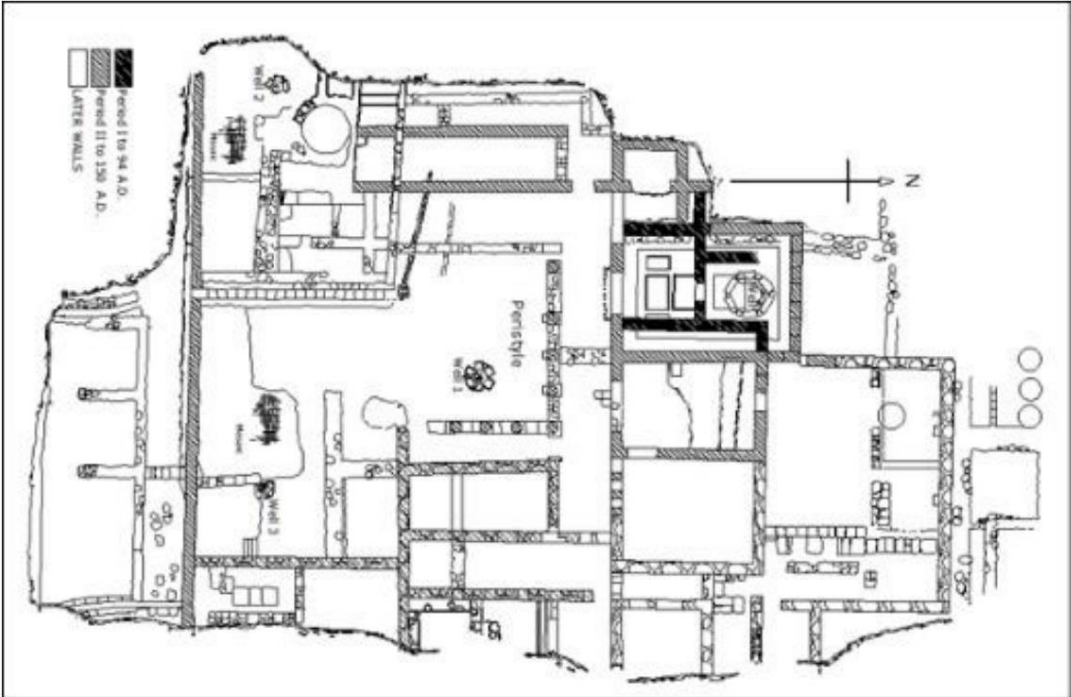
(Görkay, 2017)

Zeugma Antik Kenti Çeşmeli Ev

(Tobin, 2013)

Levha 32

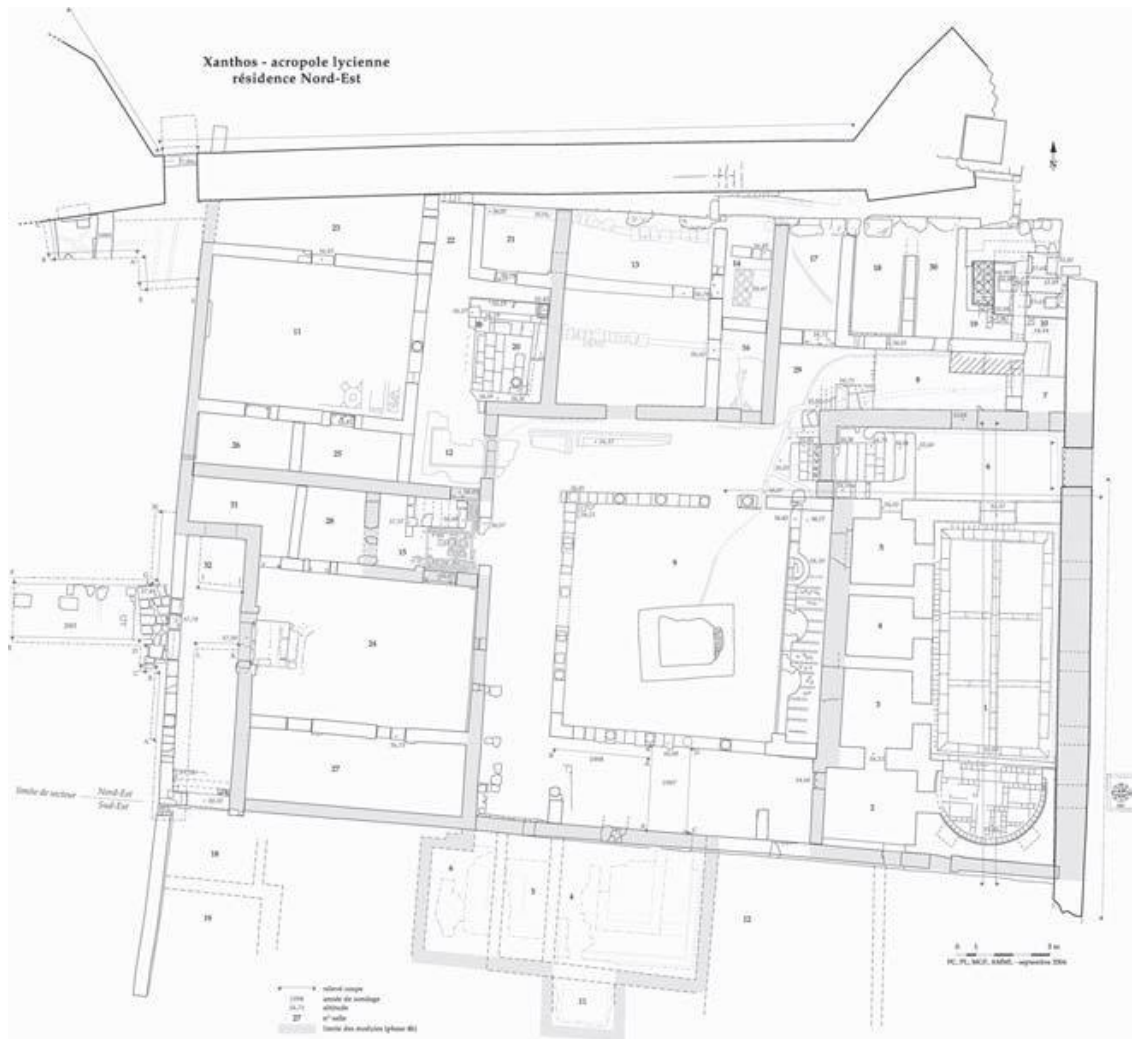

Daphe 1 no.'lu Roma Evi

Levha 33

Daphe 2 no.'lu Roma Evi (Meander Evi)

Ksanthos Evi

(Manière-Lévêque, 2007)

EK 3. ORİJİNALLİK RAPORU

EK-4. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU